DRITAREN LËRE HAPUR
PROZOR OSTAVI OTVOREN

Izdavači
Centar za iseljenike Crne Gore – Podgorica
Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske - Zagreb

Botuesit
Qendra e Mërgimtarëve të Malit të Zi - Podgoricë
Bashkësia Nacionale Malazeze e Kroacisë - Zagreb

Za izdavača / Për botuesin
prof. dr. sc. Milan Vukčević
dr. sc. Radomir Pavićević

Preveo i priredio / Përktheu dhe përgatiti
Qazim Muja

Urednik / Redaktor
Zuvdija Hodžić

Grafička obrada / Përpunimi grafik
Skaner studio d.o.o.
Ivan Savićević

Korice / Kopertina
Dimitrije Popović
Pejzaž

Štampa / Shtypi
Skaner studio d.o.o.

Tiraž / Tirazhi
800
CIPzapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 752813

Nacionalna Zajednica Crnogoraca Hrvatske
ISBN: 978-953-7239-30-5
Sunakladnik:
Skaner studio d.o.o.
ISBN: 978-953-7080-23-5

DRITAREN LËRE HAPUR

(Panoramë e krijimtarisë letrare të shqiptarëve nga Mali i Zi)

PROZOR OSTAVI OTVOREN

(Panorame književnog stvaralaštva Albanaca iz Crne Gore)

Centar za iseljenike Crne Gore – Podgorica
Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske - Zagreb
Qendra e Mërgimtarëve të Malit të Zi - Podgoricë
Bashkësia Nacionale Malazeze e Kroacisë - Zagreb

ZAGREB
2010

Knjigu sufinancira Savjet za nacionalne manjine

Riječ Izdavača

Objavljivanjem panorame književnog stvaralaštva Albanaca iz Crne Gore, željeli smo da, i sebi i drugima, pokažemo kakvo duhovno blago posjeduje Crna Gora, da su različitosti njeno bogatstvo a skladni međunacionalni i međukonfesionalni odnosi prirodan izraz i nastavak vjekovnog zajedničkog bitisanja na mediteranskom svjetlošću obasjanom prostoru, obogaćenom plodotvornim uticajima i ukrštanjima kultura i civilizacijskih tokova.

Na to smo, s razlogom, ponosni.

Sudbina Albanaca u Crnoj Gori neodvojiva je od sudbine Crnogoraca i Crne Gore. Slični po mnogo čemu, različiti jedino po jeziku kojim govore i pišu, Crnogorci i Albanci su na istim etičkim principima zasnivali i odnos prema svijetu, životu i ljudima. Prepoznatljivo je to i u djelima pjesnika i pisaca predstavljenih u ovoj zbirci. Iako je umjetničko djelo, prije svega, individualni čin gdje su razlike među stvaraocima istog naroda često veće nego sa nekim drugim, bliskim po ličnim, estetskim afinitetima i poetici – za albanske stvaraoce iz Crne Gore kao, uostalom, i za većinu stvaralaca iz Crne Gore, bez obzira na nacionalnu pripadnost – karakteristično je i nešto što im je zajedničko – odnos prema „sudbini zemlje naroda'', vjera u ulogu i moć riječi, u snagu i plemenitost pjesničke poruke. Tako je kod Esada Mekulija, čelnika, začetnika i barda albanske književnosti u bivšoj Jugoslaviji, kod predstavnika starije i srednje generacije, kao i kod najmlađih, čiju poetiku ne mimoilaze savremena evropska i svjetska književna strujanja i struje.

U to će se, sigurni smo, čitaoci lako uvjeriti. No, važnije od toga je što stvaraoci zastupljeni u ovom izboru, umjetničkim rezultatima, zadovoljavaju visoke estetske

Fjala e Botuesit

Me botimin e panoramës së krijimtarisë letrare të shqiptarëve në Malin e Zi, kemi dëshiruar që, vetes dhe të tjerëve, t'u tregojmë se çfarë thesari shpirtëror posedon Mali i Zi, se dallueshmëritë janë pasuria e tij ndërsa marrëdhëniet dhe harmonia ndërnacionale dhe ndërkonfesionale dukuri e zakonshme dhe vazhdim i bashkëjetesës në hapësirën e shndritshme mesdhetare, të pasuruar nga ndikimet dhe kryqëzimet e frytshme të kulturave dhe të rrjedhave të civilizimit.

Për këtë kemi arsye të krenohemi.

Fati i shqiptarëve në Malin e Zi është i pandashëm nga fati i malazezëve dhe i Malit të Zi. Të ngjashëm në shumëçka, të ndryshëm vetëm për nga gjuha që flasin dhe shkruajnë, malazezët dhe shqiptarët, mbi principet e njëjta etike kanë formuar edhe raportet ndaj botës, jetës dhe njerëzve.

Shihet kjo edhe në veprat e poetëve dhe shkrimtarëve të prezantuar në këtë përmbledhje. Edhe pse vepra artistike, para së gjithash, është akt individual ku ndryshimet mes krijuesve të të njëjtit popull janë më të mëdha sesa me ndonjë tjetër, të afërt për nga afinitetet personale poetike dhe estetike – për krijuesit shqiptarë në Malin e Zi si, po ashtu, edhe për shumicën e krijuesve nga Mali i Zi, pa marrë parasysh përkatësinë nacionale – është karakteristike edhe diçka e përbashkët – marrëdhënia ndaj "fatit të shtetit të popujve", besimi në rolin dhe fuqinë e fjalës, në fuqinë dhe fisnikërinë e mesazhit poetik. Kështu është te Esad Mekuli, prijësit, nismëtarit dhe bardit të letërsisë shqipe në ish Jugosllavi, te përfaqësuesit e gjeneratës së vjetër dhe të mesme, si dhe te më të rinjtë, poetikën e të cilëve nuk e anashkalojnë rrymimet dhe rrymat letrare bashkëkohore evropiane dhe botërore.

Jemi të sigurt se lexuesit do të binden për këtë. Mirëpo, më e rëndësishmja nga kjo është se krijuesit e përfaqësuar

kriterijume koji ih čine reprezentima i nacionalne kulture ali je i uveliko prevazilaze.

Zato realizaciju projekta – dvojezičnog izdanja poezije Albanaca iz Crne Gore, Centar za iseljenike Crne Gore i Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske, smatraju jednim od svojih najznačajnijih zadataka.

në këtë përzgjedhje, me rezultatet artistike, plotësojnë kriteret më të larta estetike e që i bëjnë reprezent edhe të kulturës nacionale por edhe duke e tejkaluar dukshëm atë.

Për këtë arsye, realizimin e projektit – botimit në dy gjuhë të poezisë dhe prozës së shqiptarëve nga Mali i Zi, Qendra e Mërgimtarëve të Malit të Zi dhe Bashkësia Nacionale Malazeze e Kroacisë, e konsiderojnë si njërën nga detyrat më të mëdha të vetën.

UMJESTO PREDGOVORA

U Crnoj Gori, u krajevima u kojima žive Albanci, rođeni su stvaraoci od najvećeg značaja u sveukupnoj albanskoj književnosti i kulturi. Neka od ovih imena danas su književni autoriteti, pjesnici, prozaisti, dramaturzi, prevodioci i književni naučnici. Može biti da je sreća htjela da prva knjiga, kojom počinje albanska književnost, „Meshari" (Misale), jedan prijevod Svetog Pisma, bude prevođena i objavljena 1555. godine od jednog sveštenika baš u ovim krajevima, Gjon Buzuku (Đon Buzuku-a), za koga se pretpostavlja da je rođen negdje između Ulcinja - Šasa - Šestana i Bara. Nije slušajno da će se i prvi kompletan prijevod Biblije na albanskom jeziku krunisati upravo tu gdje je Buzuku započeo prije 5 vjekova. Monsinjor Simon Filipaj iz Klezne - Ulcinj preveo je znalački i s velikim talentom i objavio na albanskom jeziku cjelokupno Sveto Pismo. Ovoj tradiciji pisanja ili prevođenja možemo dodati i jednog od prvih prevodioca Mevluda 1873. godine, takođe iz ovih krajeva, Ulcinjanina, Hafiza Ali Ulćinakua (Hafiz Ali Ulqinaku).

Zbornik književnih radova koji čine 12 albanskih autora iz Crne Gore (Esad Mekuli, Nolj Beriša, Redžep Ćosja, Idriz Uljaj, Zuvdija Hodžić, Aslan Biša, Ibrahim Berjaši, Mehmet Kraja, Basri Čaprići, Hadži Šabani, Anton Berišaj, Anton Gojčaj) je izbor iz širokog stvaralačkog opusa autora predstavljenih ovdje, u ovom izdanju sa jedinstvenim kriterijumom - zavičaj. Svjesni smo da zavičaj ne mora biti kategorija koja toliko estetski povezuje razne autore i individue nekoliko generacija, ali isto tako, iz životopisa najistaknutijih autora velikih književnih tradicija razumijemo da je zavičaj onaj kamen koji im najviše znači, koji nose čitavoga života, svjesno ili nesvjesno, što se neizbježno primjećuje u estetskoj atmosferi njihovih književnih djela.

NË VEND TË PARATHËNIES

Në viset shqiptare në Mal të Zi kanë lindur krijues me peshë të veçantë në letërsinë dhe kulturën e gjithëmbarshme shqiptare. Disa prej këtyre emrave sot janë autoritete letrare, poetë, prozatorë, dramaturgë, përkthyes dhe studiues të letërsisë. Mbase fati deshi që libri i parë me të cilin fillon letërsia shqipe "Meshari", një përkthim i Shkrimit Shenjt të jetë përkthyer dhe botuar në vitin 1555 nga një autor i këtyre anëve, Gjon Buzuku, për të cilin mendohet se ishte i lindur diku mes Ulqinit - Shasit - Shestanit dhe Tivarit. Nuk është aspak e çuditshme që përkthimi i parë në tërësi i Biblës në gjuhën shqipe do të kurorëzohet pikërisht aty ku kishte nisur me Buzukun gati pesë shekuj më parë. Imzot Simon Filipaj nga Kllezna - Ulqin, përktheu me një talent dhe dije të veçantë dhe botoi në gjuhën shqipe, të plotë, Shkrimin e Shenjt. Kësaj tradite të të shkruarit shqip ose të përkthimit duhet shtuar edhe emri i njërit nga përkthyesit e parë të Mevludit (1873), Haviz Ali Ulqinaku.

Përmbledhja me krijime letrare në të cilën janë përfshi 12 autorë shqiptarë nga Mali i Zi (Esad Mekuli, Nol Berisha, Rexhep Qosja, Idriz Ulaj, Zuvdi Hoxhiqi, Asllan Bisha, Ibrahim Berjashi, Mehmet Kraja, Basri Çapriqi, Haxhi Shabani, Anton Berishaj, Anton Gojçaj) është një përzgjedhje nga opusi i gjerë krijues i këtyre autorëve të cilët janë prezantuar këtu, në këtë botim me të vetmin kriter - vendlindjen. Jemi të vetëdijshëm se vendlindja mund të mos jetë kategori që lidh aq shumë estetikisht autorë dhe individualitete të ndryshme të disa gjeneratave, por gjithashtu, nga jetëshkrimet e autorëve të shquar të traditave të mëdha letrare, kuptojmë se vendlindja është ai gur që për ta peshon më së shumti, që e bartin tërë jetën, me vetëdije apo pa vetëdije, e që domosdoshmërish hetohet në atmosferën estetike të veprave të tyre letrare.

Ovaj književni materijal, poezija i proza, odabran je od ovih autora, ne da bi se stvorila neka nova i razdvojena kategorija književnosti, već naprotiv, da bi se na ovaj način, u vidu izdanja monografskog tipa, afirmisao upravo njihov zavičaj koji je, kroz različite vrijednosti i ostvarenja, doprinio dragocjenom i nespornom književnom i duhovnom panteonu albanskog naroda. Jedan dobar dio imena predstavljenih u ovom izdanju poznate su ličnosti i izuzetni autoriteti u albanskoj kulturi, (Esad Mekuli i Redžep Ćosja začetnici albanske poezije, savremene proze i književne estetike, Zuvdija Hodžić čije književno djelo prelazi granice nacionalne kulture, Mehmet Kraja i Basri Čaprići, istaknuti predstavnici albanske moderne i postmoderne u prozi i poeziji) čija su djela prevođena na mnoge svjetske jezike...

Činjenica je da veći dio ovih autora ne živi odavno u ovim krajevima, već u velikim intelektualnim, kulturnim, prosvjetnim, univerzitetskim centrima, u kojima su, kao i u sredini iz koje su, u Crnoj Gori, izuzetno cijenjeni i uvaženi. Među njima su četiri akademika: Mekuli, Ćosja, Hodžić, Kraja, čije djelo uveliko prelazi granice njihovog jezika i kulture.

Pokušaj da se ova imena uvrste unutar jednog izdanja, ne razdvaja ih ni za trenutak od njihovog nacionalnog književnog stabla i njihova djela ne odvaja iz života koji ona žive unutar njihove književne i kulturne zakonitosti. Njihovo mjesto i autoritet u nacionalnoj kulturi povećali su u nama osjećanje ponosa što su ”naše gore list” i na najbolji način afirmišu umjetničke, kulturne ali i etičke i etničke vrijednosti Crne Gore, tradicije i suživota. I ovaj projekat Centra za iseljenike Crne Gore i Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske to pokazuje i potvrđuje.

Qazim Muja

Materiali letrar, poezi dhe prozë, është përzgjedhur nga këta autorë, jo për të krijuar kategori të re e të shkëputur letërsie, por përkundrazi, për të afirmuar në këtë mënyrë, në formën e një botimi monografik, pikërisht vendlindjen e tyre e cila, përmes vlerave dhe krijimeve të ndryshme i ka kontribuar panteonit të çmuar dhe të pakontestueshëm letrar e shpirtëror të popullit shqiptar. Një pjesë e mirë e emrave të prezantuara në këtë botim tani më janë emra të njohur dhe autoritete të jashtëzakonshme në kulturën shqiptare (Esad Mekuli dhe Rexhep Qosja nismëtarë të poezisë, të prozës dhe të estetikës letrare bashkëkohore shqipe, Zuvdi Hoxhiqi krijimtaria letrare e të cilit i tejkalon kufijtë e kulturës nacionale, Mehmet Kraja dhe Basri Çapriqi, përfaqësues të shquar të modernës dhe postmodernës shqiptare në prozë dhe poezi) veprat e të cilëve janë përkthyer në shumë gjuhë botërore...

Është fakt se numri më i madh i këtyre autorëve nuk jetojnë që moti në këto vise, por në qendra të mëdha intelektuale, kulturore, arsimore, universitare, në të cilat, si edhe në viset nga vijnë, në Mal të Zi, janë jashtëzakonisht të vlerësuar dhe të respektuar. Në mesin e tyre janë katër akademikë: Mekuli, Qosja, Hoxhiqi, Kraja, veprat e të cilëve i tejkalojnë kufijtë gjuhësor dhe kulturor të tyre.

Përpjekja për t'i vendosur këto emra brenda këtij botimi të veçantë, nuk i ndan ata për asnjë çast nga trungu letrar kombëtar dhe veprat e tyre nuk i shkëput nga jeta që ato bëjnë brenda ligjeve të tyre letrare dhe kulturore. Vendi i tyre dhe autoriteti në kulturën kombëtare kanë rritur tek ne ndjenjën e krenarisë si "gjethi i një mali" dhe në mënyrën më të mirë afirmojnë vlerat artistike, kulturore, por edhe etike dhe etnike të Malit të Zi, të traditës dhe bashkëjetesës. Edhe ky projekt i Qendrës së Mërgimtarëve të Malit të Zi dhe të Bashkësisë Nacionale Malazeze të Kroacisë e dëshmon dhe e vërteton këtë.

Qazim Muja

ESAD MEKULI
(1916 – 1993)

ESAD MEKULI (Plavë, 1916 – 1993, Prishtinë). Ka kryer gjimnazin në Pejë dhe studimet e veterinarisë në Beograd. Ka iniciuar dhe redaktuar një numër të madh të gazetave dhe revistave, nga të cilat revista më e njohur për letërsi *Jeta e re* (Prishtinë) që nga themelimi. Ka qenë anëtar i Akademisë së Shkencave dhe Arteve të Kosovës, të Bosnjës dhe Hercegovinës, të Akademisë së Shkencave dhe Arteve të Malit të Zi e tj. Përmbledhja më e njohur e tij ***Për ty*** (1955), shënon dhe fillimin e letërsisë shqipe në Jugosllavinë e atëhershme. Ka botuar edhe ***Dita e re, Avsha Ada, Vjersha, Brigje, Rini e Kuqe, Drita që nuk shuhet.***

ESAD MEKULI (Plav, 1916 – 1993, Priština). Završio je gimnaziju u Peći i studije veterine u Beogradu. Pokrenuo je i uređivao je veliki broj novina i časopisa, od kojih i najpoznatiji časopis za književnost *Jeta e re (Novi svijet)* (Priština) još od osnivanja. Bio je član Akademije nauka i umjetnosti Kosova, Bosne i Hercegovine, Crnogorske akademije nauka i umjetnosti i dr. Njegova najpoznatija zbirka je ***Për ty*** (1955), kojom počinje savremena albanska književnost u ondašnjoj Jugoslaviji. Preveo je sa srpskohrvatskog na albanski i s albanskog na srpskohrvatski brojna djela.

KUJTIME T'IDHTA E KRENARE

I
Afër Qytetit të studentëve, në Madrid,
Ku gjatë luftës civile qëndruan
Heroikisht interbrigadistët

Dita ka vdekë
ngadalë
si plaka e lanun

Nata e shpifjes...

N'rrethina tua
shokët e mij
derdhën gjak n'muzgun e një nate

të kësaj nate.

Llogoret tash jan mb'lue
me bar n'rrethina
t'tua Madrid i bardhë

por plagët ende pikojnë!

II

Xhemal Kadës, prej Peje,
oficerit t'interbrigadave, që ra dëshmor
afër Barcelonës më 1937

Xhemal flokëkuqi
n'këtë vend pa nishana

GORKA I PONOSNA SJEĆANJA

I.
U blizini Studentskog grada, u Madridu,
đe tokom građanskog rata odolijevahu
herojski interbrigadisti

Dan je umro
usporeno
kao ostavljena starica.

Noć spletki...

U okolini tvojoj
moji drugovi
proliše krv u sutonu obične noći

ove noći.

Logori su sada ostali
zatravljeni u okolini
tvojoj, Madride bijeli –

ali rane još uvijek krvare!

II.

Džemalu Kadi, iz Peći,
oficiru interbrigada, koji kao borac pade
blizu Barselone 1937.

Džemale riđokosi
u ovom mjestu bez traga

eshtrat t'janë shpërnda

pa shej e pa vajtim.

N' pragun e verës s'pjekun
rinia e kositun
për Spanjën e dashtun –

për jetën pa kufij.

Xhemal flokëkuqi
trëndafil i Dukagjinit
mbi vorret pa nishana –

flamur i fisit tim!

(Spanjë, 1959)

kosti ti se razbacale

nemilosrdno i bez plača.

Na pragu zrelog ljeta
pokošena mladost
za voljenu Španiju –

za život bez granica.

Džemale riđokosi
cvijete Dukađina
nad neobilježenim grobovima –

zastavo moga plemena!

(Španija, 1959)

ÇËSHTJE

Nuk është çështje
ku është jeta
Çështje është
ku jetë nuk ka!

PARA KËRSHËNDELLAVE

Moti kanë prajtë zogjtë ndër drunj.
Janë lodhur pulëbardhat në fluturim mbi ujë.

Edhe liqeni tash hesht e hesht –
nën sërmën e hënës që së larti resh...

Uji i Liqenit plot me yje.
Qielli festiv, bukuri ku m'je!

Po, kush këtu n'errësi na fton?
Kush, kështu, jetën na kërc'non?

Vallë, orgji qirinjsh, erë temjani
në Ditën e Dritës te Liqeni?!

(Ohër, 1975)

PITANJE

Nije pitanje
đe je život
Pitanje je
đe života nema!

PRED BOŽIĆ

Odavno su utihnule ptice na drveću.
Umorili se galebovi u letu nad vodom

I jezero sada ćuti i ćuti –
pod srmom mjeseca koji s visine tuče…

Jezerska voda prepuna zvijezda.
Praznično nebo, đe si, ljepoto!

Ali ko nas u tami zove, zapovijeda?
Ko nam ovako životom prijeti?

Ama orgije svijeća, miris tamjana
na Dan Svjetlosti kod Jezera!?

(Ohrid, 1975.)

BRIGJE

Uji është mes nesh – tash i kthjelltë
tash turbullt anëpëranë:
uji pa va – ngatërresë që përçanë.
Dhe brigjet nën mjegull perdesh që mbulojnë
edhe në ferk, tani, kur dritat agojnë.

E jeta është mes nesh – dashuri
në zgjandërr dhe në ëndërr,
pamje pranverore breg m'breg...
Dhe dhembje këtij uji-amull, skëterrë –
që tash është det' i thellë,
tash përroi që s'do shteg...

Na josh, këtu e atje, plot jetë – qëkur
nevojë – si ajri malor, si uji për të etur...
Të thërras, më fton –
urash brigjeve të kalojmë!

OBALE

Voda je između nas – sada bistra
sada mutna skroz:
voda bez gaza – prepirki, zavada.
I obale pod maglom koje pokriju zavjese
tragove, sada, kada svjetla sviću.

A život je između nas, ljubavi
u javi i u snu,
proljećne slike s brijega na brijeg.
I bol ovoj vodi-mrtvici, pakao –
što je sada duboko more,
sada potok što ne traži stazu…

Mami nas, tu i tamo, pun života – odvajkada
potreba – kao planinski vazduh, kao za žedne voda…
Zovem te, zoveš me –
mostovima premosti obale!

ERA E PYLLI

Erdhi papritur. Qielli u nxi, e ajo, furtuna, sulmoi
me rrëmbim.
Pylli gjëmoi tmerrshëm. Luhaten drunjtë qindvjeçarë,
thyhen degët e njoma, gjethet e shkoqura
fluturojnë qiellit
përpjetë e pastaj bien pingul në tokë, duke u grumbulluar
në shtigje dhe duke u zhdukur në lugaja.
Furtuna gjithnjë më e fuqishme, më e pamëshirshme.
E harlisur,
turret që të shtrijë e të rrënojë çdo gjë.
Por pylli nuk jepet. Drunjt rrënjëthellë, krah njëri-tjetrit,
qëndrojnë tok.
Tash ajo gjëmë e parë shndërrohet në klithmë të
fuqishme të detit
blerosh të shqetësuar për jetën e pamposhtur.

(Mali i Sharrit, 1982)

VJETAR I ŠUMA

Dođe nenadano. Nebo zacrni,a ona, oluja, napade
žestoko.
Šuma zatutnji strašno. Stogodišnje se ljulja drveće,
lomi se mlado granje, strgnuto lišće
vijori nebom
visoko a potom spiralno pada ka zemlji,
skupljajući se
po prolazima prekrivajući doline.
Oluja sve jača, sve nemilostivija.
Pomamljena,
juriša da poruši i sravni.
Ali se šuma ne daje. Drveće dubokog korijena, zbijeno,
zajedno izdrži.
Sad se prva tutnjava pretvara u snažni urlik
pomamljenog mora
zelenkastog, nemirnog - za nesavladivi život.

(Šar planina, 1982.)

POPULLIT TIM

Desha, shum' kam dashtë – dishrue
që me kangë të trinoj, me fjalën tande të ndrydhun
të ngrej fuqitë prej gjumit...
Këndova (dhe kur m'ishte ndalue)
se lirija do të vinte dhe për ty, të përbuzun.

Këndova mbi ditët fatlume që do të lindshin, pa dhunë,
n'agimin e lirisë për ty me popuj këtu e ngjeti,
mbi forcë të bashkimit mbarë:
mbi vrullin tand të mëshehun
– unë, biri yt besnik dhe – poeti.

Po! N'errsinën e shtypjes së randë sa shkëmbi,
dëgjove thirrjet që të bana me dalë n'dritë –
pse për liri – me tjerë
ke dhanë dhe ti
djersë e gjak... si etnit.

Ke dhanë, i dashtun... Dhe sot, në liri –
kur thembra e gjakësorit s'na shkel dhe dora pa
pranga mbeti,
me ty këndoj mbi fuqinë e ngjallun nën yllin që na pri'
– unë, biri yt besnik – e poeti.

MOME NARODU

Htjedoh, mnogo sam htio – želio
da te pjesmom hrabrim, tvojom zgnječenom riječju
probuditi snagu iz sna...
Zapjevah (i kada mi zabranjeno bijaše)
jer sloboda će doći i za tebe, poniženom.

Zapjevah o srećnim danima koje će svitati, bez nasilja,
u osvit slobode za tebe sa narodima ovđe i onđe,
nad snagom opšteg jedinstva:
nad tvojim skrivenim zanosom
- ja sin tvoj vjerni i - poeta.

Da! U tami ugnjetačkoj teškoj kao stijena,
čuo si pozive moje svjetlost da uhvatiš -
jer za slobodu - sa drugima
i ti si dao
znoj i krv... kao očevi.

Dao si, voljeni... I danas u slobodi -
kada peta krvnika ne gazi i ruka bez
okova osta,
sa tobom pjevam o snazi rođenoj pod zvijezdom vodiljom
- ja, sin tvoj vjerni i - poeta.

GJYKIMI

Do të vijnë mbas nesh fëmijët tanë e fëmijët
e fëmijëve tanë
dhe ata do të flasin për ne, ata do të gjykojnë
për ne -
(Breznitë veprat i gjykojnë... - ka thanë nji Njeri i
madh!) -
dhe nuk do t'na dënojnë, e dij, për belbëzimet
tona, shtërzimet,
për gabimet - t'vogla e të mëdha - për të
mbërrihet tona...
Pse - kush ka faj që prindët s'na lanë gadi kurrgjë
- posë vorreve dhe padijes;
kush ka faj që aq kohë - errësija dhe vetmija -
si mrazet e pranverës kanë mbytë filizat mu në farë?!

Do të vijnë mbas nesh fëmijët tanë e fëmijët e fëmijëve
tanë - breznitë,
dhe ata do të dijnë për ne, se na je impjella e Ditës
së Re
do të dijnë për ne, e dij, dhe do t'ua kallxojnë me
binduni fëmijve të vet
si kemi ngadhënjye, nga hini dhe vjetërsija, qytete t'reja,
fabrika dhe katunde...
si kemi shkrue kangë, si kemi thurë tregime -
tue belbëzue abecenë edhe gjuhën vetë...
(Dhe, ani, që të gjithë jemi marrë me çdo gja, si me
qenë mjeshtra çollakë,
me pak dije po me shumë e shum vullnet...)

Do të vijnë mbas nesh fëmijët tanë e fëmijët
e fëmijëve tanë

SUĐENJE

Doći će iza nas naša đeca i đeca
naše đece
i ona će govoriti o nama, oni će suditi
o nama -
(Pokoljenja o djelima sude - rekao je jedan veliki
Čovjek!) -
i neće nas kazniti, znam, o mucanjima
našim, mukama,
za greške - velike i male - o našim
dostignućima...
Jer - ko je kriv što nam roditelji ne ostaviše gotovo ništa
- sem grobova i neznanja;
ko je kriv da toliko vremena - mrak i samoća -
kao proljećni mrazevi u sjemenu izdanke ubili?!

Doći će iza nas naša đeca i đeca naše
đece - pokoljenja
i ona će saznati o nama, da smo mi porod Novog dana -
punog sunca i ljubavi;
saznaće o nama, znam, i ispričaće ubjedljivo
svojoj đeci
kako smo podigli, iz pepela i starina, nove gradove,
fabrike i sela...
kako smo pisali pjesme, kako smo sastavili priče -
mrmljajući abecedu i jezik sam...
(I, neka, svi smo se svačim bavili, kao da smo
majstori jednoruki,
sa malo znanja al' mnogo mnogo volje...)

Doći će iza nas naša đeca i đeca
naše đece

dhe do të dijnë për ne, për gjyshat e tyne të
famshëm -
se jeta ma e mirë filloi prej nesh, me ne...
dhe nuk do të na dënojnë, e dij, për belbëzimet
tona, shtërzimet,
për gabimet - t'vogla e t'mëdha, për të mbërrihet
tona...

pse - kush ka faj që prindët s'na lanë gadi kurrgjë
posë vorreve dhe padijes,
kush ka faj që aq kohë - errësija dhe vetmija -
si mrazet e pranverës kanë mbytë filizat mu në farë?!

i saznaće o nama, i njihovim đedovima
slavnim -
da život bolji od nas, sa nama poče...
i neće nam suditi, znam, za mucanja
naša, za muke,
za greške - velike i male, za dostignuća
naša...

jer - ko je kriv što nam roditelji ne ostaviše gotovo ništa
- sem grobova i neznanja;
ko je kriv da toliko vremena - mrak i samoća -
kao proljećni mrazevi u sjemenu izdanke ubili?!

NOL BERISHA
(1923 – 1997)

NOL BERISHA (1923 – 1997) Grudë – Tuz. Shkollën fillore dhe Gjimnazin e Ultë i ka kryer në Shkodër. Ka studiuar Gjuhë dhe Letërsi Shqipe në Universitetin e Prishtinës. Ka punuar si mësues, arsimtar dhe profesor i gjuhës dhe letërsisë shqipe. Veprat e tij më të njohura janë: ***Lyra e vjetër, Shtëpiza në blerim, Si u mësua Frani të lexojë, Thjeshtësi, Legjenda e vaut, Fije që lidhin kohë***.

NOLJ BERIŠA (1923 – 1997) Gruda – Tuzi. Osnovnu i nižu gimnaziju završio je u Skadru. Studirao je Albanski jezik i književnost na Prištinskom univerzitetu. Radio je kao učitelj, nastavnik i profesor albanskog jezika i književnosti.

Njegova najpoznatija djela su: ***Lyra e vjetër, Shtëpiza në blerim, Si u mësua Frani të lexojë, Thjeshtësi, Legjenda e vaut, Fije që lidhin kohë***.

EPITAFI ENDACAK

- Zonja me kameliet -

Unë këtu pushoj rajë e vesit
Këtu pushoj i virtytit ngadhënjim
Shpirti im është dritë e mëngjesit
Kufomën e kam të botës zhgënjim
Zemrave të prishura ua lë shpërblim
- Tregtarëve të trupit femëror
Që sogjojnë në vobekësi e mjerim
Të krijesave të bukura që s'kanë gjë në dorë
T'i japin gjakut të harbuarin shfrim

LUTAJUĆI EPITAF

- Dama sa kamelijama -

Ja ovđe počivam robinja navike
Ovđe počivam pobjednik vrlina
Moja duša je svjetlost zore
Leš mi je iz svijeta obmana
Pokvarenim srcima ostavljam na dar
- Trgovcima ženskoga tijela
Što stražare nad siromaštvom i bijedom
Lijepih stvorenja koja su nemoćna
Dati krvi odušak bijesni

FYELLI I PUHISË

Tetor i larmë - dëshirë zemre së prekur

Vakësia
me ato rreze t'buta - të diellit tënd,
me atë brusninë e dashur - të qiellit tënd
e melodinë përrallore - përftuar puhie sate,
me ngjyra t'mekura laroshe
edhe me netët e qeta - sqaruar prej Hënës memece
pushon n'amtinë e shpirtit

Mendueshëm tërheq vallen
me jetë që përpëlitet
e me blerimin
sa pret stuhia
të bëjë rrufe
n'mbretërinë tënde t'ganduar.

Në ty
shtrihet në amulli
Deti i Përmallimit - pa mbarim
e nën qiellin tënd
vërglojnë ndër vreshta vjelësit e hareshëm
- dasmorët të kalamendur të mushtit
edhe
nxitojnë korrëtartt.

Dallandyshja u vonau
shtanguar prej mallit.

FRULA LAHORA

Šareni oktobar - želja dirnuta srca

Toplina
s tim nježnim zracima - tvojega sunca,
s onim voljenim plavetnilom - tvojega neba
i bajkovitom melodijom - tvojega povjetarca,
izblijeđelim bojama šarenim
i tihim noćima - obasjanim nijemim mjesecom
počiva u lijnjosti duše

Zamišljen vodiš kolo
životom što se kotrlja
i zelenilom
koliko oluja čeka
munje stvoriti
u tvom ozlijđenom carstvu.
U tebi
u mrtvilu leži
Čežnjivo more - bez kraja
a pod tvojim nebom
drhte po vinogradima rani berači
- ošamućeni svatovi od šire
i
žure žeteoci.

Lasta zakasni
okamenjena od tuge.

FIJE QË LIDHIN KOHË

Fijet e mallit
në mua
thurën stinët e shuara,
për t'lidhur kohë n'takim,
qyshkur
shtëpiza ne Butojë
më përbunte në shtrojë
plot sanëza kundërmuese

- shtëpiza mes djerrit
me dy-tri rrënjë fiq pranë.

N'djerrina e hamullore
gjatë natës së butë verore
mërgohej në largësi
një koncert ëndrrash;

primave duke u rënë
n'krikëllimë
ia këndonin himnin
natës
në dritë të hënës,
ia këndonin himnin djerrave
n'aromë të barit
e i këndonin himnin Cemit
n'freski që u sillte

STRUNE KOJE POVEZUJU VREMENA

Strune čežnje
u meni
prepletaše ugašena doba,
da bi vremena vezali u jedno,
otkad
moja kuća u Butoji
prenoćište mi nudi
u postelji mirišljave lincure

- kućica nasred ledine
    sa dvije-tri smokve pored.

Po pustarama i strništima
u pitomoj ljetnjoj noći
emigriralo se daleko
za koncertom snova;

    na fruli svirajući
    hukanjem
pjevaše himnu
noći
po mjesečini
pjevaše himnu pustarama
u aromi trave
i pjevaše himnu Cijevni
u podarenom hladu

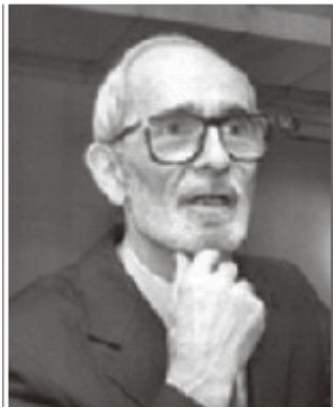

REXHEP QOSJA
(1936)

REXHEP QOSJA ka lindur më 25 qershor 1936 u Vuthaj, Mali i Zi. Shkollën fillore e kreu në Guci, ndërsa shkollën normale në Prishtinë. Ka studiuar Gjuhë e Letërsi Shqipe në Universitetin e Prishtinës. Ka doktoruar në Fakultetin Filologjik të Beogradit në vitin 1972. E gjejmë si bashkëpunëtorë e pastaj si këshilltar shkencor dhe drejtor në Institutin Albanologjik në Prishtinë. Për vite të tëra ka qenë shef i Katedrës për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, profesor ordinar në Fakultetin Filozofik në Prishtinë. Deri më tani ka botuar mbi njëzet tituj. Është përkthyer në shumë gjuhë botërore. Është prezantuar në disa antologji të botuara në ish Jugosllavi, Paris, Moskë...

Titujt e veprave të tija:

Episode letrare - (1967), Dialog me shkrimtarë - (1968), Antologjia e lirikës shqipe - (1970), Kontinuitete - (1972), Asdreni - jeta dhe vepra - (1972), Panteoni i rralluar - (1973), Vdekja më vjen prej syve të tillë - (1974), Shkrimtarë dhe periudha - (1975), Anatomia e kulturës - (1976), Mite të zhveshura - (1978), Prej tipologjisë deri te periodizimi - (1979), Morfologjia e një fushate - (1980), Nocione të reja

albanologjike - (1983), Historia e letërsisë shqipe I - (1984), Historia e letërsisë shqipe II - (1984), Antologjia historike e letërsisë shqipe - (1985), Historia e letërsisë shqipe III - (1986), Porosia e madhe - (1986), Populli i ndaluar - (1990), Strategjia e bashkimit kombëtar - (1992), Çështja shqiptare: Historia dhe politika - (1994), Ligjërime paravajtëse - (1996), Fjalor demokratik - (1997), Paqja e përgjakshme: Konferenca ndërkombëtare për Kosovën - (1999), Një dashuri dhe shtatë faje, roman, bot. Toena, Tiranë, (2001), I ringjalluri i penduar, tregim satirik. Toena, Tiranë, (2002), Realiteti i shpërfillur - (2006), Rilindja e dytë, Prej letërsisë romantike deri te letërsia moderne – 2007, Nata është dita jonë, - 2007

REDŽEP ĆOSJA je rođen 25 juna 1936 u Vusanju, Crna Gora. Osnovnu školu je završio u Gusinju, a srednju učiteljsku u Prištini. Studirao je Albanski jezik i književnost na Prištinskom univerzitetu. Doktorirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu 1972. god. Bio je naučni saradnik a zatim savjetnik i direktor Albanološkog instituta u Prištini. Bio je dugogodišnji šef Katedre za albanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Prištini. Objavio je dvadesetak knjiga. Prevođen je na više svijetskih jezika. Predstavljen je u nekoliko antologija objavljenih u bivšoj Jugoslaviji, Parizu, Moskvi...

TRASHJA

Ç 'është njeritt që ta çmosh aq shumë
dhe ta keshë aq tepër në hafër?

Atë ditë e sot më kujtohet Trashja e Dervishit të Mukailit dhe më del para syve e gjallë, shishmane, e leckosur si është më zi, por edhe e mavijosur, e vdekur, e shtrirë mbi një varr të vockël, që akoma e quajnë Varri i Kopilit. Shpeshherë, kur jam fillikat, i bëj vetes pyetjen: pse më kujtohet Trashja? Sigurisht s'më kujtohet vetëm pse ishte ashtu e veshur, meqë ashtu të veshur keq kishte mjaft në qytetin e Vajazanit, por as pse ishte e marrë, meqë të marrë e teveqela kam takuar mjaft prej asaj kohe nëpër rrugë e nëpër shtëpia, nëpër zyra e nëpër shkolla, nëpër spitale e nëpër hotele. Ndoshta më kujtohet aq shpesh pse e kishte emrin e rrallë, tejet të rrallë në këto trevat tona, por edhe tejet të bukur; ndoshta më kujtohet pse Varri i Kopilit ishte e vetmja copë toke që kishte dashur ta këqyrte, ruante, kujdeste si pronë të veten. Po, mund të jetë se më kujtohet edhe për diçka tjetër, më të paqartë, më të fshehtë, më misterioze, që kurrsesi s'mund t'ë bie në fije. Sa i çuditshëm është njeriu! I lidhet nga diçka në kokë dhe s'e heq dot deri në varr.

Trashen e Dervish Mukailit e mbaj mend nga fëmijëria, kur të mëdhenjt akoma më quanin çilimi, të papjekur, përqyrran, ndonëse isha aq i madh sa, shpeshherë, mund t'i jepja vetes të drejtën të kem mendimin tim për disa çështje, për të cilat thoshin se kalamnjt, si unë, nuk mund të gjykojnë si duhet. E shihja, gati përditë, në të ashtuquajturin Livadhi i Mulla Jusufit, që gjëndej në veri të qytetit tonë, mbas Kodrës së Madhe, ku mblidheshin fëmijët e mahallës së Makes që t'ia grahnin lojës së flamurit ndonjëherë prej mëngjezit e deri në mbrëmje. Nëpër këtë mera të Vajazanit kalonte rruga që

TRAŠJA

Šta je čovjek da ga toliko mnogo cijeniš
i da ga toliko mnogo voliš?

Kao onog dana i danas se sjećam Trašje Derviša Mukailija i dolazi mi pred oči živa, debeljasta, strašno dronjava, ali i modra, mrtva, ispružena u jednom malom grobu, koga još uvijek nazivaju Kopilin grob. Često, kada sam usamljen, pitam se: zašto se sjećam Trašje? Sigurno ne zato što bijaše tako odjevena, jer tako loše odjevenih je bilo puno u gradu Vajazanu, ali ni zbog toga što bijaše luda, jer lude i glupave sretao sam puno u ono vrijeme po ulicama i kućama, po uredima i školama, po bolnicama i hotelima. Možda je se sjećam tako često zato što je imala rijetko ime, vrlo rijetko u ovim našim krajevima, ali i vrlo lijepo; možda je se sjećam jer je Kopilin grob bio jedini komad zemlje koji je željela gledati, čuvati, brinuti kao o svom posjedu. Da, možda je se sjećam i zbog nečeg drugog, nečeg još više nejasnog, tajanstvenog, misterioznog, čega se nikako ne mogu sjetiti. Koliko je čovjek čudnovat! Nešto mu se spletka u glavi i nikako da ga se otarasi do groba.

Trašje Derviša Mukailija se sjećam još od đetinjstva, kada su me odrasli još uvijek nazvali đetencetom, nezrelim, slinavim, mada sam bio toliko velik da sam, često, mogao sebi dati za pravo da imam svoje mišljenje o nekim stvarima, za koje su govorili da đeca, kao ja, ne mogu razmišljati kako valja. Viđao sam je, gotovo svaki dan, u takozvanoj Mula Jusufovoj livadi, koja se nalazila śeverno od našega grada, iza Velikog brijega, đe su se sakupila đeca iz Makine mahale da bi ćerala igru zastave ponekad od jutra do večeri. Po ovoj poljani Vajazana (Vilinplača) prolazio je put koji je vodio do najbližih sela koja su snabdijevala grad ogrjevnim

shpiente në fshatrat më të afërme që furnizonin qytetin me dru të zjarrit, vezë, bylmetëra, pemë e gjëra të tjera jetese, sado që edhe shumë vajazanas kishin tokë të mbanin bagëti, kryesisht lopë, dhi, bullica, kuaj e gomarë. Nëpër këtë rrugë kalonin shumë njerëz, që vinin në pazar mëngjezeve apo kthehesin nëpër fshatra mbrëmjeve. Më shpesh se gjithë të tjerët ketë rrugë e shkelte Trashja e Dervish Mukailit, që ishte rrugëtari i vetëm që ndalej ndonjëherë në verrishten, anëve të Lumit të Mullenjave, ku thoshin burrat shakaxhinj, si Hashimi i Pykës, mrizojnë kodoshët dhe ua çjerrin brekët e linjta kokonave, që përvidhen prej shtëpive kur burrat janë nëpër dyqane, kasaphane, berberhane. Kur ndalej në skaj të livadhit, zakonisht Trashja shtrihej në tokë që të flinte dhe, siç dukej prej gërramës, tretej shpejt në një gjumë aq të rëndë e të ëmbël çfarë mund ta bëjnë vetëm fëmijët ose budallenjtë, që nuk e lodhin kokën për kënd dhe për asgjë në këtë botë. Kur fillonte të lëshonte një dihamë te prridhur, që na përkujtonte ofshamën e hamajve dhe lypësve të rrugëve, e dinim se kishte hyrë në një gjumë të thellë, por pikërisht tani i afrohej njëri prej shokëve tanë, njëfarë kopuku, që ia thoshin emrin Ismeti i Bajram Prushit, dhe e pshurrte me ngadalë prej prieçave të këmbëve e deri te flokët e ngatërruara lëmsh të kresë. Trashja, thuaja, nuk lëvizte, meqë ishte mësuar mos ta trazonte shiu që e zënte shpesh në gjumë dhe, vetëm kohë pas kohe, buzëqeshte apo mvrehej sikur bisedonte me dikend, që mund ta gëzonte apo hidhëronte shumë. Me të parë se shurra e paktë e shokut tonë nuk ia prishte gjumin, afroheshin edhe dy të tjerë, Grethi i Zajmit dhe Pepoja i Habibes që t'ia shtonte vrushkullin e shiut, por Trashja, as tani, nuk na e bënte qejfin, si pritnim ne. Të dëshpëruar mblidheshim rreth saj dhe ia nisnim një rragame të padurueshme, të përcjellë me këngën:

Shi, shi lagashi

drvima, jajima, mliječnim proizvodima, voćem i drugim stvarima za život, iako su i mnogi Vajazanci imali zemlju da bi držali stoku, uglavnom krave, koze, bivolice, konje i magarce. Ovim putem su prolazili mnogi ljudi, koji su dolazili u Pazar jutrima ili su se vraćali u sela na veče. Češće od svih ostalih ovaj put je gazila Trašja Derviša Mukailija, koja je bila jedini putnik koja se poneki put zadržala u jošiku, na obali Drozdove rijeke, za koje su ljudi šaljivčine, kao Hašim Puka, govorili da na tom mjestu planduju provodadžije i pocijepaju lanene gaće lutkicama, koje kradimice izlaze iz kuća kada su im muškarci po dućanima, mesarama, berbernicama. Kada bi stala na kraj livade, Trašja bi obično legla na zemlju da bi spavala i, kako se moglo zaključiti po hrkanju, brzo bi se izgubila u tako dubok i sladak san kakav bi mogli snivati samo đeca ili budale, koji ne zamaraju glavu ni za koga i ni za šta na ovom svijetu. Kada bi počela dahtati kao da se ugušila, što nas je podsjećalo na uzdisaj uličnih amala i prosjaka, znali smo da je pala u duboki san, ali upravo tada približio bi joj se jedan od naših drugova, neki nevaljalac, koji se zvao Ismet Bajrama Prušija, i popišao bi je lagano od nožnih prstiju pa do razbarušene kose na glavi. Trašja, takoreći, nije mrdnula, jer je navikla da je ne uznemiri kiša koja ju je često zatekla u snu i, samo povremeno, nasmiješila bi se ili namrštila kao da je s nekim razgovarala, što ju je moglo obradovati ili mnogo razljutiti. Čim bismo primijetili da joj mala količina mokraće našeg druga nije joj pokvarila san, približili smo se još dvojica, Greti Zajmov i Pepo Habibin da bi povećali mlaz kiše, ali Trašja, ni sada, nije nas obradovala, kao što smo mi očekivali. Razočarani okupili smo se oko nje i počeli smo nesnošljivu galamu, propraćenu pjesmom:

Kiša, kiša kvasi kiša

çoe Trashen të flejë në shtëpi...

që e zgjatnim derisa ajo zgjohej dhe ia kapsalliste sytë qiellit. Posa çohej në këmbë, na shikonte disi me radhë, herë buzëqeshur, e herë sy mrrolur, mandej nisej, bënte disa hapa nga pylli, që të ndalej rishtazi e të na shikonte pa kurrfarë ndjenje, si të ishim verra apo shelgje, që bëjnë roje mortore në breg të lumit. Në fillim pritnim me kureshtje të madhe se çka do të thoshte, por më vonë ishim mësuar me belbëzimet e saj, e dinim se ishte gati memece dhe do të mund ta përsëriste me ndryshime të rralla të fjalëve në mes të njëjtën fjali, që për të mund të kishte ndonjë domethënie të caktuar apo edhe të rëndësishme, por për ne s'kishte fare kuptim:

- Hë, hë, hë, sa mirë, zogu në hava, hë, hë, hë! Dhe vazhdonte tutje, duke na lënë të habitur pse gjithmonë thoshte zogu në hava e jo zogjtë në hava, edhe pse ne ishim shumë, apo pse gjithmonë thoshte "sa mirë,, e jo, ndonjëherë edhe "sa keq"**,** edhe pse ne i bënim të këqija.

Në kohën, që e mbaj mend, Trashja kishte rreth dyzet vjet por, kush e di, mund të kishte më shumë apo më pak: budallenjve s'mund t'u caktohet saktësisht mosha vetëm prej pamjes së jashtme për shkak se ata shpesh mund të duken më të rinj ose më të shtyrë se ç'janë në të vërtetë. Emri që kishte u përgjigjej jashtëzakonisht mirë vijave të jashtme aq sa edhe cilësive të saj shpirtërore: ishte e trashë, *si thesi i mbushur miell*; i kishte këmbët *si shtylla e Teqes së madhe*; i kishte llërët *më të trasha se qafa e buallicës* së *Makës;* i kishte vithet e gjëra, si të mushkës së Ramizit të Nurës; i kishte cicat e mëdha *si të lopës së Canit të Kastratit.* Pjesët e trupit të saj, megjithëse për ne atëherë të zmadhuara pa masë, tani më duket se kishin njëfarë harmonie të çuditshme, që dëshmonin se në rini kishte qenë shumë e pashme. Trashja e fëmijërisë sime kishte një palë buzë të trasha e të plasaritura, në pjesën më të madhe të kohës të mavijosura

odvedi Trašju doma da se u snu stiša...

koju smo razvlačili dok se ona probudila i uperila oči prema nebu. Čim je ustala, pogledala nas je nekako redom, čas nasmijana, čas namrgođena, zatim bi krenula, napravila nekoliko koraka prema šumi, da bi ponovo stala i da nas pogleda bez ikakvog osjećanja, kao da smo jove ili vrbe, koje čuvaju mrtvu stražu na obali rijeke. Na početku smo radoznalo čekali šta će reći, ali kasnije smo se bili navikli na njena mucanja, znali smo da je skoro nijema i da će uspjeti ponoviti rijetkom promjenom riječi u sredini istu rečenicu, koja bi za nju mogla imati kakvo određeno značenje ili pak i značajno, ali za nas nije imala nikakvog značenja:

- He, he, he, što je lijepo, ptica u vazduhu, he, he, he! I nastavila bi dalje, ostavljajući nas zbunjene zašto je uvijek govorila ptica u vazduhu a ne ptice u vazduhu, iako nas je bilo mnogo, ili zašto je uvijek govorila što je lijepo, a ne, ponekad i što je loše, iako smo joj mi učinili zla.

U vrijeme, kojeg se sjećam, Trašja je imala oko četrdeset godina ali, ko zna, mogla je imati i više ili manje: budalama se ne može tačno odrediti doba samo po spoljašnjem izgledu zato što oni često mogu izgledati mlađi ili stariji nego što u stvari jesu. Ime koje je nosila odgovaralo je izvanredno dobro spoljašnjim linijama isto toliko i njenim duševnim karakteristikama: bila je debela, kao vreća puna brašna; imala je noge kao stubovi Velike tekije; imala je podlaktice deblje nego vrat Makine bivolice; imala je široke bokove, kao u mazge Ramiza Nure, imala je velike sise kao krava Cana Kastratija. Djelovi njenog tijela, iako za nas u to vrijeme uvećani bez mjere, sada mi izgleda da su imali neki čudan sklad, koji su svjedočili da je u mladosti bila veoma lijepa. Trašja moga đetinjstva imala je debele i raspucale usne, u većem dijelu vremena pomodrele da, kada je bila žega, pokrivale su se nekim

që, kur bënte vapë, mbuloheshin prej një shtrese shkrumbi që rridhte vazhdimisht si një lum i vogël jargësh të verdha dhe i shpërndahej mjekrës dhe qafës vija-vija bojëkafe. Sigurisht, shkrumbi dhe jargët që e shëmtonin akoma Trashen nuk ishin pasojë e ndonjë sëmundjeje fizike, por e ndyrësisë, në të cilën i ngryste netët e shkreta. Kisha dëgjuar të thoshin disa, kur akoma s'e dija mirë ç'është ajo fjalë, se në buzët e çara dhe të përjargura të Trashes shpërthente njëfarë nepsi i përvëluar, si kulloshtra. Trashja nuk kishte qenë gjithmonë ashtu e ndyrë, kurse kokonat e qytetit tonë ishin mësuar ta urrenin jo pse ishte budallaqe, po pse pandehnin me të drejtë se kulloshtra e saj i kishte djegur disa burra me nam.

Trashja, vërtet, lahej shumë rrallë, zakonisht kur nuk ishte e zënë me ndonjë punë që ishte e detyruar ta bënte, por kur vendoste t'u hynte këtyre telasheve, në lumin e afërm, atëherë lahej me një kujdes të zhuganëve. Me një të pastruar ajo hiqte shkrumbin, jargët, - zdralin që ia kishte pllakosur lëkurën dhe gjithë këtë pisllëk e hiqte me rrënjë dhe për disa muaj të ardhshëm. Lahej me sapun të teshave kur i zbutej zemra dikujt t'ia falte, por, herat më të shpeshta, me hi të qarrit, që ia tëhollonte lëkurën si maza e qepës. Flokët e saj të zbehta, të kripura me pluhur, fije të sanës, kashtë, lesh, baltë, tani shkëlqenin si pendlat e korbit. Edhe ngjyra e fytyrës i ndryshonte: më parë e zezë si jevge, tani bëhej e kuqe në të bardhë. Trashja e larë sadopak dilte në dritë, shkëlqente, i hiqej era e trupit, i zhdukej shkrumbi, i shquheshin buzët e trasha dhe të lëngëta që, shihej, kishin qenë dikur të kuqe. Prej pamjes së saj rrezatonte njëfarë pafajësie që i stolis vetëm fëmijët dhe ajo, hëpërhë, dukej më e re se ç'ishte në të vërtetë. Gratë e mëhallës, që përbuznin Trashen e ndyrë, duke mbyllur gojën me shami ose duar sa herë kalonin përskaj saj, tani xhelozonin Trashen e larë, ose, thënë më mirë, të kaluarën e Trashes së larë. Ato ia kishin pasur tutën

slojem bale koja je stalna tekla kao mala rijeka žutih sluzi i raširila se po bradi i grlu kao kafene brazde. Naravno, hrakotina i sluzi koje su još više ružili Trašju nijesu bile uzrok neke fizičke bolesti, već prljavštine, u kojoj je provodila puste noći. Čuo sam neke da kažu, kada još uvijek nijesam znao dobro značenje te riječi, da je u popucanim i sluzavim Trašjinim usnama izbila neka goruća strast, kao babinje mlijeko. Trašja nije bila uvijek tako prljava, dok su lutkice našega grada bile navikle da je mrze ne što je bila glupara, već što su mislile da je njeno babinje mlijeko opeklo nekoliko poznatih muškaraca.

Trašja, uistinu, kupala se vrlo rijetko, obično kada nije bila zauzeta nekim poslom koji je morala uraditi, ali kada se odlučila da riješi ovakav problem, u obližnjoj rijeci, tada se kupala pažnjom šugavih. Jednim kupanjem ona je skinula hrakotinu, sluz, prljavštinu koja joj je pokrila kožu i čitavu onu nečistoću skinula je korjenito i za nekoliko narednih mjeseci. Kupala se sapunom za veš kada bi se neko smilovao da joj pokloni, ali, najčešće, hrastovim pepelom. Njena blijeda kosa, posoljena prašinom, sijenom, slamom, vunom, blatom, sada je sijala kao gavranovo perje. I boja lica joj se izmijenila: prije garava kao ciganka, sada je postala crvenkasto bijela. Ma koliko malo se okupala, iz nje je izbila svjetlost, sjaj, nestao je miris tijela, nestala je bala, isticale joj se debele i sočne usne koje su, viđelo se, nekada bile crvene. Od njenog izgleda zračila je nekakva nevinost koja krasi samo đecu i ona, trenutno, izgledala je mlađa nego što je u stvari bila. Žene iz mahale, koje su mrzile prljavu Trašju, pokrivši usta maramom ili rukama uvijek kada su prolazile pored nje, sada su bile ljubomorne na okupanu Trašju, ili bolje rečeno, na prošlost okupane Trašje. One su se plašile tada Trašje što se češće kupala i zato što, kada je izmakla, kao

atëherë Trashes pse ishte larë shpesh dhe pse, si të dalë duarsh, të marrë, nuk kishin mundur ta zaptonin kurrë burrat e shtëpisë, por e kishin qetësuar kur e kur burrat e kojshisë. Dhe, e kishte zaptuar sidomos ai Metalia i Batushës, djalë i pashëm po i dalë faret, që kishte qenë kodosh i madh, që e kishte kaluar rininë nëpër shtretërit e grave të hallkut dhe, siç flitej, e kishte lënë edhe kokën në shtratin e vejushës së Idrizit të Mashës, e cila në të njëjtën kohë kishte pasur punë edhe me një kodosh tjetër, të martuar. Metalia i Batushës e kishte zënë Trashen në bregun e lumit, në shkurrajë, ku ajo lahej rehat-rehat një të martë të nxehtë dhe ia kishte bërë atë punë. Pastaj kishte vazhduar t'i shkonte natën meqë, si kishte thënë në një mbledhje të djemve të qytetit, prej të gjitha grave që kishte pasur në jetën e tij, e ai kishte pasur shumë, Trashja e Dervishit të Mukailit i kishte lënë përshtypjen më të mirë. Ajo na i paskësh kofshët *si dëbora të bardha* dhe *si dardha të forta;* ajo na i paskësh gjinjtë e plotë, të njomë, *si molla e pjekur;* ajo na i paskësh buzët e ëmbla *si sheqeri i Shkodrës;* ajo na paskësh barkun e ardhur *si fletët e pjeprit,* ajo na qenkësh e nxehtë si furra e Hajros së Boshnjakut. Dhe, ç'ishte kryesorja ajo dinte të sillej e të mbështillej, duke bërë oh, oh, oh si ta kishte kaluar rininë në ndonjërin prej atyre haremeve turke dhe arabe, ku gratë e mësojnë njëra tjetrën, në çastet e kotësisë, se si të jenë më tërheqëse për sulltanin, apo sheikun e tyre të çmuar. Metali kodoshi ua kishte zgjuar, ashtu, kërshërinë erotike burrave të tjerë, duke i bindur në sa thoshte edhe me pohimin e tij të përsëritur shpesh: *gruaja më e mirë është gruaja e marrë për shkak se, njëkohësisht, të jep trupin dhe shpirtin, përkundër disa grave që, kur ta japin trupin s'ta japin shpirtin, ose kur ta japin shpirtin, ta dini se e kanë humbur bukurinë e trupit.* Po, e vërteta ishte se kërshëria e disave prej tyre, që s'kishin hyrë me kohë në radhë, kishte mbetur vetëm kërshëria e paplotësuar për shkak

luda, nijesu je mogli obuzdati muškarci ukućani, već su je smirili muškarci iz komšiluka. I obuzdao ju je pogotovo onaj Metalia Batušanin, lijep momak ali otkačen, koji je bio veliki provodadžija, koji je proveo mladost po krevetima tuđih žena i, kako se govorilo, ostavio je i glavu u krevetu udovice Idriza Maše, koja je u isto vrijeme imala posla i sa nekim drugim provodadžijom, oženjenim. Metalia Batušanin zatekao je Trašju na obali rijeke, u žbunju, đe se ona kupala mirno-mirno jednog toplog utorka i uradio joj onu rabotu. Zatim je bio nastavio da je posje čuje noću budući da, kako je govorio jednoj grupi momaka iz čaršije, od svih žena koje je imao u svom životu, a on je imao mnogo žena, Trašja Dervišova Mukailija ostavila mu je najbolji utisak. Ona je imala bedra kao *snijeg bijela i kao kruška tvrda;* ona je imala punačke grudi, svježe, *kao zrela jabuka;* ona je imala slatke usne *kao Skadarski šećer;* ona je imala narastao stomak kao kriške dinje; ona je bila topla kao pekara Hajra Bošnjaka. I, što je bilo najvažnije, ona je znala da se uvija, čineći oh, oh, oh, kao da je provela mladost u kakvom od onih turskih i arapskih harema, đe žene uče jedna drugu, u trenucima taštine, kako da budu privlačne za sultana ili njihovog dragog šeika. Podvodač Metalija probudio je, tako, erotsku radoznalost ostalim muškarcima, uvjerivši ih onim što je govorio i često ponovio: najbolja žena je luda žena zato što, istovremeno, daje ti tijelo i dušu, suprotno od nekih žena koje, kada ti daju tijelo ne daju ti dušu, ili kada ti daju dušu, znajte da su izgubile ljepotu tijela. Ali, istina je da radoznalost nekih od njih, što nijesu na vrijeme ušli u red, ostala je samo neispunjena znatiželjnost zato što je Trašja oslabila brzo i tijelom, a ne samo razumom.

Ženama nije zatvorilo usta ovo oslabljenje Trašje ne samo što su čule riječi Metalije Batušanina, već, mnogo više, što su joj jednom viđele naduveni stomak, za koji

se Trashja kishte ardhur duke rënë shpejt edhe me trup, e jo vetëm me mend.

Grave nuk ua kishte mbyllur gojën kjo rënie e Trashes jo vetëm pse i kishin dëgjuar falët e Metaliut të Batushës, po, shumë më tepër, pse ia kishin parë një herë barkun e fryrë, që s'dinin në mos ia kishte fryrë edhe ndonjëri prej burrave të tyre.

Trashja kishte lindur ogurzezë, se njeriut, shpesh, me çastin e lindjes i fillojnë të bardhat ose të zezat e jetës. Ishte bijë e një familjeje të madhe, agallarësh, të lodhur prej madhësisë së vet. Kishte tre vëllezër, katër motra, dy xhaxhallarë, dy teze dhe tri halla. I ati i kishte vdekur kur kishte qenë e re, vajzë trembëdhjetë vjeçare, por shtëpia akoma thirrej sipas emrit të tij, meqë kishte qenë një prej njerëzve të shquar të Vajazanit. E ëma, Nafia, ndërkaq, i kishte vdekur tre vjet pas të atit, duke e lënë në kujdesin e të vëllezërve, meqë të motrat iu kishin martuar, me kohë. Trashja kishte mbetur ashtu në shtëpinë prindore, si virgjëreshë, mbasi askush s'kishte ardhur ta kërkonte për shkak të shenjave të sëmundjes që iu kishte shfaqur që në vegjëli. Me vdekjen e prindërve, sëmundja e Trashes ishte keqësuar më tepër, por askujt prej burrave të shtëpisë nuk i kishte shkuar mendja që ta dërgonte tek mjeku, megjithëse i kishin thirrur hoxhallarët t'i shkruanin hajmali apo edhe t'i frynin. Nuk e kishin mjekuar ndoshta pse besonin se kurrfarë mjeku nuk do t'i ndihmonte, ndoshta pse në atë kohë edhe nuk kishte ndonjë mjek të mirë, që dinte diçka për sëmundjet e tilla të njerëzve që në pamje duken të shëndoshë si topi e, ndoshta, gjë që mund të ishte më e vërtetë, pse u dhimbeshin të hollat që do të shpenzoheshin rreth saj në ato vite kur ishte qesat i madh. Fqinjët thoshin se ata nuk janë aspak të interesuar të shërohej teveqelja e trashë, që i kishte turpëruar dikur me barkun e saj të fryrë, por janë të interesuar që ta përcjellin sa më parë

nijesu zanale da li ga joj možda naduvao neki od njihovih muževa.

Trašja se rodila nesrećna, jer čovjeku, često, rođenjem počinju bijelo i crno života. Bila je kćerka jedne velike porodice, aga, umornih od svoje veličine. Imala je tri brata, četiri sestre, dva strica, dvije tetke i tri hale. Otac joj je umro još kada je bila mlada, trinaestogodišnja đevojčica, ali kuća se još uvijek prepoznala po njegovom imenu, pošto je bio jedan od istaknutih ljudi Vajazana. Majka, Nafija, međutim, umrla je tri godine poslije oca, ostavljajući je u brizi braće, pošto su joj se sestre već udale. Trašja je ostala tako u kući roditelja, kao djevica, jer niko nije došao da je prosi zbog znakova bolesti koji su se pojavili još u đetinjstvu. Smrću roditelja, Trašjina bolest još više se pogoršavala, ali nijednom od muškaraca u porodici nije padalo na pamet da je odvede kod ljekara, iako su zvali hodže da joj pišu amajlije ili da joj dunu. Nijesu je liječili možda zato što su vjerovali da joj nikakav ljekar neće pomoći, možda zato što u ono vrijeme i nije bilo nekog dobrog ljekara, koji je znao nešto o takvim bolestima ljudi koji spolja izgledaju zdravi kao ruža a, možda, što je moglo biti i vjerodostojnije, što su žalili novac koji će potrošiti za nju u onim godinama kada je bila velika ekonomska kriza. Komšije su govorile da oni uopšte nijesu bili zainteresovani da se liječi debeljasta glupača, koje je nekada osramotila svojim naduvenim stomakom, već su zainteresovani da je što prije isprate na onaj drugi svijet. Vjerovatno je da su zbog ovog razloga bili okrutni prema Trašji.

Članovi ove velike porodice, koji su dahtali pod teškim teretom svoje veličine, bili su navikli izduvati svoje manije i gnjev na Trašjinu debelu kožu. Kada bi se naljutili na njenu braćom ili nekog od nerazumnih komšija, stričevi, skoro su se uvijek oslobađali gnjeva na Trašjinim leđima. Najgori je bio stariji stric, Muslim, koji je u svojoj sobi držao

në atë jetën tjetër. Është për të besuar se për këtë shkak ia kishin shtuar zullumin Trashes.

Anëtarët e kësaj shtëpie të madhe, që gulçohej nën peshën e rëndë të madhësisë së vet, ishin mësuar të shfrynin huqet dhe mllefet e veta në lëkurën e trashë të Trashes. Kur hidhëroheshin me vëllezërit e saj apo me ndonjërin prej fqinjëve të pakuptueshëm, xhaxhallarët, të shumtën e herëve çliroheshin prej pezmit në shpinën e Trashes. Më i keqi ishte xhaxhai i madh, Muslimi, i cili në dhomën e vet mbante një hu të shkurtër, të trashë, tërë neje-neje; kur zihej me të vëllanë e vogël të Trashes, Nuredinin, i vërsulej asaj kurvës që ka bërë kopilin dhe ia mëshonte pa mëshirë, si të ishte qylymi i odajashtës, që mund ta shkelësh sa të duash. Nuk ishte më shpirtmirë as vëllai i madh, Bedridini, të cilit, pas Muslimit, ia kishin tutën të gjithë anëtarët e shtëpisë, me përjashtim të gruas, Hasnies. Ai kishte një grua tekanjoze, që ishte e pakënaqur me çdo burrë tjetër pos me kasapin e njohur të Mëhallës së Hodumit, Aqifin e Xhemal Abazit. Hasnia kishte gjithnjë një fytyrë të vrërët, të thartë si uthulla, zihej me gratë e tjera të shtëpisë, i rrihte fëmijët, i fyente kunetërit, ua kthente fjalët xhaxhallarëve. Bedridini nuk ia dilte dot me të, por ia dilte me Trashen. Merrte konopin, me te cilin ngarkonte kalin, e lagte mirë e mirë me ujë të pusit dhe i vërsulej asaj *budallicës, që pesë ditë kishte humbur prej shtëpie* dhe ia hiqte *lëkurën e trashë e të fëlliqur* me qëllim *që të mos e turpërojë emrin e Dervishit të Mukalit poshtë e lart rrugëve.* Kur nuk ishin meshkujt në shtëpi, e ata shpesh nuk ishin, atëherë Trashen e rrihnin gratë: kushërirat, gratë e xhaxhallarëve, kunatat. Ato ziheshin mes veti, ose nevrikoseshin për shkak të shejtanllëqeve të fëmijëve, por të gjitha zënkat dhe hidhërimet e tyre përfundonin në dëmin e trupit të Trashes. Ia mëshonin kurvës së marrë e memece, me dru zjarri, me mashë, me furka, me boshta, me lëmsha, me garu-

jednu kratku, debelu batinu, skroz kvrgavu; kada se zavadio sa mlađim Trašjinim bratom, Nuredinom, nasrnuo bi na onu kurvu koja je rodila kopile i udarao bi je bez milosti, kao da je bila ćilim iz predsoblja, na koji možeš gaziti koliko god želiš. Nije dobrodušniji bio ni najstariji brat, Bedridin, kojega su se, poslije Muslima, bojali svi ukućani, izuzev njegove žene, Hasnije. On je imao jednu ćudljivu ženu, koja je bila nezadovoljna sa svakim drugim muškarcem osim sa poznatim kasapinom iz Hodum mahale, Aćifom Džemajla Abazovog. Hasima je uvijek imala tmurno lice, kiselo kao sirće, zavadila se sa ostalim ženama u porodici, tukla je đecu, vrijeđala je đevere, protivuriječila stričevima. Bedridin nije mogao izaći na kraj sa njom, ali je mogao sa Trašjem. Uzeo je kanap, kojim je tovario konja, nakvasio ga dobro vodom iz bunara i nasrnuo na tu *ludaču, koja se pet dana izgubila iz kuće i skinuo joj debelu i prljavu kožu sa ciljem da ne bi osramotila ime Derviša Mukailovovog gore dolje ulicama.* Kada muškarci nijesu bili kući, a oni su često odsustvovali, onda bi Trašju izbile žene: rođakinje, strine, snahe. One bi se međusobno posvađale, ili se nervirale zbog đečjih vragolija, ali sve njihove kavge i ljutnje okončale bi se na štetu Trašjinog tijela. Udarile su glupu i nijemu kurvu, ogrjevnim drvima, žarilom, preslicama, vretenima, smocima, varjačama, tepsijama, naročito tiganjima kada bi je zatekle unutra, ili kamenjem, daskama, vilama, lopatama – kada su je zatekle vani. Zbog ovih razloga Trašja je gotovo uvijek imala koju ranu ili drugu ružnu, svježu modricu na tijelu: ponekad kakav mjehur na čelu, čas neku oteklinu na nogama, čas jednu usnu oteklu a čas jedno pomodrelo oko. Kada je Trašja prolazila kroz gradsku ledinu, i vidjele joj se modrice pa tijelu, đeca su je pitala:

- Ko te danas izbio, Trašje?

- He, he, he, ptica na nebu, he, he, he! – ponavljala je

zhda, me tepsia, sidomos me fëltere kur e zënin brenda, apo me gurë, dërrasa, lëmesa, tërfurq të bahçes, lopata - kur e zënin përjashta. Për këto arsye Trashja gati gjithmonë kishte ndonjë plagë apo vurratë tjetër të keqe, të freskët, në trup: herë farë mëshikëze në ballë, herë farë vregne në këmbë, herë njërën buzë të ënjtur e herë njërin sy të mavijosur. Kur kalonte Trashja nëpër utrinën e qytetit, dhe i dalloheshin njollat e gazepit në trup, fëmijët e pyetnin:

- Kush të ka rrahur sot, Trashe?

- Hë, hë, hë, zogu në hava, hë, hë, hë! - e përsëriste me zor fjalinë e saj të pakuptueshme dhe ecte pa na shikuar.

- Kush t'i ka djegur kofshët, Trashe? - vazhdonim ne.

- Hë, hë, hë, sa mirë, djali im, hë, hë, hë! - buzëqeshte ajo dhe këqyrte Kodrën e Madhe.

- Kush, mori Trashe, kush?

- Hë, hë, hë, zogu në hava, hë, hë., hë! - e ngrinte zërin, në fund, dhe i shtoheshin rrudhat e ballit, i trashej shkrumbi i buzëve nga mundimi me të cilin nxirrte përgjigjen dhe nisnin t'i rridhnin jargët.

Rrahjet nuk ishin e vetmja e keqe, as e keqja më e madhe që duronte Trashja. Ajo flinte në stelën e zagarit të Nuredinit gjatë ditëve të ngrohta të verës, kur atë e lenin përjashta të bredhte oborrit e të luante me macet dhe në kasollen e drurëve e të qymyrit gjatë dimrit, kur zagarin e futnin rishtazi në stelën e vet. Ia kishin dhënë një sturë mbi të cilën shtrihej si të ishte dyshek, një ponjavë të leckosur; me të cilën mbulohej si të ishte jorgan dhe një thes me kashtë, që e vente nën kokë, si të ishte jastëk.

Në to binte dhe në to zgjohej kur bënte vapë; në to binte dhe në to zgjohej kur bënte acar; në to i jetonte gëzimet e ëndrrave dhe në të i jetonte dhembjet e realitetit.

Edhe ushqimi i Trashes ishte i posaçëm. Anëtarët e tjerë të shtëpisë hanin në dy grupe: xhaxhallarët me gratë

s mukom svoju nerazumnu rečenicu i hodala ne gledajući nas.

- Ko ti izgori butine, Trašja – nastavili smo mi.

- He, he, he, baš dobro, sine moj, he, he, he! – nasmiješila se ona i gledala u pravcu Velikog brijega.

- Ko, more, Traše, ko?

- He, he, he, ptica na nebu, he, he, he! –povisila je glas, na kraju, i povećao bi joj se broj bora na čelu, odebljala joj hrakotina na usnama od muke kojom je izvadila odgovor i počela joj je teći sluz.

Bijanja nijesu bila jedino zlo, niti najveće zlo koje je trpjela Trašja. Ona je spavala u štenari Nuredinovog goniča u vrelim ljetnjim danima, kada su je ostavili vani da luta dvorištem i da se igra s mačkama i u kolibi za drva i ugalj tokom zime, kada su psa goniča ponovo uveli u svoju štenaru. Dali su joj rogoz na kojoj je legla kao da je dušek, jednu pocijepanu ponjavu, kojom se pokrila kao da je jorgan i vreću slame, koju je stavila pod glavu, kao da je bio jastuk.

U njima je legla i u njima se probudila kada je bila vrućina; u njima je legla i u njima se probudila kada je bila zima, u njima je živjela radosti snova i u njima živjela bolove stvarnosti.

I Trašjina hrana je bila posebna. Ostali članovi porodice jeli su u dvije grupe: stričevi sa njihovim ženama i đecom posebno, dok braća sa njihovim ženama i đecom posebno. Trašja je jela sama i nije činila neku treću grupu, kojoj bi trebalo služiti kao dvjema drugima. Samo kada je bilo pasulja ili kupusa bez mesa, i Trašji se davalo kao ostalima, iako u drugom posuđu i drugim kašikama. Gotovo, uvijek, za Bajram i Ramazan, za veliku blagu noć ili sunet, njoj su napunili kalenicu, nađenu neđe pored zidova avlije, žutom tečnošću koja bi i suvi kamen rastvorila, po

e fëmijët e tyre veç, kurse vëllezërit me gratë e fëmijët e tyre veç. Trashja hante vetëm dhe nuk përbënte farë grupi të tretë, të cilit do të duhej shërbyer si dy të tjerëve. Vetëm kur kishte fasule apo lakra pa mish, edhe Trashes i çohej si edhe të tjerëve, sado në enë dhe me lugë të tjera. Thuaja, gati gjithmonë, për bajram e ramazan, për natë të madhe a synetllëk, asaj ia mbushnin një kalenicë, të gjetur diku skaj mureve të avllisë, me lëng të verdhë që do ta digjte edhe gurin e thatë, nëpër të cilin notonin disa grimca të rralla djathi. Sot, besoj, se për këtë shkak Trashja ishte gjithnjë e etshme, pinte ujë kudo haste dhe ndalej të pshurrte më shpesh se pleqtë e lodhur, që kalonin nëpër meranë e Mulla Jusufit.

Edhe pse për lëkurën e saj shpenzohej më së pakti, Trashja bënte disa punë, të detyruara, që s'i bënte askush tjetër, mashkull apo grua, në atë shtëpi. Ajo, në të vërtetë, edhe nuk bënte punë grash se, *nuk di lopa të punojë ç'punojnë gratë.* Trashen e shihnim shpesh duke çuar drithë në mulli dhe barra e saj ishte më e madhe se e Arifit të Hamallit, që ishte i fortë si demat e Aqifit të Kasapit. Ia mbushnin një thes të dhintë me gjashtëdhjetë-shtatëdhjetë kilogram grurë, ia shtrëngonin grykën mirë e mirë me një lak liri, ia venin në shpinë duke ia lidhur me një konop në një mënyrë që do të mund ta zgjidhte vetëm mullisi kur të mbërrinte, ose ndokush tjetër po t'i ndodhte të rrëzohej dikund rrugës, çka nuk i ngjante shpesh, ndonëse i kishte ngjarë ndonjëherë. Kështu, një të shtunë korriku e kishin ngarkuar më tepër se zakonisht duke ia vënë, siç kishte konstatuar kandari i mullisit, tetëdhjetë e dy kilogram dhe e kishin nisur në pikë të zhegut kur të tjerët nuk duronin lehtë as nën hije. Trashja kishte mbërritur deri afër livadhit të Mulla Jusufit dhe, kur kishte provuar ta kalonte kapërcyellin, ishte rrëzuar me thesin përmbi. Ne, fëmijët, që, megjithë vapën e padurueshme nuk e lëshonim rastin pa dalë në lojë, ishim turrur dhe ia kishim

kojoj su plivale nekoliko rijetkih mrvica sira. Danas, vjerujem, da je zbog ovoga Trašja bila stalno žedna, pila je vodu đe je stigla i stala mokriti češće od umornih staraca, koji su prolazili kroz mula-Jusufovu ledinu.

Iako se za njenu kožu trošilo najmanje, Trašja je radila neke poslove, obavezne, koje nije radio niko drugi, muškarac ili žena, u toj kući. Ona, istina, i nije radila ženske poslove jer, *ne zna krava da radi što žene rade.* Trašju su često gledali kako nosi pšenicu u mlin i njen tovar je bio veći od tovara Arifa amalina, koji je bio jak kao bikovi Aćifa Kasapina. Napunili su joj vreću od kostrijeti sa šezdeset-sedamdeset kilograma pšenice, zavezali što je najbolje moguće lanenim kanapom, stavili su joj na leđa vezujući kanapom na način kako bi mogao odvezati samo mlinar kada bi stigla, ili neko drugi ako bi joj se desilo da padne neđe putem, što joj se ponekad i dešavalo. Ovako, jedne julske subote natovarili su je više nego obično, stavljajući joj, kako je konstatovala mlinareva vaga, osamdeset i dva kilograma i poslali su je po onoj pasjoj vrućini koju ostali nijesu mogli lako trpjeti ni u hladu. Trašja je bila stigla do blizine mula-Jusufove livade i, kada je probala da pređe preko plota, pala je sa džakom na sebe. Mi, đeca, koja iako po nesnosnoj vrućini nijesmo propustili priliku da se igramo, potrčali smo i makli joj džak s vrata. Ona je ostala jedno vrijeme tako ispružena, ni živa ni mrtva, ali, potom, došla je k sebi i prošaputala tiho-tiho, razvlačeći posebno glas i:

- He, he, he, siiine moj, he, he, he, ptica na nebu, he, he, he!

Konačno je ustala, počela se vrtjeti oko džaka kao da su u njoj njeno prokletstvo i blagoslov i, na kraju, uperila je na nas svoje oči, sada ne znam, okrvavljene ili suzave! Razumjeli smo njen molećiv pogled, stavili

hequr thesin nga qafa. Ajo kishte mbetur një kohë ashtu e shtrirë, as e gjallë e as e vdekur, po, dikur, kishte ardhur në vete dhe kishte pështpëritur ngadalë-ngadalë, duke e zgjatur sidomos tingullin a:

- Hë, hë, hë, djaaali im, hë, hë, hë, zogu në hava, hë, hë, hë!

Tevona ishte çuar, kishte nisur të sillej marramendas rreth thesit si të ishin mallkimi dhe urimi i saj në të dhe, në fund, na i kishte gozhduar sytë e saj, tani s'e di, të përgjakur apo të përlotur! E kishim kuptuar shikimin e saj lutës, ia kishim vënë thesin në shpinë dhe, për çudi, ajo e kishte çuar në mulli. Në të kthyer me miell, në mbrëmje, rishtazi ishte përsëritur e njëjta gjë: Trashja ishte rrëzuar në kapërcyell, por kësaj here kishte mbetur më gjatë e shtrirë. Ne iu kishim qasur, e kishim rrethuar si djajtë viktimën dhe po e vështronim. Në tryezën e buzëve të saj të shkrumbuara, të lëruara prej të çarave të kuqe, të rrethuara me dregëza, në të cilat ia kishin shtruar mizat gostisë, pezullonte ajo fjalia:

-Hë,hë, hë-d-d-d-dja-a-al-14-i i-i-im... Shihej Trashjase ishte hidhëruar jashtëzakonisht shumë, megjithëse kishim menduar se barra e rëndë nuk do ta hidhëronte, dhe ishim kujdesur ta qetësonim, duke e ngarkuar edhe kësaj here.

Kur nuk çonte drithë në mulli, Trashja ngarkohej me dru të zjarrit, me të cilat nxehej tërë shtëpia dhe gatuheshin bukët, por edhe me gurë, kur duhej të rrethohej avllia. Kështu punonte me javë, me muaj, por dikur, kur i dukej edhe asaj se ishte tepruar zullumi, e shfaqte haptazi pakënaqësinë. Dhe, atëherë nisej në rrugë dhe ne e dinim se Trashja ishte ndërsyer në krye dhe nuk do të kthehej për katër-pesë ditë. E dallonim Trashen e mërzitur për shkak se ecte më shpejt se zakonisht, fliste më shpejt vetë me vete dhe i vinte rrugës si shigjetë thua se po ikte prej ndonjë rreziku, që e ndiqte mbrapa. Ndoshta dikush mund ta dinte se ku shkonte Trashja

smo joj džak na leđa i, za čudo, ona ga odnijela u mlin. U povratku sa brašnom, naveče, ponovila se ista stvar: Trašja je pala prelazeći preko plota, ali ovoga puta ostala je duže ispružena. Mi smo joj prilazili, okružili smo je kao đavoli žrtvu i gledali. Na površini njenih isušenih usana, izbrazdanih od crvenkastih pukotina, krastave, đe su muve našle svoju gozbu, visila je ona rečenica:

- He, he, he s-s-s-i-i-in-e-e m-o-o-j... Viđelo se da se Trašja strašno naljutila, iako smo mislili da je teški teret neće razljutiti, i potrudili smo se da je smirimo, natovarivši je i ovoga puta.Kada nije nosila žito u mlin, Trašja bi se natovarila ogrjevnim drvima, kojima se grijala čitava kuća i pekao hljeb, ali i kamenjem, kada je trebalo da se ozida avlija. Ovako je radila neđeljama, mjesecima, ali napokon, kada joj se činilo da je zulum prećerao, otvoreno je izrazila nezadovoljstvo. I tada bi krenula na put i mi smo znali da je Trašja nahuškana u glavi i neće se vratiti za četiri-pet dana. Razlikovali smo neraspoloženu Trašju zato što je hodala brže nego obično, govorila je sama sa sobom brže i išla je putem kao strijela, kao da je bježala od neke opasnosti, koja je išla za njom. Možda je neko znao đe je krenula razljućena Trašja, ali mi nijesmo mogli ni zamisliti koje je bilo njeno turbe. Kada se vratila, nakon nekoliko dana, izgledala nam je nekako smirenije, ali strašno umorna, iscrpljena, jer je iskrivljeno hodala putem vijugavo mjereći ili brojeći usporene korake pognutom glavom. Njeno ugašeno lice, sada joj je bilo nabreklo, oči crvene i natečene kao da su je pčele ili stršljeni ujeli. Po krpama, blatnjavim, listastim, viđelo se da se valjala po zemlji. Čuli smo stare kada su govorili:

- Vratila se iz hadžiluka!

Njenim dolaskom iz Kabe, za nekoliko narednih dana, Trašja je donijela razbarušenu kosu ispod pocijepane

e hidhëruar, por ne as mund ta merrnim me mend se cila ishte tyrbja e saj. Kur kthehej, krye disa ditësh, na dukej disi e qetësuar, por jashtëzakonisht e lodhur, e rraskapitur, se përkulej rrugës varavinga duke i matur apo numëruar kokulur hapat e ngadalshëm, që bënte. Faqet e saj të fikura, tani i kishte të mufatura, sytë të skuqur e të ënjtur sikur ta kishin hëngër bletët apo grejzat. Prej leckave të trupit, të përbaltura, të përgjethura, shihej se ishte zhgrryer nëpër dhe. I dëgjonim të moshuarit kur thoshin:

- Është kthyer prej haxhillëkut!

Me ardhjen e saj prej qabes, për disa ditë të ardhshme, Trashja sillte flokë të shprishura nën faculetën grima-grima, shikime të përvuajtura, shpesh të hidhura, buzë të kyçura, heshtje varresh, duar të kryquara përpara dhe prej kësaj gjendjeje trupore e shpirtërore s'e luanin as kalenica me lëng, as thasët me drithë, as barrët e drurëve të zjarrit, apo të gurëve, as rrahjet e Muslimit, të Bedridinit apo të Hasnies, as nënqeshjet e grave, as fishkëllima e fëmijëve. Ishte një guacë e mbyllur deti, të cilën mund ta çelësh vetëm po ta thyesh; ishte një breshkë e tërhequr nën samarin e vet, të cilën mund ta nxjerrësh vetëm po ta përgjakësh; ishte një ulkonjë e plagosur, së cilës ia qetëson plagët vetëm me plumb.

Gjatë gjithë kësaj kohe, kur havaja e saj ishte e stisur prej reve të zeza, që premtonin breshër, Trashja shihej duke ndenjur natën galuc në stelë dhe duke lëvizur buzët pa ndërprerje sikur i falej zotit, ose i mallkonte njerëzit Por, askush s'e kishte dëgjuar të lutej ndonjëherë dhe të gjithë thoshin se nuk di teveqelja ç' është zoti; por s'e kishte dëgjuar kush as t'i uronte njerëzit dhe të gjithë thoshin se ajo nuk e donte askënd, prandaj s'lodhej kush për të. Çka belbëzonte në stelën e qenit verës apo në kasollen e drurëve dhe të qymyrit dimrit? *Dreqi i zi do ta dinte,* thoshin. Nën maskën e heshtjes dhe të belbëzimeve, në të vërtetë, ajo fshihte një dhembje

povezače, ponizne poglede, često žalosne, zatvorene usne, grobnu tišinu, ukrštene ruke s preda i iz ovog tjelesnog i duševnog stanja nijesu je mrdnuli ni kalenica s tečnošću, ni džakovi pšenice, ni tovari ogrjevnih drva, ili kamenja, niti batine Muslima Bedridinovog ili Hasnije, ni podsmijavanja žena, ni zvižduci đece. Bila je jedna zatvorena morska školjka, koju možeš otvoriti samo ako je polomiš; bila je jedna kornjača povučena ispod njenog samara, koju možeš izvući samo ako je okrvaviš; bila je ranjena vučica, kojoj smiruješ rane samo metkom.

Kroz čitavo ovo vrijeme, kada je nebo bilo prepuno crnih oblaka, koji su obećavali grad, Trašja se viđela sjedeći noću čučke u štenari i neprestano čineći usnama kao da se moli bogu, ili proklinje ljude. Ali, niko je nije čuo da se ikada molila i svi su govorili da ne zna glupača šta je bog, niti ju je iko čuo da blagoslovi ljude i svi su govorili da ona ne voli nikoga, zato nikome nije bila briga za nju. Šta je mucala u štenari ljeti ili u kolibi za drva ili ćumur zimi? *Crni đavo zna,* govorili su. Pod maskom šutnje i mucanja, u stvari, ona je sakrila neku bol mnogo veću nego kada je pobjegla iz kuće i, ako se desilo da neko nekim gestom ili posebnom riječju potrefi na damar njenih patnji, onda bi ona pobiješnjela kao *tvor uhvaćen u zamku,* ili kao kučka preizbijena od gazdarice. Razljućena, krenula je drumovima da bi iskalila svoj gnjev na nekog nesrećnika, koga će susresti ili na putu ili nasred mula-Jusufove livade, đe je legla i valjala se, urlajući kao ogladnjeli međed. Kada je Trašja krenula pazarom čula se kolektivna vika:

- Čuvaj se, brate, jer dolazi oluja!

I gradski berberi, krojači, pekari, kovači, mesari, opančari, ćevabdžije, crijevari, ćulahdžije i samardžije zatvorili bi dućane i sa njihovih prozora pratili s osmjehom na usnama nadolazeću oluju. Znali su da pobesnjela Trašja nije

shumë më të madhe se kur kishte ikur prej shtëpisë dhe, po të ngjante që me ndonjë gjest apo fjalë të posaçme t'ia qëllonte kush damarit të vuajtjeve të saj, atëherë ajo do të tërbohej *si qelbësja e kapur në kurth,* apo *si bushtra e rrahur prej zonjës së shtëpisë. E* ndezur flakë nisej rrugëve që ta shfrynte krejt zemërimin e vet në ndonjë fatkeq, në të cilin do të zatetej ose në rrugë ose në mjedis

të livadhit të Mulla Jusufit, ku shtrihej e zhgrryhej, duke uluruar si harusha e uritur. Kur nisej Trashja pazarit dëgjoheshin bërtima kolektive:

- Ruaju, bal, se po vjen stuhia!

Dhe berberët, rrobaqepësit, furrtarët, farkëtarët, kasapët, këpucëtarët, qoftexhinjtë, zorraxhinjtë, qylahxhinjtë e samarxhinjtë e qytetit mbyllnin dyqanet dhe nëpër dritaret e tyre e përcillnin me gaz në buzë shtrëngatën e çuar. E dinin se Trashja e tërbuar nuk ishte më ajo Trashja e plogësht, që mezi çonte peshën e vet. Mishi i saj i mufatur dhe i derdhur tani ishte kthyer në muskuj, që do ta zhbinin edhe Xhaminë e Madhe prej vendit.

Nuk e kisha parë Trashen ashtu të pezmatuar kurrë, prandaj edhe nuk mund ta mermja me mend se çka krejt ishte në gjendje të bënte në atë turr tërbimi, që ia kishin shkaktuar ata që s'nguronin të zbaviteshin me vuajtjet e saj. Nuk kisha ditur të ruhesha meqë nuk mendoja se edhe unë do të duhej të ruhesha prej saj, pavarësisht pse kurrë nuk e kisha gërga apo, për më tepër, pse ndjeja dhembje për shkak të situatave qesharake e tragjike, në të cilat e venin të tjerët. Unë isha vetëm një vëzhgues pasiv i krajatave të kësaj budallaqeje që zbaviste qytetin tonë. E kisha parë Trashen se si torolangej drejt fushës ashtu çfarë nuk e kisha parë kurrë dhe kisha qëndruar në vend me bindjen se ajo do të vazhdonte në atë drejtimin e saj të zakonshëm, që të zhdukej për disa ditë. Ajo, ndërkaq, kësaj radhe kishte vendosur mos

više ona troma Trašja, koja je jedva nosila svoj teret. Njeno napuhano i rastrešeno meso sada se već pretvorilo u mišiće, koji će zatrti i Veliku Džamiju sa mjesta.

Nijesam nikada vidio Trašju tako ogorčenu, zato nijesam mogao ni zamisliti šta je sve mogla učiniti u tom pobješnjelom naletu, koji su izazivali oni koji nijesu oklijevali da se zabave njezinim patnjama. Nijesam znao da se čuvam jer nijesam mislio da se i ja moram čuvati od nje, bez obzira što je nikada nijesam zadirkivao ili, tim više, što sam osjetio bol zbog smiješnih i tragičnih situacija, u kojima su je drugi stavili. Ja sam bio samo jedan pasivni gledalac nevolja ove glupače koja je zabavljala naš grad. Gledao sam Trašju kako juri prema livadi takvu kakvu je nijesam vidio nikada i stajao sam na mjestu ubijeđen da će ona nastaviti u onom njenom uobičajenom pravcu, da se izgubi za nekoliko dana. Ona, međutim, ovoga puta odlučila je da ne ide đe je išla prije nego da iskali gnjev na nekog a onaj neko bio bih ja, Džezair Đikin, koji sam stajao na nišanu njenog juriša. Kada mi se približila, odmah me zgrabila za vrat i, jednim munjevitim zahvatom, bacila me na zemlju kao da sam bio prazna vreća. Htio sam da vičem, da se što jače proderem da bi me neko od muškaraca, žena ili đece čuo, ali mi se steglo grlo toliko jako da nije mogao nikako izaći glas. Učinilo mi se kao da nam se planine približavaju brzinom munje, i da će nas zajedno prekriti, da se dućani prevrću naopačke, dok Trašjino zapanjeno lice, što se na mene popelo, izgledalo mi je kao jedna velika i crvena sofra, na kojoj je postavljeno okrvavljeno meso kurbana. Osjetio sam jaki zadah njenoga tijela koji me podsjetio na smrad iz štenare. Kada je u jednom trenutku, iznenada, oslobodila ruke dok je gledala ko se razmetnuo ulicama, uspio sam vikati:

- Kuku, majko!

Nakon ovog vrištanja njene su se ruke potpuno oslo-

të shkonte ku shkonte para se ta shfrynte mllefin në dikë dhe ai dikush do të isha unë, Xhezairi i Gjikës, që kisha qëndruar në nishanin e turrit të saj. Kur më ishte afruar pa një pa dy ma kishte ngjitur për fyti dhe, me një të përhedhur të rrufeshme, më kishte shtrirë për dhe sikur të isha thesi i zbrazët i grurit. Doja të bërtitja, të çirresha sa më të madhe që të më dëgjonte kush prej burrave, grave apo fëmijëve, por ma kishte shtrënguar fytin aq shumë sa që nuk kishte nga të më dilte zëri. Më ishte bërë se bjeshkët po më afroheshin me shpejtësi rrufeje, dhe do të na mbulonin së bashku, se dyqanet po kthehesin prapësht, kurse fytyra e çmeritur e Trashes, që më kishte hipur përmbi, më dukej si një sofër e madhe dhe e kuqe, në të cilën është shtruar mishi i përgjakur i kurbanit. Kisha ndjerë një duhmë të rëndë prej trupit të saj që më përkujtonte duhmën e stelave të qenve. Kur më një çast, papandehur, i kishte çliruar duart derisa po shikonte se kush hallakatej rrugëve, kisha arritur të klithja:

- Kuku, nënë!

Pas kësaj piskame duart e saj ishin çliruar plotësisht dhe mbi vete kisha parë sytë e saj të përvuajtur, që po lageshin prej lotëve; e skuqur si pijaneci, e kërleshur si tigreshë, kur ma kishte ngjitur për fyti, përnjëherësh i kishte ardhur një ngjyrë nuri, si lehonave. Saora iu kishin zhdukur rrudhat e fytyrës, kurse buzët kishin filluar t'i dridheshin si thupra në ujë. Kishte filluar të më ledhatonte, të qante dhe të më ledhatonte, duke lëshuar disa tinguj të paqartë, ndër të cilët e kisha dalluar, të plotësuar edhe me tri *hë* fjalinë e saj karakteristike:

- Hë, hë, hë, djali im, hë, hë, hë, zogu në hava, hë, hë, hë!

Kur më kujtohet ky rast, gjithnjë besoj se Trashja kishte pandehur se fjala nënë i dedikohej asaj. Posa ishin afruar disa veta të shihnin se ç'ishte bërë, a isha i gjallë apo i vdekur,

bodile i nada mnom sam vidio njene napaćene oči, koje su se kvasile od suza; pocrvenjela kao pijanica, nakostriješena kao tigrica, kada me zgrabila za grlo, odjednom se u njoj pojavila boja rumenila, kao kod porodilja. Odjednom su joj se izgubile bore sa lica, dok su usne počele da joj se tresu kao prut u vodi. Počela je da me miluje, da plače i da me miluje, ispuštajući neke nejasne krikove, među kojima sam razlikovao, popunjenu sa još tri *he* njenu karakterističnu rečenicu:

- He, he, he, sine moj, he, he, he, ptica na nebu, he, he, he!

Kada god se sjetim ovog slučaja, još uvijek vjerujem da je Trašja mislila da je riječ majka namijenjena njoj. Čim su prilazili neki ljudi da vide šta se desilo, da li sam živ ili mrtav, Trašja me dizala na noge, istresla mi prašinu, zakopčala mi kragnu dronjave košulje i, pošto

me uhvatila za ruku, vukla me nekoliko koraka ulicom u pravcu njene kabe na Velikom brdu. Iz gomile ostalih ljudi koji nam se približili žureći, čuo sam glas jedne žene:

- Sluškinja, toliko bi sada imala kopile!

Dok sam razmišljao kakve veze ima kopile sada sa nama, Trašja me pustila i nastavila put teškim hodanjem, kao da je bila bremenita, kao da se kao vatre plašila svireposti koja nam se približila.

Vratio sam se kući tako tužan zbog onog što mi se desilo i radostan što ću je opet viđeti i što ću pokušati da je branim od đece.

Čekao sam, zatim, čitave dane da se vrati Trašja, da se vrati potpuno dronjava, iscrpljena, napaćena i sveta od njenog hadžiluka. Ali ona se nije vratila ni trećeg dana, ni petog dana, ni sedmog dana, ni devetog dana. Nije se vratila ni poslije jedanaestog dana. Počeo sam misliti da nije možda napravila nekakvo gnijezdo neđe na Velikom brdu, da bi

Trashja më kishte ngritur në këmbë, ma kishte shkundur pluhurin, ma kishte mbërthyer jakën e këmishës së leckosur dhe, mbasi më kishte zënë për dore, më kishte hequr disa hapa rrugës në drejtim të qabes së saj në Kodrën e Madhe. Nga mesi i njerëzve të tjerë që na afroheshin me vrap, kisha dëgjuar zërin e një femre:

- Hallajka, aq do ta kishte tani kopilin!

Derisa unë mendoja se ç'kishte të bënte kopili me ne tani, Trashja më kishte lëshuar dhe kishte vazhduar rrugën me një vrap të rëndë, thuajse ishte shtatzënë, thuajse i frikësohej si zjarrit mizorisë që na afrohej.

Isha kthyer në shtëpi i pikëlluar për ç'më kishte ngjarë dhe i gëzuar pse do ta shihja prapë dhe do të provoja ta mbroja prej fëmijëve.

Kisha pritur, pastaj, ditë të tëra të kthehej Trashja, të kthehej shumë e leckosur, e molisur, e përvuajtur dhe e shenjtë prej haxhillëkut të saj. Por ajo nuk ishte kthyer as ditën e tretë, as ditën e pestë, as ditën e shtatë, as ditën e nëntë; nuk ishte kthyer as pas ditës së njëmbëdhjetë. Kisha filluar të mendoja mos kishte bërë farë çerdheje diku në Kodrën e Madhe, që të jetë më afër havasë dhe i kisha kandisur shokët e lojës të shkojmë ta kërkojmë. Duke ecur njëri pas tjetrit shkurrajës, papritmas kishim ndjerë një erë të fortë, erë qelbësire, që të zinte frymën dhe të çonte të vjellët. Kur ishim afruar kishim vërejtur se mbi një kodër të vockël dheu, që kishte formën e varrit, ishte një kufomë e kalbur, rreth së cilës bënin roje sorrat, që ishin ngritur në qiell teksa na kishin diktuar. Ishte kufoma e Trashes.

Dikush i kishte rënë me qykë të sakicës apo të shatit, me qyski apo çekan pas kokës: njihej shenja. Kishte qenë galuc, prandaj kishte rënë përmbys. la kisha plasur vajit, kur shokët e mi po përmbanin të vjellët dhe nuk e kam as sot të qartë pse, pikërisht mua, më dhembej Trashja aq shumë. Ndoshta

bila što bliže nebu i ubjeđivao sam drugove sa kojima sam se igrao da idemo da je tražimo. Hodajući jedan za drugim žbunjištem, neočekivano smo osjetili jaki smrad, miris strvine, koji nas je gušio i ćerao na povraćanje. Kada smo se približili, primijetili smo da je na gomilici zemlje, koja je imala oblik groba, ležala trula lešina, đe su stražarile vrane, koje su odletjele na nebu čim su nas otkrile. Bio je to Trašjin leš.

Neko ju je bio udario šekirom ili motikom, ćuskijom ili čekićem iza glave: vidio se trag. Bila je stajala čučke, zato je bila pala potrbuške. Počeo sam plakati, kada se moji drugovi uzdržali od povraćanja i ni danas mi nije jasno zašto sam, upravo ja, osjetio toliku bol za Trašjom. Možda nije trebalo da mi bude žao, ali, evo, bio sam očajan.

Proširili smo vijest o Trašjinoj smrti ili ubistvu; bili su izašli neki bezposleni ljudi i pokopali je pored one gomilice zemlje, ozelenjene, đe je pokopala grjehove svoje krvi, đe je pobjegla kada su je mučili ljudi i đe je naučila izgovoriti one riječi:

- He, he, he, ptica na nebu, he, he, he, sine moj, he, he, he!

I, potom, brzo se zaboravila luda Trašja kao da je nije nikad bila. Niko od ljudi Vajazana, koji su se čuvali od grjehova kao sveci, nijesu postavili pitanje da li je umrla ili ju ubio neko grješnicu i niko, nikada, od ljudi ili žena Vajazana, nije pitao kakvo je značenje imala Trašjina stalno ponovljena riječ. Ovo nihovo ćutanje mučilo me do kasno, onako kako te sve muči, što ti se prohtje i ne nađeš mu početak. I sada, ne kažem da sam našao rješenje, ali mi je jasnije njihovo ćutanje: ljudi ne postavljaju pitanja kada nijesu podsticani od bola ili ljubavi.

A ja, zašto ne zaboravljam Trašju Derviša Mukalija?

nuk do të duhej të më dhembej, por, qe, isha i pikëlluar.

Kishim përhapur fjalën për vdekjen apo vrasjen e Trashes; kishin dalë do burra të papunë dhe e kishin futur në dhe pranë asaj kodre të vockël, të gjelbëruar, ku kishte varrosur mëkatin e gjakut të vet, ku kishte ikur sa herë ia kishin shtuar zullumin njerëzit dhe ku kishte mësuar të shqiptonte ato pak fjalë:

- Hë, hë, hë, zogu në hava, hë, hë, hë, djali im, hë, hë, hë!

Dhe, mandej, ishte harruar shpejt Trashja e marrë si mos të kishte qenë kurrë. Askush prej njerëzve të Vajazanit, që u ruheshin mëkateve si shenjtërit, s'kishin bërë pyetjen se a kishte vdekur apo e kishte vrarë kush mëkataren dhe askush, kurrë, prej burrave apo grave të Vajazanit, s'kishte bërë pyetjen se çfarë domethënie kishte fjala e gjithnjëshme e Trashes. Kjo heshtje e tyre më ka munduar deri vonë, ashtu siç të mundon çdo gjë, që të teket dhe s'ia gjen fillin. E, tani, s'them se ia kam gjetur zgjidhjen, por e kam më të qartë heshtjen e tyre: njerëzit s'shtrojnë pyetje kur s'janë të nxitur prej dhembjes apo dashurisë.

E unë pse s' e harroj Trashen e Dervishit të Mukailit?

Ndoshta Trashen e kam harruar, por kurrë s'mund t'i harroj ata lot të saj mbi fytyrën time. Atëherë isha kalama, por deri në këtë moshë, kur më quajnë të pjekur e të djegur, unë s'kam parë lot ashtu të pastër, ashtu të ngrohtë, ashtu virgjër. Njerëzit s'dinë të qajnë.

Athua edhe për këtë arsye më kujtohet mëkatnorja?

Nuk e di! Nuk e di! Nuk e di!

Možda sam zaboravio Trašju, ali nikada ne mogu zaboraviti one njene suze na mom licu. Tada bijah dijete, ali do ove dobi, kada me zovu zrelim i prezrelim, ja nijesam vidio suze tako čiste, tako tople, tako nevine. Ljudi ne znaju plakati.

Da li se i zbog ovog razloga sjećam grješnice?

Ne znam! Ne znam! Ne znam!

IDRIZ ULAJ
(1942)

IDRIZ ULAJ lindi në Vuthaj në vitin 1942 (Guci). Shkollën fillore e kreu në Vuthaj, ndërsa shkollën normale në Prizren. Ka studiuar Gjuhën dhe Letërsinë Shqipe në Universitetin e Prishtinës. Shkruan kryesisht poezi për të rritur dhe për fëmijë. Është mbledhës i folklorit të trevës së vet. Jeton në Prishtinë. Veprat më të njohura letrare të tij janë: ***Këngë popullore nga Gucia, Prizma, Edhe nji orë dritë.***

IDRIZ ULJAJ je rođen 1942. godine u Vusanju (Gusinje). Osnovnu školu je završio u Vusanju, a srednju učiteljsku školu u Prizrenu. Studirao je Albanski jezik i književnost na Prištinskom univerzitetu. Piše poeziju za odrasle i đecu. Sakupljač je folklora iz njegovog kraja. Njegova najpoznatija djela su: ***Këngë popullore nga Gucia, Prizma, Edhe nji orë dritë.***

SHKURPAMËSIA

Ke mjegull sysh, lum miku
E syve s'u beson
Dhe jeton me befasitë në kullë të fildishtë!

Kjo është magji do të thosha unë
Kjo është "mollë e ndaluar" do të thoshe ti
Kjo është "bukuria" do të thoshim të gjithë!

Dhe prapë shikon qiellin shiun thatësinë
Dhe neverikosesh nëpër stinë
Dhe prapë beson se lumi ka ecje gjaku.

Kjo shkurtpamësi është e shekujve lum miku
Dhe kurrë s'u vra nga largpamësia
As me krojet e bardha
Sepse lashtësia e verbësoi nëpër shekuj
Si shpresën thika në zemër të kohës
Dhe bukurinë e madhe të lumit Lumë!

Ke mjegull syshë, lum miku
E syve s'u beson
Dhe jeton me befasitë në kullë të fildishtë!

KRATKOVIDOST

Imaš zamagljene oči, prijatelju dragi
Pa očima ne vjeruješ
I živiš sa iznenađenjima u kuli od slonovače!

Ovo je magija rekao bih ja
Ovo je „zabranjena jabuka" rek'o bi ti
Ovo je „ljepota" rekli bi svi!

I opet gledaš nebo kišu sušu
I nerviraš se kroz vremena
I opet vjeruješ da rijeka ima tok krvi.

Ova kratkovidost pripada stoljećima prijatelju dragi
I nikada se ne ubi dalekovidošću
Niti bijelim izvorima
Jer je prošlost vjekovima oslijepi
Kao nadu nož u srcu vremena
I divnu ljepotu rijeke Ljume!

Imaš zamagljene oči, prijatelju dragi
Pa očima ne vjeruješ
I živiš sa iznenađenjima u kuli od slonovače!

PËRRALLA

Nëse e pyetni
pse e humbi fuqinë
unë do t'u tregoj;
nëse e pyetni
pse e humbi emrin
unë do t'u tregoj;
nëse më pyetni
pse e dogj shtëpinë
unë do t'u tregoj;
nëse e pyetni
pse s'këndon
këtë s'mund
t'ua tregoj

KISHA DASHË

Kisha dashë të jem pushimore pranverash
në stacionin e rrugëve të kryqëzuara -
për t'i pritë njerëzit,
për t'i parë kur dashurohen.

Kisha dashë të jem stacion - pranverë lulesh
barin ta ngreh për veshi,
luleve t'ua ngjyros fytyrën,
syzanës t'ia marr bukurinë...

Diellit t'ia vjedh dashurinë -
në sy të vajzës t'i pushoj sytë!

BAJKA

Ako pitate
zašto izgubi snagu
ja ću vam kazati;
ako pitate
zašto izgubi ime
ja ću vam kazati;
ako pitate
zašto zapali kuću
ja ću vam kazati;
ako pitate
zašto ne pjeva
ovo vam kazat'
ne mogu

VOLIO BIH

Volio bih da sam odmaralište proljeća
na stanici ukrštenih puteva –
da ljude sačekam,
da ih kad se ljube gledam...

Volio bih da sam stanica – proljeće cvjetova
travu da za uši vučem,
cvijeću obojim lice,
vilinom oku ljepotu ukradem...

Suncu otimam ljubav –
u očima đevojke oči odmorim!

GJËRAVE NË VENDLINDJE

Lumi im
Etja juaj

Ara ime
Buka juaj

Lulja ime
Vera juaj

Kënga ime
Zogu juaj

Gjaku im
Zemra juaj

Dasma ime
Nusja juaj

Loja ime
Nëna juaj

Ashti im
Suka juaj

Lëkura ime
Ngjyra juaj

STVARIMA U ZAVIČAJU

Moja rijeka
Vaša žeđ

Moja njiva
Vaš hljeb

Moj cvijet
Vaše ljeto

Moja pjesma
Vaša ptica

Moja krv
Vaše srce

Moja svadba
Vaša mlada

Moja igra
Vaša majka

Moja kost
Vaš brežuljak

Moja koža
Vaša boja

ZUVDIJA HODŽIĆ
(1944)

ZUVDI HOXHIQI lindi në Guci në vitin 1944. Kreu Fakultetin Filozofik. Është paraqitur në shumë antologji të letërsisë malazeze, jugosllave dhe shqipe. Ka qenë redaktor i revistës për letërsi "Stvaranje", "Pionir" dhe "Tribunës së Titogradit". Ka hapur edhe disa ekspozita të vizatimit dhe grafikës. Jeton në Podgoricë. Veprat më të njohura letrare të tij janë: ***Në konakun e parë*** (poezi), ***Zilet e shurdhëta*** (tregime), ***Vitet e Gucisë*** (roman), ***Ylli i Davidit*** (roman), ***Një ditë e jetës*** (reportazhe dhe udhëpërshkrime.

ZUVDIJA HODŽIĆ je rođen 1944. godine u Gusinju. Završio je Filološki fakultet. Pored romana *"Gusinjska godina" i "Davidova zvijezda"* objavio je knjigu poezije *"Na prvom konaku",* knjige pripovijedaka *" Gluva zvona", "Neko zove"* i knjigu putopisa i reportaža *"Jedan dan života"*. Imao je više izložbi crteža i grafika. Objavio je i knjigu zapisa i crteža "Podgoricom starom" i " Okrivanje zavičaja"(Plav i Gusinje). Dobitnik je Tinaestojulske nagrade za knjigu priča *"Neko zove"* 2005.

PLOČA

A kad je noćni mir stišao i ophrvao sve, zlatnici su uz ugodni zveket, odzvanjali jasno i određeno, sasvim izdvojeni iz svega, žuti i sjajni.

Bilo ih je u izobilju, zgrtali su se, prevrtali i kotrljali, mogli su se uzimati pregrštima i bacati uvis. Presijavali su se zasjenjujućom svjetlošću, svitkali, širili treperave zrake od kojih se sjajilo svo Gusinje.

Uzrujan, u zanosu stiskao je šake da ih uzme i zadrži, prinese oku i odgonetne šare po njima, znake slične nevješto nacrtanim pticama u letu, da im težinu izvaga.

Ruka mu je bila prazna, ali se zveket zlatnika još čuo. Prelamao se neđe izvan njega, kao klokotanje vode. Širio se u krugovima, da bi se stopio u gustu, zaglušujuću zvonjavu.

Pružio je ruke da zaustavi i spriječi tu pomamu koja se okretala neizdrživo, usijana. One su mu se topile, brzo, i kad su se istopile do lakata zvonjava je presahla. Zlatnici su počeli da propadaju pod neku ploču. Nije mogao ni da ih dohvati ni da ih zadrži. Vikao je, dozivao ljude da spriječe to odlivanje, očajan.

Probudio se tako, uplašen od svog glasa. Sad mu se učini da se to on vrtoglavo okreće i da još zveči, da ga neko zove.

Dugo nije mogao da dođe sebi i povjeruje da se sve to dogodilo u snu. (Zakleo bi se da je bilo onako kako je vidio). Onaj zvuk, jasan, još mu je odzvanjao u ušima.

Zlato… viknuo je, zlato… pod pločom…vidio sam…

Zahvaćen groznicom i strepnjom, znao je da će se sad zaludno okretati s boka na bok, pomjerati jastuk ili misliti na nešto drugo. Naslutio je davni strah koji ga

RRASA

Derisa gjumi i natës kishte rehatuar dhe mbuluar çdo gjë, florinjtë e verdhë dhe vezullues tringëllonin me cingërimë të këndshme, qartë dhe dallueshëm, ndryshe nga çdo gjë tjerër.

Kishte sa të të donte qejfi, pështilleshin, rrotulloheshin dhe tororiseshin, mund t'i mbushje grushtat dhe t'i gjuajë përpjetë, t'i hedhje. Shkëlqenin nga një dritë që t'i merrte sytë, vezullonin, lëshonin rreze dridhëruese nga të cilat ndriçohej e tërë Gucia.

Nga shqetësimi i kishte shtrënguar grushtat që t'i zinte dhe të mos i lëshonte, i kishte shikuar dhe lexuar ato shkrola nëpër ta, shenjat që u gjasonin zogjve në fluturim të vizatuara nga dorë e ngathtë duke ua matur kështu vlerën.

Dorën e kishte të zbrazët, por cingërima e florinjve sikur dëgjohej, thyhej diku jashtë tij, si gurgullimë uji. Përhapej rrathë-rrathë, të padyshimtë, që të shkrihej në një kumbim të dendur, të shurdhshëm.

Me duar të hapura ishte përpjekur ta ndalte dhe ta pengonte atë furi që po nxitonte flakë. Ato i ishin shkrirë, shpejt, dhe kur i kishin shkrirë deri në bërryla, tringëllima kishte humbur. Florinjtë kishin nisur të rrëshqisnin përfundi një rrase. Nuk ia kishte dalë as t'i zinte, as t'i ndalte. Kishte bërtitur, me dëshprim, kishte thirrur njerëz si i çmendur qe ta ndalnin këtë zhgalitje.

E kishte zgjuar frika nga zër i vet. I bëhej se tani po përpëlitej marramendthi, sikur ende po klithte, i dukej se dikush e thërriste.

Mezi e kishte marrë veten dhe për shumë kohë nuk kishte mundur të besonte se ajo që i kishte ndodhur, kishte qenë ëndërr. (Kokën do ta jepte se kishte qenë ashtu si e kishte parë). I bëhej sikur po e dëgjonte edhe më tutje atë cingërimë.

Florinj... kishte klithur... florinj... nën rrasë... i pashë...

ukruti javljajući mu se opet; nije se usuđivao da ustane, prošeta po sobi i tako pokuša da ga se otrese.

Jedva je čekao da se razdani, ubijeđen da će ga dan izbaviti.

San, živ i prisutan, činio ga je nespokojnim. Nije mogao da odagna misao o priči koju je čuo, davno, sa prvim saznanjima o svijetu i životu, i ponio je sa sobom kao i svi ovđe.

Ko izdrži da četiri godine ne učini nikakav grijeh, govorili su starci, božjom voljom postaće ćiramet i možda će ga Alah naučiti da podigne ploču i nađe blago, i biće srećan on i svako njegov i sve čega se njegova ruka dotakne. Za žene, bog je odredio četiri dana, ali od kad se zna za Gusinje samo je neka Hajka, davno, bila ćiramet, no ona je ubrzo umrla. Njenog sina i družinu mu gonila bješe velika vojska nevjernika, i oni, bježeći, stigoše na obalu Grnčara. Tu ne imaše mosta a povodanj se podizao u propanj, divalj i jak, u bujicu. A gonioci, nemilosrdni i opaki, bjehu sve bliže.

Ah, majko moja, hukne Hajkin sin.

Tada, kao u starim pričama, stvori se pred njima most i on ti sa svojom konjicom pređe i spasi se. Ispriča on to čudo majci, a ona zavrne košulju da sin po njenom tijelu vidi otiske kopita od konja njegove družine, od čega, smorena, i izdahnu.

Onda se sjetio i priče o prokletstvu koje prati svakog ko pokuša da ploču oskrnavi. Ploča se nalazi u sredini gusinjske čaršije, izglačana kao tesanik, veličine oko tri metra, nepravilnog ovalnog oblika. Tu je od davnih vremena, još dok nije bilo, ni čaršije, već šuma. Pod njom se nalazi blago (nevidljivo i skriveno kao i sve što je vrijedno), čisti zlatnici koji su samo onoga kome je suđeno.

Na njima se sklupčala ogromna šarka. Ona ih čuva

E dinte, si një e një që bëjnë dy, se tash, kur e kishin kapluar ethe shqetësuese, më kot do të përpëlitej dhe ta mundonte jastëkun duke i larguar mendët gjeti. Ia kishte ndier zemra frikën e dikurshme që e nevrikoste duke u shfaqur përsëri; nuk ia mbante të ngrihej, të shëtiste nëpër dhomë dhe kështu të provonte ta harronte.

Mezi kishte pritur të agonte, gjithnjë më i bindur se dita do ta çlironte dhe do ta shpëtonte.

Ëndrra, si ndonjë e vërtetë, i kishe zgjuar atij lakmi shqetësuese. Kurrsesi nuk i hiqej mendja nga kallëzimi që e kishte dëgjuar dikur moti, në vegjëli, të cilin e kishte sjellë me vete si të gjithë të tjerët.

Ai që mund të bëjë ballë katër vjet pa bërë kurrfarë mëkati, thonin pleqtë, rne emër të Perëndisë do të bëhet qiramet dhe ndoshta do ta mësojë Allahu që ta gjejë thesarin dhe do jetë i lumtur ai dhe i tërë farefisi i tij dhe çdo gjë që do ta prekë dora e tij. Zoti, për gra, i ka caktuar katër ditë, por qyshse dihet për Gucinë vetëm njëfarë Ajkune, moti dikur kishte qenë qiramet, porse ajo shumë shpejt kishte vdekur. Djalin e saj dhe shokët e tij i kishte ndjekur një ushtri e madhe të pafeve dhe ata, duke ikur, kishin arritur në stom të Gërçarit. Aty nuk kishte pasur urë dhe uji kishte vërshuar, ishte rritur breg më breg, ishte tërbuar. Ndjekësit e pashpirtë dhe të zemëruar gati po ua rrahnin thembrat.

Medet, nënë, kishte klithur i biri i Ajkunës.

Atëherë, si në përralla të moçme, para tyre ishte shfaqur ura dhe ky me kalorësinë e vet e kishte kapërcyer si është më •mirë, pa therrë në kembë. Pas tyre ura ishte shembur. I kishte rrëfyer të ëmës për këtë mrekulli, e ajo pastaj kishte përvjelë këmishën që i biri t'i shihte nëpër trupin e saj gjurmët e patkonjve të kuajve të shoqërisë së tij, nga të cilat kishte rënë pa shpirt.

Pastaj i ishte kujtuar edhe kallëzimi për mallkimin që ndjek çdokë që provon ta dëmtojë rrasën. Rrasa ndodhej

i odvojiće se od njih kada stigne onaj pravi, kako je pisano. Kad dođe vrijeme za to, ploča koju ni stotinu biranih momaka pomjerilo ne bi, podići će se sama i rasprsnuti u kamičke. A blago će izroniti samo na površ. Povjerovao je i on u tu priču, nošen razgorenom đetinjom maštom i teškim životom, očarala ga je, mamila na sanjarenja o neočekivanom bogatstvu koje je na domaku ruke i može da bude njegovo. Trajala je koliko i život, uporedo s njim, nezapisana niđe a prisutna stalno. Izvori su joj bili u nedokučivim dubinama starih vremena, kada je sve bilo moguće, pravednije, bolje i ljepše.

Tekla je kao ponornica, nevidljivo i nečujno a dajući pečat svemu: i ljudima i njihovom disanju, sokovitim i jedrim biljkama, sočnim travama, pitomoj i plodnoj zemlji. Što je vrijeme više odmicalo, priča o ploči, svedena najprije na šturo kazivanje da je pod njom neko blago, dobijala je drugačiji sadržaj, brušena i uljepšavana ljudskim željama, nadama, potrebama i urođenim strahovima, strepnjama ili nemoćima, bogaćena stvarnim događajima koji su uzbuđivali svijet i bili najneposrednije vezani za nju.

Tim događajima, zavisno od važnosti i trenutka, pridavan je i različit značaj. Dok bi neki namah bili zaboravljeni ili brzo kopnili i tulili se od taloga godina, drugi bi se, zbog svoje neobičnosti ne samo održavali i trajali, prolazeći kroz sve mijene, već bi i puštali korijene sve dublje u svijest, misli, navike i život ljudi, utičući često na njihovu sudbinu.

Sjetio se nekih od njih.

Odmah poslije rata (on je tada bio dječak), zapamtio je dobro, Uka Koljendar ušao je jedne noći u mehanu, zadovoljan. Pozvao je Haska kafedžiju, turio mu u ruke nekoliko zlatnika i glasno, da svi čuju, naručio mu da

në mjedis të çarshisë së Gucisë, e lëmuet si ndonjë gur i gdhendur, e madhe rreth tri metra, në formë vezake të çr-regullt. Aty ishte nga kohë të moçme, kur nuk kishte pasur as shtëpi as çarshi, por kish qenë pyll i madh. Përfundi saj ndodhej thesari (i padukshëm dhe i fshehur si çdo gjë me vlerë), florinjtë e verdhë si dylli, që do t'i takonin vetëm atij që është shkruar.

Mbi ta është bërë kotullaç një nepërkë e madhe.

Ajo i ruan dhe do të ndahet prej tyre vetëm atëherë kur të arrijë ai që është shkruar t'i marrë. Kur të vijë kjo ditë, rrasa, të cilën s'mund ta luajnë vendit as dyqind burra të zgjedhur, do të çohet vetë dhe do te bëhet shkrumb. Kurse thesari do të dalë në sipërfaqe nga thellësitë e tokës.

Edhe ky i kishte bekuar këtij kallëzimi, sigurisht të hijeshuar nga fantazia e fëmijës dhe jeta plot mundime, e kishte mahnitur, e kishte joshur të ëndërronte për pasuri të papritur që e kishte aq afër dhe që mund të bëhej e tij. Kishte zgjatur sajeta, krahas saj, i pashkruar askundi por gjithnjë i pranishëm. Rrënjët i hiqte nga thellësitë e kohëve të moçme, të panjohura dhe të pakapshme, kur çdo gjë ishte e mund-shme, më e drejtë, më e mirë dhe më e bukur.

Rridhte si lumë nëntokësor, pa u parë dhe pa u dëgjuar, por duke i dhënë vulën çdo gjëje: edhe njerëzve, edhe frymëmarrjeve të tyre, bimëve plot lëng dhe të shëndetshme, barishteve të njoma, tokës së butë dhe pjellore. Sa më shumë kalonte koha, kallëzimi për rrasën, që eshtë një thesar, kishte marrë përmbajtje të re, tjetër ngjyrë dhe kuptim, ishte krehur e hijeshuar me dëshirat, shpresat, ne- vojat dhe frikën, ankthin ose paaftësinë instiktive njerëzore, ishte mbarsur me ndodhi të njëmedta që kishin tronditur botën dhe kishin lidhje të pashkëputshme me të dhe me jetën në Guci.

Atyre ngjarjeve, varësisht nga pesha dhe momenti, u ishte dhënë rëndësi e ndryshme. Derisa ndonjë do të harrohej

časti sve goste i da, dok mogu, piju i uživaju na njegov račun. Pozvao je i muziku, pilo se, sviralo i pjevalo do kasno. Veseo, kad ga je piće dobro uzelo pod svoje, Uka se raspričao. Hvalio se da su to zlatnici koje je našao kod ploče, spustio se bio na nju da počine, bili su mu pod rukom, topli, kao da mu ih je neko utrapio, a to je siguran znak da mu je suđeno da podigne ploču i uzme blago. On će to učiniti, s´utra, na očigled svih, kad mujezin izuči sabah. Neka se svi skupe da vide, to mu je želja. U zoru, pekar Adem, koji je uvijek prvi ranio, našao ga je na ploči. Ležao je raširenih ruku, nauznak, poklopivši je, mrtav, ledniji od nje koju ni najjače sunce, ljeti, nije moglo ugrijati. (Začudo, zimi, kad stisne mraz, snijeg sa ploče se brzo miče i otopi, ne zadržavajući se, kao da je vrela. Ploča tada liči na crnu oazu sred bijele pustinje).

Sjetio se i da je stogodišnjak Naso, koji je išao na Ćabu, pričao da zmija, sama, po donjoj strani ploče urezuje ime svakoga ko se usudi da je takne i ošteti, i da će to i njegov porod iskijati. Sve je tamo zabilježeno.

On, sam, pamtio je mnoge bogalje, rugobe i slijepce za koje se znalo da su takvi baš zbog grehova nekog od njihovih, ko zna kada. Zbog nje je i Redžo poludio, pa svima priča da je blago njegovo.

Bilo je i onih koji su tvrdili da je sve uobrazilja, sujevjerje, prazno i glupo, kakvo je moguće samo u našim zaostalim krajevima. Ispod ploče nema ništa, ni blaga, ni imena, ni zmije.

No, većina njih, iako to nijesu htjeli da priznaju, ne bi se usudili ni po kakvu cijenu, da je dodirnu. I Ramiz miner, zarekao se jednom, tako, da će ploču dignuti dinamitom kojeg je donio s pruge. Uzalud su bila nagovaranja i molbe rodbine i najbližih da to ne čini jer će prokletstvo pratiti sve njih, a blago im i ne treba, dobro žive i ovako,

saora ose të shuhej dhe të mbulohej nga pesha e viteve, të tjerat, meqë ishin të pazakonshme, jo vetëm që jetonin dhe zgjatnin, duke i provuar të gjitha qervishet, por edhe do të lëshonin rrënjë gjithnjë e më të thella, në vetëdijën, mendimet, zakonet dhe jetën e njerëzve, shpesh duke ndikuar në fatin e tyre.

I ishin kujtuar disa sosh, nga më të rejat.

Diku menjëherë pas lufte (atëherë ai ishte fëmijë), i kujtohej si sot, Uka i Kolinës një natë kishte hyrë në mejhane, i mbushur gëzim. E kishte thirrur Hasan kafexhiun, i kishte futur në dorë disa florinj të moçëm, të pazakonshëm, dhe, që ta dëgjonin të gjithë, e kishte porositur me zë të lartë t'i qeraste të gjithë musafirët dhe të pinin e të bënin qejf sa të donin në hesap të tij. Kishte porositur dajrexhinj, kishin pirë, lozur e kënduar deri vonë. Kur pija e kishte bërë lale, Ukës i ishin çliruar rrathët. Kishte nisur të lavdohej se ata ishin florinj që i kishte gjetur te rrasa, se kishte rënë të pushonte mbi të, se i kishte prekur me dorë, të ngrohtë, thuase ia kishte futur kush në grusht, dhe kjo ishte shenjë e sigurtë se ky ishte ai fatbardhi që ishte shkruar ta çonte rrasën dhe ta merrte thesarin. Këtë gje do ta bënte të nesërmen, sy e faqe të gjithëve, kur të thërrasë rnyezini në mëngjes. Do t'i bëhej qejfi sikur të mblidheshin të gjithë që ta shihnin.

E kishte gjetur mbi rrasë, Adem furrëtari, i cili gjithmonë e kishte zakon të zgjohej i pari. Kishte qenë me duar të hapura, i shtrirë në kokërr të shpinës, me sy të mbyllur, i vdekur, më i ftohtë se ajo, të cilën nuk e ngrohte as dielli i verës. Kur shtrëngonte cegmi i dimrit, nga rrasa, për çudi, bora hiqej e shkrihej shpejt, nuk zinte, si të ishte e ngrohtë. Atëherë rrasa i një oaze të zezë në mjedis të shkret-ëtirës së pafund dhe të bardhë.

Rrasa kështu kishte shënuar edhe një viktimë.

I kishte rënë ndërmend se edhe Hasi njëqindvjeçar, i

šućur Alahu. Ramiz, uporan i svojeglav čovjek, iskopao je rupe oko ploče i postavio dinamit i korde. Odmakao se i zapalio miću. Kanap je gorio, ližući sve bliže, primičući plamen. Ramiz bješe izračunao da će za petnaest sekundi sva ploča prsnuti u komadiće. A kako je prošao već cio minut, postao je nestrpljiv i zabrinut. Osjetio je kao da ona mića liže uz njegova leđa, vruća i znojava, polako, dubeći po njima kao svrdlo. Šta je to moglo da bude, pitao se, začuđen, ustreptao. Izvirivao je, brojio ponovo, prelazio u mislima po ko zna koji put razdaljinu od sebe do ploče, računajući koliko je potrebno plamenu da stigne i upali fitilj, zamišljajući eksploziju, koje, eto, nije bilo. Samo je tišina bila još teža, pritiskala je, nesnošljiva. Mora da je dinamit star, izvjetrio, sinulo mu je. Ili se mića prekinula. Pričekao je još nekoliko minuta i ustao. Približio se ploči. Sad mu je bilo jasno: otvorila se kutija i dinamit se ovlažio, skvasila ga ploča i upropastila. Ne bi ga ni dženemski oganj upalio. Razdražen, nogom je odvalio kutiju. Tada je zasvitkalo, drmnulo, sve je popucalo i potreslo se. Kad se pomamna jeka, sva u drhtavim talasima i naletima, utišala, od Ramiza su ostali samo komadići mesa i kostiju, pomiješani sa grumenjem zemlje i kamenčićima.

Ploča je ostala neoškrbljena.

On je bio svjedok i kad je neka Malisorka, katolkinja, svratila u Gusinje, na pazar, da nešto kupi ili proda. Kako je bila trudna, na žaropeku umorila se brzo, svladala je obamrlost i zamrežilo joj se pred očima, te ona, što će, spusti se na ploču da dahne i počine. Od ledenog dodira se trgla, ali se od ploče nije mogla odvojiti više. Onda su je po utrobi spopali grčevi. Tu se i porodila, lako, gotovo bezbolno. Rodila je muško dijete, zakvečalo je na ploči. Srećno je, rekli su svi, to je dobar znak. Ako bude živo i zdravo, blago će biti njegovo. Neka ga majka

cili kishte shkuar në haxhillëk dhe e kishte parë Qabenë e shenjtë, kishte treguar se gjarpri, vetë, nga ana e poshtme e rrasës gdhend emrin e secilit që mban ta prekë dhe ta dëmtojë, bile këtë mëkat do ta lanin edhe pasardhësit e tij. Aty çdo gjë është e shënuar.

Kishte edhe të tillë që asnjë nga këto nuk i përfillte, duke pohuar se ishin trillime, paragjykime e gënjeshtra, bestytni boshe dhe të paqena, që mund të ndodhnin vetëm në rrethet tona të prapambetura. Nën rrasë s'kishe gjë, as thesar, as emra, as gjarpërmj.

Mirëpo edhe pse nuk kishin dashur ta pranonin botërisht, shumica e tyre nuk do ta prekte rrasën as për mall të dynjasë, sepse i kaplonte një rrënqethje e pashpjegueshme, së cilës nuk ia gjenin shkakun. Njëherë Rexhep minatori ishte betuar se do ta çonte në ajër rrasën me dinamitin që e kishte sjellë nga hekurudha. Më• kot ishin përpjekur ta bindnin dhe u kishin shkuar huq lutjet e prindërve dhe të farefisit të hiqte dorë prej kësaj pune, sepse ahtet e tij do t'i zinin që të gjithë, kurse për pasuri as që kishin nevojë, dhashtë Perendia se edhe kështu nuk e kishin keq. Ramizi ishte këmbëngulës dhe njeri kryenç. Kishte hapur bira rreth rrasës dhe kishte futur në to dinamitin dhe kordhet. Pastaj ishte larguar dhe e kishte ndezur gaj tanin. Gaj tani ishte ndezur gjithnjë e më shpejt, duke iu afruar kështu flaka. Ramizi e kishte bërë hesap se pas pesëmbëdhjetë sekondash rrasa do të bëhej copë e fije. Por, kur ishte mbushur një minutë, kishte zënë të mërzitej, ta humbë durimin. Një frikë e pashpjegueshme e kishte pushtuar, ishte bërë sikur gajtani që po digjej prapa kurrizit të tij, ashtu i ngrohtë dhe i djersitur, duke zhbiruar nëpër të si turjelë. Vallë ç'ishte puna, kishte menduar me vete, i habitur, i frikësuar. E kishte vjedhur me sy, kishte numruar përsëri, kushedi për të satën herë e kishte kapërcuer me mend atë largësi deri te rrasa, duke bërë llogari kohën e nevojshme

pazi. Proricali su mu bogatstvo i budućnost, da će mu se ploča sama podići, bez muke. (Mnogima to nije bilo pravo jer je zlato moralo biti tursko i nije red da pripadne nevjerniku). Dijete je raslo, na radost roditelja i rođaka, napredno, bistro i veselo. U svemu je prednjačilo pred vršnjacima, isticalo se, omiljelo svakome ko se s njim upoznao. U Gusinje nikad silazilo nije, nije htjelo. Kad je navršilo šesnaest godina, neko od rodbine mu ispriča za njegovo rođenje i ploču, za bogatstvo pod njom, za koje se vjeruje da njemu pripada. Od tada, mladić se potpuno promijeni. Dobi drukčiji izgled, potamnje, nesta živosti u njegovim pokretima i oku, krupnom i lijepom. Povuče se. A jednom poželje i dogovori se sa svojima da siđu do Gusinja i vide tu ploču. Sanjao je zlato i povjerovao da je to pravi znak.

Te noći svi zaspaše, zadovoljni i srećni. A kad svanu, uđoše da ga probude. Vidješe da mu je tijelo neprirodno mirno, kao da ne diše. Okrenuše ga i ustuknuše: postelja zašišta i oni užasnuti spaziše zmiju koja se uspravi i njišući se, palacajući jezikom i sijevajući očima, iskoči kroz vrata. Oni se bjehu skamenili. Ne pustiše ni glasa, od straha. Zmija ga bješe pečila ispod lijeve sise.

Pohitao je, rekoše starci, nije smio. Ne stiče se bogatstvo preko noći.

(Neki su se kleli da su se danima poslije toga oko ploče čuli glasovi, jekćanje, hrupanje i cika. Tumačili su to kao da se pod njom biju zmije i aždrailj, oko blaga, i da će biti bolje, za sve nas, da zmija pobijedi i sačuva blago).

Nije mogao da zaspi: sve mu je igralo pred očima. S´etio se i majčinih kletvi, u djetinjstvu: ne dirajte ploču, nad glavom vam bila.

To upozorenje im je bilo mutno, nijesu ga razumjeli, ali su osjećali da je u tih nekoliko riječi, sažeto i zbijeno

që i duhej flakës të arrinte deri te fitili, duke e paramenduar shpërthimin, i cili, ja, nuk po bëhej. Por qetësia ishte edhe më e rëndë, e padurueshme, e mbërthente. Sigurisht dinamiti do të ketë qenë i vjetër, do të jetë avulluar, i kishte shkuar mendja. Ose do të jetë këputur gajtani. Kishte pritur ashtu, i mbytur në dj ersë i shqetësuar dhe i nevrikosur, edhe disa minuta dhe ishte ngritur. I ishte afruar rrasës, Tash e kishte të qartë: do të jetë hapur kutia dhe dinamiti da të jetë zbrumë, e kishte qullur rrasa dhe e kishte dëmtuar. Paj, as zjarri i Xhenhemit s'do ta kishte ndezur. Nga hidhërimi, plot me mllef, e kishte shqelmuar kutinë.

Atëherë kishte vetëtuar, ishte dridhur, çdo gjë kishte pëlcitur dhe ichte shkundur, tym e mjegull ishte bërë. Kur kishte pushuar ajo klithmë e mbytur tmerruese, ashtu valë-valë e turra-turra, nga Ramizi kishin mbetur vetëm copa mishi e eshtrash, të përziziera me buca dheu dhe guralecë.

Rrasa edhe pas kësaj kishte mbetur e tëra, e pagrrithur dhe e paplasaritur kund.

Ai me sytë e vet e kishte parë, pak para lufte kur një malësore, katolike, kishte rënë në Guci për të bërë pazar, që të blente ose të shiste ndonjë gjë. Ishte shtatzënë dhe vapa e kishte lodhur shpejt, mezi qëndronte pa i rënë të fiktë, i kish rënë terr sysh dhe asaj s'i kishte mbetur tjetër pos të binte mbi rrasë e të pushonte, të merrte frymë. Thonë se nga prekja e akullt sikur e kish marrë veten, por nga rrasa s'kish mundur të shkoqej më. Pastaj e kishin kapur dridhërimë, shtangim e mundime nëpër bark. Aty kishte lindur, lehtë, gati pa dhembje. Kishte lindur një djalë, kishte qarë mbi rrasë, ishte perloshur. Të gjithë thoshin se kjo ishte fat, ishte shenjë e mirë. Nëse është me jetë, thesari do të jetë i tij. Ta ketë kuj-des e ëma. I ndillnin dhe i parashinin jetë të pasur dhe ardhmëri të lumtur, thoshin se atij do t'i hapet rrasa vetë, pa ZOR. (Shumkujt nuk i pëlqente, sepse florinjtë duhej të ishin

nešto važno, opasno, čega se moraju strašiti. I odmah bi se odmicali od nje, osjećajući da je sve to s njom povezano i da je ne treba dirati.

Svaki je maštao o blagu, priželjkujući da ga osvoji, ubijeđen da će se baš njemu osmjehnuti sreća i da će on biti taj izabranik kome će se ploča podignuti čim dođe vrijeme za to. Prebiraće zlatnike, zgrtaće ih rukom, prosipaće gomilama. Za blago je vezano i ostvarivanje svih želja putovanje u Stambol, Meku i Misir, kupovina najboljih konja za karavanu i trke, izgradnja zidanog i lijepog mosta kome ni pomamljeni Grnčar neće moći ništa, ni da ga potkopa, ni da ga oburda, koji bi trajao i odvodio Gusinjane u bijeli svijet.

Svitnulo bi Gusinje, sve bi se po njemu dvori zabijeljeli.

Sjatili bi se trgovci sa svake strane, isplivalo bi se iz nemaštine i sirotinje.

I on je volio da nađe to blago. Ali… odjednom, kao u nekom bljesku, učinilo mu se da je shvatio i razotkrio svu tajanstvenost oko ploče i blaga skrivenog pod njom, koje čuva zmija, spremna na skok.

Osjetio je olakšanje, naglo i prijatno, kao da se sa njega skinula ogromna ploča.

Davati, izustio je poluglasno, davati, davati…

Zadovoljan, okrenuo se na stranu i tonuo u san, đetinji, kao nekad, miran i spokojan, u dobri san čovjeka koji je pronašao izgubljeni ključ i zna da se može biti bogat i srećan.

të turqve dhe nuk ishte e drejtë t'i takonin ndokujt tjetër, të pafeut).Fëmija rritej për qejf të prindërve e të kushërinjve, zhvillohej, ishte i shpërdhitë, jashtëzakonisht i hareshëm. Dallohej nga të gjithë moshatarët, shquhej mbi të gjithë, me këdo që takohej linte përshtypje të mirë. Në Guci asnjëherë nuk kishte zbritur, nuk i pëlqente. Kur i kishte mbushur të gjachtëmbëdhjetat, dikush nga familja i kishte treguar se si kishte lindur mbi atë rrasë, për pasurinë që fshihej nën të dhe që thuhej se i takonte këtij. Që atë ditë djali thua se kishte ndërruar kryekëput. Sikur ishte bërë më serioz, kishte marrë një ngjyrë mbylltë, në sytë e tij, të mëdhenj e të bukur, dhe në levizjet e tij nuk hetohej më ajo gjallëria e dikurshme. Ishte mbyllur. Një ditë i ishte mbushur mendja dhe ishte marrë vesh me të afërmit që të zbriste deri në Guci, ta shihte atë rrasë. Kishte ëndërruar flornjë dhe ishte i bindur se kish ardhur dita e tij. Atë natë të gjithë kishin rënë në gjumë të kë naqur e të lumtur. Kur kishte zbardhur dita, kishin hyrë ta zgjonin. Trupi i tij ngjante i qetë dhe i pazakonshëm, si të mos merrte frymë.

E rrotulluan dhe e përmenden: shtrati i tij shushuriti dhe këta panë me trishtim një gjarpër të madh me kokë përpjetë, i cili duke fërshëlluar, me gjuhën jashtë dhe sy vetëtues, kishte dalë për dere e jashtë. Këta kishin mbetur të shtangur. Nga frika asnjë zë nuk e kishin lëshuar. Gjarpri e kishte kafshuar përfundi cicës së majtë, në zemër. U ngut, kishin thënë pleqtë, ç 'iu desh. Nuk mund të bëhesh i pasur sa çel e mbyll sytë.

(Disa bënin be e rrufe se ditë më radhë pas kësaj rreth rrasës kishin dëgjur zëre, klithje, murmurimë dhe uluritje. Thoshin gjoja sikur nën të po luftonin gjarpri dhe kulshedra për punë të thesarit dhe se do të jetë më mirë për të gjithë ne që gjarpi të ngadhënjejë dhe ta ruajë thesarin).

Nuk kish mundur të shtinte gjumë në sy: çdo gjë i ishte

rishfaqur. I ishte kujtuar edhe lutja e së ëmës kur kish qenë i vogël: edhe n'ua zëntë rrugën, mos e prekni rrasën.

Këtë vërejtje sikur nuk e kishin të qartë, nuk e kishin kuptuar, por në ato pak fjalë, të shqiptuara ndoshta rastësisht, kishin hetuar diçka të rëndësishme e të thënë shkurt, një gjë të rrezikshme, së cilës duhej t'i frikësoheshin, pa e ditur pse. Dhe pa menduar do t'i largoheshin, duke kujtuar se me të kishte lidhje të pashkëputshme rreziku dhe prandaj nuk duhej ta preknin.

Megjithatë çdonjëri sish ëndërronte për thesarin, i pëlqente ta bënte të vetin, kishte bindje të fshehtë se ai do të jetë njeriu të cilit do t'i buzëqeshte fati dhe se ai do të jetë fatlumi, të cilit do t'i hapej rrasa atë çast kur të jetë shkruar. Do t'i mbledhte florinjtë do t'i shtrëngonte me duar, do t'i zbrazte grumbuj-grumbuj. Prej këtij thesari varej edhe përmbushja e të gjitha dëshirave të tij: udhëtimi në Stamboll, Mekë dhe Misir, blerja e kuajve nlë të as mirë për karvane e vrapime, ndërtimi i urës së gjatë e të bukur, së cilës s'do të mund t'i bënte gjë as Gërçari i tërbuar, as ta gërryejë, as ta shembë, që do të qëndronte dhe nëpër të cilën do të kapërcenin gucjanët që pastaj të filisnin për të nëpër botë.

Gucia do të agonte, nëpër të do të zbadhnin pallatet e mëdha. Do të bënin në të çerdhe tregtarët nga mbarë bota, do t'ia kthenin shpinën skamjes e varfërisë.

Edhe ai kishte dëshiruar ta gjente atë thesar.

Mirëpo ... atypëraty, si për flakë të pushkës, fektueshëm, pa pritur e pa kujtuar, i ishte dukur se e kishte marrë vesh dhe e kishte kuptuar, se kishte gjetur e zbuluar tërë misteriozitetin që tirrej rreth rrasës dhe thesarit, të fshehur nën të, në thellësitë që i ruante gjarpri, i bërë kotullaç, gati që të hidhej.

Kishte hetuar një lehtësi, të shpejtë e të këndshme, sikur i ishte hequr nga .kurrizi një rrasë e madhe.

Duhet dhënë, kishte shqiptuar ai me gjysmë zë, duhet dhënë, duhet dhënë ...

I kënaqur, ishte rrotulluar në krahun tjetër dhe ishte zhytur në gjumë, fëmijëror, si dikur, të qetë e të rehatshëm, në gjumin e këndshëm të njeriut që kishte gj etur çelësin e humbur dhe që e dinte se mund të jeshë i pasur dhe i lumtur.

ASLLAN BISHA
(1945)

ASLLAN BISHA lindi në Lisën, Ulqin në vitin 1945. Shkollën fillore e kreu në Ulqin, të mesmen në Prishtinë, ndërsa ShLP, gjuhë dhe letërsi shqipe, në Prizren. Punëtor shumëvjeçar i arsimit, gazetar, mbledhës i folklorit dhe redaktor i revistës për fëmijë "Zana". Shkruan prozë për të rritur dhe për fëmijë. Deri më tani ka botuar: ***Valët e detit*** (tregime), ***Net peshkimi*** (tregime), ***Nusja e detarit*** (tregime), ***Dasma e peshqve*** (tregime për fëmijë), ***Dashuri buzë Barbanës*** (tregime), ***Dashuri në stinën e verës*** (tregime), ***Dashuri te palma*** (roman), ***Ankthi i pritjes*** (roman).

ASLAN BIŠA je rođen 1945. god. u Lisnu, Ulcinj. Osnovnu školu završio je u Ulcinju, srednju u Prištini, a VPŠ u Prizrenu, đe je studirao Albanski jezik i književnost. Dugogodišnji je prosvjetni radnik, novinar, sakupljač folklora i urednik časopisa za đecu "Zana". Piše isključivo prozu za odrasle i đecu. Do sada je objavio: "Valët e detit" (priče), "Net peshkimi" (priče), "Nusja e detarit" (priče), "Dasma e peshqve" (priče za đecu), "Dashuri buzë Barbanës" (priče), "Dashuri në stinën e verës" (priče), "Dashuri te palma" (roman), "Ankthi i pritjes" (roman).

NUSJA

E enjtja e vjeshtës së parë në qytetin e Ulqinit ishte përcëlluese. Gjethet e fiqve, portokajve dhe shegëve gati nuk fërfërinin, megjithëse nga deti vinte një puhizë e hollë maistrali. Dielli dukej se ishte lëvarur mbi kepin e Sukës dhe nuk lëvizte, por digjte si furrë rrugët e ngushta të Kalasë.

Në shtëpinë dykatëshe të Lejlasë që kundronte me shekuj kaltërinë e detit dhe zgjohej nga gjumi me krrokamën e pulëbardhës, të enjten erdhën dasmorët. Plaka bënte dasmë. I ishin skuqur faqet e vyshkura dhe i ishin shlyer vrragët e pleqërisë. Një hir ngazëllues kishte shpërthyer në qenien e saj. Ajo para derës priste mikeshat e Kalasë që u prinin ngadalë nuseve të rënduara me florinj, inxhi dhe unaza. Dukej se të gjitha stolitë i ruanin për dasmë dhe kjo e gëzonte edhe më shumë plakën Lejla. Nga sytë e saj të vegjël përvidheshin pikla lotësh gëzimi nën tendën e vogël ku kundërmonin trëndafillet, alberozat, kaliperët, rucët e rastapacët që kalojnë edhe dimrin pa u vyshkur.

Në oborr buçiste kënga e përcjellë me tinguj të violinës e dy dajreve. Melodité ndërroheshin herë pas here nga zërat e dasmorëve. Kënga dëgjohej edhe jashtë Kalasë, në Ranë, në Bashbylyk dhe humbte dikund në kaltrinën e paskajshme të detit.

Në vlugun e gëzimit violinistit iu këput teli. Dajrexhinjtë e hetuan me vonesë çrregullimin. Ky pushim i papritur ishte i mirëseardhur për plakën Lejla. Ajo iu drejtua dasmorëve:

- O miq, sot më sillni në shtëpinë time gëzimin më të madh, Nusen nga Shkodra. E prita gjatë këtë ditë. Martoj Skënderin detarin e nanës...

NEVJESTA

Prvi jesenji četvrtak u Ulcinju osvanu vreo, usijan. Smokvino, narandžino i šipkovo lišće gotovo da nije šuškalo, iako je sa mora lagano pirkao lahor maestrala. Sunce je stajalo nepomično kao obješeno iznad rta Suka i stražarilo i kao pećnica žarilo uske sokake Staroga grada.

U dvospratnoj kući starice Lejle, koja je stoljećima stajala nad plavetnilom mora a budila se kricima galebova, u četvrtak stigoše svatovi. Starica je pravila svadbu. Uvenulo lice joj je bilo pocrvenjelo i sa njega kao da su joj nestali tragovi starosti. **Dražesna radost izbijala u njenom biću.** Ispred vrata dočekivala je gošće iz Starog Grada koje su polako išle ispred svojih snaha okićenih zlatnicima, biserima i prstenjem. Izgledalo je da su sav nakit čuvale za ovu svadbu što je još više obradovalo staricu Lejlu. Iz njenih su očiju kapale suze radosnice, ispod male tende se širio opojan miris ruža, alberosa i ostalog cvijeća koje je i zimi cvjetalo.

Dvorištem je odjekivala pjesma praćena zvucima violine i defa. Melodije su se od svatova mijenjale jedna za drugom. Pjesma se čula i van zidina Staroga Grada, na Pristanu, do Bašbuljuka i gubila se neđe u beskrajnom plavetnilu mora.

Na vrhuncu veselja na violini puče žica. Tamburaši sa zakašnjenjem primijetiše akordni poremećaj. Ovaj iznenadni prekid bijaše dobrodošao za staricu Lejlu. Ona se obrati svatovima:

- Dragi prijatelji, danas mi u moju kuću dovodite najveću radost, mladu iz Skadra. Dugo sam čekala ovaj dan. Ženim Skendera, mojega pomorca ...

- Neka ti se kuća okiti unučadima! Neka bude napretka! – čestitali su svatovi.

Zatim, pjesma je ponovo odjekivala. Svatovi su poveli kolo do Nunovog bedema i kada je brod „Kaljaja“ otplovio

- T'u mbushtë shtëpia me nipa e mbesa! U trashëg-ofshin! -uronin dasmorët

Pas pak, kënga jehoi përsëri. Dasmoret dhe dasmorët hodhën valle deri te bedeni i Nunit edhe kur "Kalaja" mori drejtimin e gurit të Gjeranave për të lundruar buzë brigjeve të Bunës, për në Shkodër.

Nënë e bir pritnin. Plaka kridhej nga gëzimi, ndërsa i biri rrinte në divan si i shqetësuar, herë vështronte turmën në molo dhe anijen që lundronte t'i sjellë gëzimin.

- Ç'ke të pastë nana? Pse rri i menduar?

Ai buzëqeshi, por ca ndjenja të çuditshme i erdhën papritur detarit. Ata sikur i thoshin: "Gëzimet e detarit janë të shkurtra moj nënë. Sa njeh dikë kapiteni çon spirancën dhe mbetesh si peshku në zall. Çdo gjë të ikë, përveç ca kujtime si thermi që s'të lënë të qeta dhe të sillen në kokë e të përcjellin si hije. I rrëfen ngjarjen shokut sa e sa herë. Ti fillon, ndërsa ai vazhdon rrëfimin. Atëherë buzëqesh ai dhe ti, ndërsa bashi çan ujërat. E ty s'të mbetet tjetër përveç këngës; "Eja, eja s'mund të pres, jam e re e s'du të vdes..." S'bën të thellohem sot në mendime. Mirë e ka nëna, njëherë martohet njeri - mendonte Skënderi në këto çaste dhe fliste me unin e tij: "Më mirë ishte të parafytyrojë Nusen, të cilën e kishte parë vetëm një herë në Shkodër kur ishte fëmijë bile edhe kishin luajtur bashkë. Tezja i kishte folur shumë për të.

Anija s'dukej askund, prandaj ai shkoi te sofraxhinjtë që përgatitnin mezet për dasmorët dhe miqtë shkodranë. Fëmijët nga bedenat kundronin anijen sikur edhe vajzat kureshtare e nuset e Kalasë pritnin me padurim.

Kur dielli, si një lëmsh i kuq, po futej në ujë, fëmijët brohoritnin: "Nusjaaa! Nusjaaa!"

Syprina u përskuq. Kalaja trumbetonte nga rrëmuja dhe kënga, ndërsa Nusja me hapa të vegjël dhe plot

put Đeranskog krša, da bi plovio prema ušću i Bojanom dalje, prema Skadru.

Majka i sin su čekali. Stara je drhtala od sreće dok je ustreptali mladić sjedio na divanu, gledajući čas masu ljudi na pristaništu i brod koji je plovio da mu sreću donosi.

- Šta ti je, blago moje? Zašto si zamišljen?

On se smiješi, ali se pomorcu iznenada pojaviše neka čudna osjećanja. Kao da su ga upozoravale: „Radosti su kratke u pomorca, majko. Čim nekog upoznaš, kapetan diže sidra i ostaješ kao riba na suvom. Sve ti prolazi, osim neka sitna sjećanja koja ti ne daju mira, vrte ti se u glavi i prate te kao sjenka. Bezbroj puta prepričavaš prijatelju doživljaje. Ti započinješ, a on nastavlja priču. Zatim se obojica nasmiješimo, dok pramac nastavlja da sječe talase. A onda nam ne preostaje ništa drugo osim pjesme: *„Dođi, dođi, ne mogu čekati, mlada sam ne želim umrijeti...“* Ne valja se danas opterećivati takvim mislima. U pravu je majka, jedanput se čovjek ženi“, - razmišljao je Skender i govorio sebi: “Bolje da zamišljam mladu, koju sam samo jednom vidio u Skadru kada je bila dijete, čak smo se i igrali zajedno. Tetka mi je pričala mnogo o njoj.“

Lađe nije bilo na vidiku, zato je pošao do trpezara koji su spremali meze za svatove i nove prijatelje iz Skadra. Đeca su sa bedema vrebala lađu nestrpljivo, kao i radoznale đevojke i nevjeste starogradske.

Kada je sunce, poput crvene kugle, dotaklo more, đeca povikaše: „Nevjestaaa! Nevjestaaa!“

Površina mora je pocrvenjela. Gradom se orila pjesma i galama dok je mlada elegantno, sitnim koracima savladavala starogradske skaline. Noćni povjetarac joj je milovao dugu kosu, na čelu su joj blistali dukati, dok su preko nabujalih grudi svjetlucali biseri.

Žene su šaputale: - Prava vila! Skadranka, draga moja!

elegancë ngjitej shkallëve të Kalasë, Era e mbrëmjes i ledhatonte flokët e gjata, mbi ballë vezullonin florinjtë, ndërsa mbi gjoksin e gufuar shndritnin inxhitë.

Gratë pëshpëritnin: - Qenka perri! Shkodrane moj loce! Tamam shkodrane...

Plaka Lejla qante me lot duke i lyer dorën me mjaltë, ndërsa kënga buçiste. Ajo zgjati deri në mëngjes. Të gjithë pritnin të pushonin, si mjeshtër Aliu dhe dajrexhinjtë.

Nusja u lodh shumë, - tha tezja. Të gjithë duhet të flemë. Tezen e zuri gjumi me të shpejtë dhe si me saze po gërhiste. Pas pak fjeti edhe vjehrra. Nusja hapi qepallat e buta dhe fshehtas çeli syrin për të parë burrin. Shikimet u kryqëzuan. Ajo u befasua, sepse as Skënderi s'kishte fjetur. Nusja mendonte dhe tash vështronte tavanin e skalitur me lule dhe anijet; veloret ulqinake në mur.

Gjumi i kishte ikur nga syri i saj. Ajo e lypte, por ai e gllabëroi kur rrezja e diellit puthi Kalanë.

Në drekë askush s'kishte apetit as fqinjët as dasmorët. Të gjithë prisnin natën me padurim.

Skënderit i dukej dita e gjatë, ndërsa dielli kishte mbetur mbi kepin e Madh dhe s'lëvizte fare.

Në mbrëmje shkuan në dhomë për të fjetur. Nuk di sa fjetën? U zgjuan vonë me sy të ënjtur dhe të dy ishin te përgjumshëm. Shikimet flisnin, ndërsa miqtë e mikeshat uronin çiftin e ri.

Në mesditë postieri solli telegramin, në të cilin shkruante:

"Anija Ulqini me 10 shtator niset në lundrim... Eja! Kapiten Liti."

Detari duke lexuar dridhej, si vala e detit dhe u mërrol si reja mbi Valdanos. Plaka e vërejti shqetësimin e të birit dhe e pyeti:

Prava Skadranka…

Starica Lejla nije skrivala suze, dok je nevjesti stavljala ruku u med a muzika glasno svirala. Veselje je trajalo do zore. Svi su jedva čekali odmor, kao maestro Alija tako i tamburaši.

- Mlada se premorila, - progovori tetka. Svima treba san.

Ona je prva zaspala i glasno hrkala, kao da po notama svira. I svekrva je zaspala. Mlada podiže meke trepavice i kradimice otvori oči da bi pogledala muža. Pogledi im se sretoše. Iznenadila se kada je uviđela da ni Skender još uvijek nije zaspao. Zamišljena mlada razgledala je tavanicu ukrašenu cvijećem i lađama; a po zidovima ulcinjski jedrenjaci.

Sna nije bilo u njenim očima. Zaspala je sa prvim zracima sunca koji su ljubili bedeme Staroga Grada.

U podne nikome nije bilo do ručka, ni komšijama ni prijateljima. Svi su nestrpljivo čekali noć.

Skenderu se dan učinio odužim, dok je sunce stalo nad Velikim hridom i nije se nikako pomicalo.

Naveče se povukoše u sobu na počinak. Da li su uopšte spavali?

Probudiše se kasno, nabreklih očiju i oboje pospani. Pogledi su govorili, dok su prijatelji i prijateljice čestitali mladom bračnom paru.

U podne poštar je donio telegram sledeće sadržine: *"Brod „Ulcinj" 10. septmbra isplovljava... Dođi! Kapetan Ljiti."*

Mornar čitajući poruku tresao se uznemiren kao morski val i namršti se, kao oblak nad Valdanosom. Starica opazi nemir kod sina i uplašeno upita:

- Šta se desilo?

-Ç'është?

-Lundrojmë.

-Kur?

-Pasnesër!

-Auuu! Sa keq.

Nëna e përcolli të birin në Molo të Kalasë. Ajo vështronte tërë habi përqafimin e tyre, lotët. Edhe nusja deshi të qajë në këto çaste, por i vinte turp nga turma. Kur i dha dorën i shoqi u dridh i tëri, ndërsa nusja shtrëngoi pëllëmbën e tij të fortë sikur donte t'i thotë: "Mos u merakos, unë të pres. Na qëlloi keq. Por, do të kënaqemi..."

Anija duke trumbetuar përshëndeste ulqinakët në Molo, ndërsa detarët bënin me dorë derisa shikimet e të dy palëve tretnin në det dhe s'kishin fare domethënie.

Anija s' dukej më, ndërsa vjehrra i priu nuses për në shtëpi.

Për një javë nusja pa në det dhjetë anije, por asnjëra s'u afrua Molos së Ulqinit.

Ishte pasdite. Nusja po pastronte dhomën. Zëri i burisë binte pareshtur. Ajo la fshesën dhe doli në ballkon. U gëzua kur vërtetoi se buria vinte nga deti. Zbriti me nxitim shkallëve për t'i lajmëruar sihariqin vjehrrës dhe tha:

- Nënë, erdhi anija.

Plaka e vërejti shqetësimin e nuses dhe me zë të butë, duke u ruajtur befasisë, tha:

"Ulqini"s'kthehet tash. Ai tash lundron në oqean. Sigurisht se është ndonjë detar ulqinak që përshëndet vendlindjen. Është përmalluar, ai përshëndet të gjithë, posaçërisht familjet detare...

Nusja e skuqur si gaforre, e zënë në befasi, mori guxim dhe pyeti vjehrrën se kur kthehet Skënderi?

- Eh, moj nuse, burri im kthehej nga deti pas gjashtë vjetësh.

- Plovimo.

- Kada?

- Za dva dana.

- Auuu! Šteta.

Majka isprati sina do Starogradskog pristaništa. Mlada je začuđeno posmatrala njihov zagrljaj. Htjela je da zaplače u tim trenucima, ali ju je zbog okupljenog naroda bio stid. Dok joj ispruži ruku muž se sav tresao, a nevjesta mu stisnula ruku jako kao da je htjela reći: „ Ne brini, ja ću te čekati. Zlo nam se desi. Ali ćemo preživjeti…“

Brod je razglasom bučno pozdravljao Ulcinjane na pristaništu, a mornari su mahali rukama sve dok su se njihovi pogledi i sam brod izgubili na pučini, kada i pogledi ostadoše prazni.

Brod se više nije vidio, a svekrva i snaja se vratile kući.

Za narednih neđelju dana, snaha je izbrojala deset brodova na pučini, ali se nijedan nije približio ulcinjskom pristaništu.

Jednog popodneva, dok je nevjesta pospremala sobu, čula je stalno trubljenje brodske sirene. Ona odloži metlu i pohita na balkon.

Obradovala se kad je shvatila da zvuk dolazi s mora. Sišla je stepenicama da svekrvi prenese radosnu vijest:

- Majko, stiže brod.

Starica je u snahinom izrazu primijetila uznemirenost i tiho, plašeći se neočekivanom prozbori:

- Brod „Ulcinj“ se još neće vratiti. On sada plovi okeanom. To sigurno neki mornar iz Ulcinja pozdravlja zavičaj. Uželio se, pozdravlja sve, posebno nas, pomorske porodice...

Mlada žena osta zatečena ali je skupila hraborsti da pita svekrvu kada se Skender vraća?

- Si? - foli nusja e ngurruar.

- Pas gjashtë vjetësh e më shumë, - fliste plaka ngadalë..., kurse tash shyqyr zotit detarët kthehen pas një viti, e më shumë dy vjet..., - sqaronte plaka.

Nusja deshi të flasë, por habia, befasia dhe turpi si dhe naiviteti i saj s'e lanë të hapë gojën. Ca mornica rrëqethëse i kapluan trupin, i turbulluan shpirtin. Një vello ftohtësie e gllabëroi. Plaka e vërejti këtë, por këto çaste mendoi dhe tha: "S'vlen të them asgjë. I qëlloi keq djalit. U rranoftë deti. Eh deti-qametiii...". - Hajde moj bijë. Do të mësohesh. Viti i parë është i rëndë, pastaj numëron ditët dhe qe burri. Të sjellë pasuri. Puna e detarit kështu, moj nuse. Por paraja te detari dhe tregtari rri.

Nusja uli kokën. U vrenjtë si reja mbi Tarabosh. Shkoi në dhomë të saj. U plandos mbi shtrat Lotët i shkonin rrëke. Hapi dritaren dhe të parën herë në jetën e saj mallkoi kaltërinë detare dhe me inat vështroi valët që nxitonin njëra pas tjetrës. Me hapa të ngadaltë iu afrua pasqyrës ku ishte fotografia e burrit. Sytë e tij të zinj e shikonin dhimbshëm si dy yje mbi Kala. E puthi me afsh, e futi në gji, por ndjeu ftohtësi të madhe. Ajo herë e shikonte afër e më afër fotografinë, ndërsa vjeshta e vonë dhe krrokama e pulëbardhave te Guri i Madh e shqetësonin edhe më shumë. Grilat rropateshin.

"Unë duhet të bëj diçka? S'mund të rri. Jo, si të pres. "Paraja te detari është", thotë vjehrra. Ç'më duhet paraja? Asgjë s'dua. Të gjitha këto verdhake do t'i jepja për Skëderin. Ç'më bëre moj nënë? Pse më dhe, more baba, në Ulqin? Këtu këndojnë pulëbardhat. Oh, s'ka pa Shkodër, pa Parrucë. E Buna e Kalaja jonë, - fliste Nusja me qenien e saj Dua të gëzoj nusërinë. Oh, ç'të bëra o perëndi?! - lutej e qante nusja dhe nuk dinte si të veprojë. I lutej zotit, ndërsa kulla e Lejlasë i zinte frymën. "Më duhet të ik nga

- E moja snajo, moj se muž uvijek vraćao sa mora poslije šest godina.

- Kako? – začudi se ona.

- Poslije šest godina i više, - lagano je govorila starica..., ali sada, Bogu hvala, pomorci se vraćaju poslije godinu, najviše dvije..., - objašnjavala je starica.

Snaja htjede da nešto kaže, ali od zbunjenosti, iznenađenja i stida kao i svoje naivnosti nije uspjevala ni usta da otvori. Obuze je čitavu neka jeza, neki duševni poremećaj. Proguta je čitavu neki grozni osjećaj. Starica primijeti ovo, i u istom trenutku pomisli i reče: „Ne vrijedi ništa reći. Najgore se dogodi mom sinu. Prokleto more. Eh, more-pusto..."

- Dođi kćeri. Navikavaćeš se. Prva je godina teška, zatim brojiš dane i evo ti muža. Donosi ti bogatstvo. Ovakav ti je posao pomorca, snajo. Ali novac se kod pomorca i trgovca krije.

Snaha pognu glavu. Namršti se kao oblak iznad Taraboša. Uđe u svoju sobu i baci se na krevet. Suze joj potekoše. Otvori prozor i prvi put u životu prokle more i s mržnjom pogleda u njegovo plavetnilo po kojoj **su se** neizrecivom brzinom **sustizali** valovi. Laganim koracima priđe ogledalu đe je stajala fotografija njenog muža. Dva crna oka su je žalosno gledala kao dvije zvijezde nad Starim Gradom. Strasno je poljubi, stavi je na grudima, ali ošeti neizmjernu hladnoću. Ona je fotografiju **sve više i više primicala k sebi. Pozna jesen, lupkanje žaluzina i gaktanje** galebova kod Velikog hrida, još više su je uznemirile.

„Moram nešto preduzeti? Ne mogu ostati. Ne, kako čekati. „Novac je kod pomorca", kaže svekrva. Šta će mi novac? Ništa mi ne treba. Sve ove zlatnike dala bih za Skendera. Što mi uradi, majko? Zašto me udade u Ulcinj, oče? Ovdje se samo galebovi čuju. Oh, nema bez Skadra, bez Paruce... A Bojana, a naša Tvrđava, - zborila je sa samom sobom. Želim

kjo kështjellë me gurë dhe bedena. Unë kujtova se deti është si liqeni ynë. Shkojnë njerëzit peshkojnë, lundrojnë dy tri ditë, më shumë një javë. Ah Liqen"!...

Veç llamba me vajguri atë natë i dëgjoi dhe i kuptoi fjalët e nuses. Ajo vezulloi deri në mëngjes. Mbeti e pa fikur. Shkodrania me sy të përlotur dhe duke nxituar tatpjetës së Kalasë la shtëpinë e burrit dhe vjehrrën,

Kur arriti te qafa e Kalabrezit, vështroi edhe një herë Kalanë, por ajo s'dukej. Qau pa dashje, por lotët i dhanë disi më shumë kurajo për të shpejtuar hapin drejt fushës së butë të Zogajve. Rrezet e përflakura i ledhatuan faqen dhe i uruan mirëmëngjes, ndërsa nga deti bashkat e reve dhe të mjegullës ishin qepur pllajave.

Pas dy orësh nusja mbërriti në brigjet e gërryera të Bunës. Shpërlau fytyrën me ujë të lumit dhe iu duk se vendlindjen e kishte një bërçik. U përpoq të gjejë Rozafën, por ajo s'dukej gjëkundi.

Sa shtegtonte përpjetë Bunës fytyra e Skënderit i delte përpara. Ajo nxori fotografinë: "Më fal o burrë, o detar nëse je burrë. Unë të dua po ku të marr. Mos më qorto. Do të thuash: - Shkodrania e pa besë. Ç'më bëre moj teze. Pse më lidhe me të. S'të kam faj kupto. Si të duash..., - fliste me unin e saj nusja dhe diçka e tmerrshme i vriste shpirtin.

Mbi lumë dy lejlekë fluturonin shumë afër njëri-tjetrit. Nusja në ato çaste dëshironte të ishte edhe ajo lejlek, por jo nuse e detarit.

Në mbrëmje kur dielli iku nga kreshta e Rumisë, nusja arriti te Kalaja e Shkodrës. Ishte e molisur nga rruga. Sytë i ishin ënjtur, kurse fytyra i ishte mbushur me pluhur. Parruca iu duk si dhe çatia e shtëpisë. Shpërtheu papritmas në vaj.

Kur e pa e ëma bërtiti si në ankth:

- Ç'më shohin sytë?! Ç'të gjeti bijë?!

- Ika.

da živim svoju mladost. Bože, šta sam ti uradila?! – molila se i plakala nevjesta ne znajući šta da radi. Molila se bogu, a Lejlina kuća ju je gušila. „Moram da bježim iz ove kule od kamenja i bedema. Mislila sam da more sliči našem jezeru. Odlaze ljudi, love ribu, plove dva-tri, najviše nježelju dana. Ah, jezero...!“

Samo je petrolejka slušala i razumjela te noći nevjestine riječi. Gorjela je do jutra. Nije se ugasila. Skadranka, uplakanih očiju, žureći niz starogradske ulice, ostavi muževljevu kuću i svekrvu.

Kad je stigla do brežuljka Kalabreza, okrenula se prema Starome gradu, ali njega nije bilo na vidiku. Zaplače nehotice, ali suze je nekako više ohrabriše da ubrza korake pitomim Zoganjskim poljem. Razbuktali jutarnji zraci sunca pomilovaše joj lice i poželiše joj dobro jutro, dok su se sa mora oblaci i magla prilijepili visoravni. Nakon par sati nevjesta stiže na razjedanu obalu Bojane. Umila je lice riječnom vodom i ošeti da je samo pedalj dijeli od rodnog grada. Pogledom je pokušala tražiti Rozafu, ali se ona još uvijek nije nazirala.

Dok je grabila obalom Bojane, priviđao joj se Skenderov lik. Ona izvadi fotografiju: „Oprosti mi mužu, ako pomorac uopšte može biti muž. Ja te volim ali đe da te nađem? Nemoj me kuditi. Reći ćeš: - Nevjerna Skadranka. Šta mi učini, tetko. Zašto me poveže sa njim. Nijesam ti ja kriva, vjeruj. Kako hoćeš…, - jadikovala je ranjene duše nevjesta sa samom sobom.

Nad rijekom dvije su rode letjele jedna do druge. Poželjela je, u tim trenucima, da i ona bude ptica, ali ne i žena pomorca.

U predvečerju kada se sunce zaklonilo iza obronaka Rumije, nevjesta je stigla kod Skadarske tvrđave. Bila je iscrpljena od puta. Oči su joj natekle, a lice joj bilo prašnjavo. Paruca joj se učini kao kućni krov. Neočekivano zaplače. Za-

- Vjehrra?
- Burri, nanë dee-tar-r-r.
- Të rrahu ulqinakuuu?
- Jo, nanë, por...
- Fol, moj, se ma bane gjakun ujë!
- Eh, moj nanë. Ulqinak, burrë aspak. Iku në det më la. Nënë e bijë qanin, ndërsa nata lëshohej ngadalë mbi Shkodër.

tim otvori kapiju. Kada ju je ugledala, majka je vrisnula.

- Varaju li me oči?! Šta te snašlo šćeri?!

- Pobjegla sam.

- Zbog svekrve?

- Zbog muža pomorca, majko.

- Je' te maltretirao Ulcinjanin ?

- Ne, majko, ali...

- Pričaj, krv mi se sledila!

- Eh, majko. Ulcinjanin, nepouzdan muž. Otplovio je i ostavio me.

Majka i ćerka su zaplakale dok se noć spuštala nad Skadrom.

IBRAHIM BERJASHI
(1948)

IBRAHIM BERJASHI lindi në Ostros, Tivar, Mali i Zi, në vitin 1948. Shkollën normale e kreu në Ferizaj, ndërsa ShLP, gjuhë dhe letërsi shqipe, në Gjakovë. Nga viti 1975-2002 ka qenë korrespondent i gazetës Rilindja, nga Mali i Zi. Nga viti 2004 punon si gazetar në televizionin privat TV Teuta në Ulqin. Ka qenë anëtar i redaksisë së revistës KOHA /Titograd,1978-1988/. Në kuadër të edicionit të revistës ka botuar përmbledhjen me poezi ***Lule prej guri***, Titograd,1980. Është njëri ndër themeluesit dhe kryetari i parë i Art Klubit si dhe kryeredaktor i revistës "Fati" /1994-1996/, dhe i gazetës "Shpresa" .

Deri më tani ka botuar 7 libra me prozë dhe poezi për të rritur dhe për fëmijë.

IBRAHIM BERJAŠI je rođen u Ostrosu, Bar, Crna Gora 1948. Učiteljsku školu je završio u Uroševcu, Višu pedagošku školu u Đakovici (smjer Albanski jezik i knjizevnost.)

Od 1975-2002 god. bio je dopisnik prištinskog dnevnika Rilindja; od 2004. radi kao novinar TV Teuta u Ulcinju. Bio je član Redakcije časopisa KOHA /Titograd,1978-1988/.U okviru tog časopisa objavljena mu je prva knjiga poezije Lule prej guri (Cvijće od kamena) Titograd,1980. Jedan je od pokretača i prvi predsjednik Art Kluba, te odgovorni urednik časopisa "Fati" /1994-1996/ i lista "Shpresa" .

Do sada je objavio 7 knjiga proze i poezije, za odrasle i đecu.

LETËR POETËVE

Ju poetë keni zemrën e drerit
me politikanët
punët u shkojnë pisk

E dini pse ka ndodhur ky incident
vashat adhurojnë poetët
vashat si duan politikanët
pushtetarë
mos firmosni dekretë
për ta dënuar poezinë me gjithë poetë

bukuria e stinëve është e poetëve
Politikanë ju vdisni për atdhe
në mes shalëve të kamerieреve

poetët përherë mbesin të gjallë
në zemrat e vashave

PISMO PJESNICIMA

Vi pjesnici imate srce jelena
S političarima
Stvari vam idu naopako

Znate zašto se desio ovaj incident
Đevojke obožavaju pjesnike
Đevojke ne vole političare
Moćnici
Ne potpisujte dekrete
Da bi kaznili poeziju.

Ljepota godišnjih doba pripada pjesnicima
Vi političari umirete za domovinu
Između nogu bludnica

Pjesnici zauvijek žive
U srcima đevojaka.

PARODIA E NATËS SË PARË

Ti po vije nga një kohë miti
isha i gjorë për të luftuar në shesh
dhëmbët e gjarprit kush i duron
ec e mos vdis midis ëndrrës e flakës
kush po thotë se në deltën e lumit
djalli s'i kishte hequr brekët
dhe luante dramën e piratit pordhec

Gjeli i pamëshirë
zbret agimin pas dere
ama vdekja dhuratë shumë e vogël
atë sekondë flijimi

Pasqyra mërgon përtej kopshtit të çmendur
trupi im përtokë i kishte humbur të gjitha betejat
edhe sa shekuj duhet pritur Rozafën
për një kafe mëngjesi
mbase do të ringjallem

PARODIJA PRVE NOĆI

Dolazila si iz mitskog vremena
Bijah jadan da bih se borio na trgu
Ko može izdržati zmijske zube
Kako da ne umreš između sna i plamena

Ko to kaže da na delti rijeke
Đavo nije skinuo gaće
I igrao dramu prdljivog Pirata
Nemilosrdni pijetao
donosi zoru ispred vrata
Ama smrt je jako mali poklon
U času žrtvovanja

Ogledalo se iseljava preko ludog vrta
Moje prizemljeno tijelo izgubilo sve bitke
Još koliko vjekova treba čekati Rozafu
Na jutarnju kafu
Uskrsnut' ću valjda.

DYER QË S'HAPEN

Kam ardhur me të gjitha historitë
edhe fusnotat e ruajtura nën lëkurën e gjarprit
hape portën jam unë që të kam kërkuar kaherë
mos më verbo syrin me pendël hutini
adresa ime nuk ka ndërruar
as javën e përmbytjeve të mëdha

hapi dyert nuk jam as donkishot as pirro
personazhe të kësaj drame fatkeqe jemi unë e ti
mos kërko të firmos me gjak fletëpalosjen
se më vrave nën pjergullën e sorrave
hapi dyert ime zonjë të shpall dashuri si moti

RETORIKË

Ç'i kemi mbushur kokat folklor
botën e tredhim me një frymë
punë e madhe se çka thotë demoni

kryesore: historisë ia përkufizuam formën
uji do të vrapojë tatëpjetë malit

Tash ka vdekur formula e vjetër
fatin e drejtojmë me telekomandë
asgjë nuk mbetet në shuplakën e Don Kishotit

Edhe orës së murit ia kemi ndërruar ritmin
koha do të ec për ne
cigare mund të pimë këmbë mbi këmbë
tërë natën e vetmisë së madhe

VRATA KOJA SE NE OTVARAJU

Došao sam sa svim istorijama
I fusnotama sačuvanim ispod zmijske kože
Otvori vrata, ja sam onaj što te davno traži
Nemoj oko da mi sovinim perjem oslijepiš
Moja se adresa nije promijenila
Ni u sedmici velikih poplava.

Otvori vrata, nijesam ni Don Kihot ni Piro
Likovi ove nesrećne drame smo ja i ti
Ne traži da krvlju potpišem letak
Jer me ubi' pod lozom vrana
Otvori vrata gospodarice moja da ti kao lani ljubav izjavim.

RETORIKA

Folklorom napunismo glavu
Jednim dahom uškopićemo svijet
Velika briga što demon zbori

Glavno je, istoriji odredismo formu
Voda će nizbrdo jurnuti

Mrtva je sad formula stara
Sudbinu upravljamo daljinskim upravljačem
Ništa ne ostaje u dlanu Don Kihota

I zidnom satu promijenismo ritam
Vrijeme će zbog nas teći
Cigarete možemo pušiti nogu preko noge
Cijelu noć velike samoće

ORA E BRAKTISJES

Stinë e vashave troket në derë
mrekulli tjetër
nuk ka mbetur
as në panairin e ëndrrave

S'e shuan deti etjen
sa një thermi edhe dielli
midis syve tanë

Flasin zemrat me drithërimë
plagët zgjohen nga gjumi
as në librin e të harruarve shënim zyrtar
sa gjallojmë unë e ti

Histori e çmendur
e këtij mileniumi amoral
ishim të dënuar
të vdesim pa u takuar
as ditën e shën Valentinit

ČAS NAPUŠTANJA

Đevojačko doba kuca na vrata
Drugog čuda
Nije preteklo

Ni u sajmu snova

More žeđ ne gasi
Kao mrvica i sunce
Ostalo je u našim očima

Srca govore treperenjem
Rane se bude jalove od sna
I u knjizi zaboravljenih
Odsutni smo jer živimo ja i ti

Luda priča
Ovog nemoralnog milenijuma
Bili smo kažnjeni
Umrijeti ne susrevši se
Ni na dan svetog Valentina

PËRSOSMËRIA E FORMËS

Më nuk jemi tradicionalë
Sepse në korzo dalim me një këpucë
me bisht dhelpre pas shpine
syzet për diell i vëmë edhe natën
kur shtrihemi në "krevatin francez"

Sa shumë jemi përsosur
s'ka djall ta definojë
këtë mit të hijes sonë

çdo ditë lëngojmë shtrembër
nga xhelozia për parajsë e kozmos

Në rrugë përshëndetemi me dorë të majtë
e gjumi s'na zë
pa përtypur gomë aromatike
por dhëmbët përsëri po na prishen

SAVRŠENSTVO OLBIKA

Više nijesmo tradicionalni
Jer na korzo izlazimo sa jednom cipelom
Lisičin rep za leđima
Naočare za sunce stavljamo i noću
Kad se ispružimo u „francuskom krevetu”.

Koliko smo se usavršili
Đavo ne može definisati
Taj mit naše sjenke.

Svakodnevno sokove lučimo koso
Iz ljubomore prema raju i svemiru

Na putu se pozdravljamo lijevom rukom
A san ne dolazi
Bez žvakanja aromatične gume
Ali zubi nam se opet kvare.

STINË E MBRAPSHTË

Tërë verën i kemi ndjekur dushkajat
edhe ethet s'na kanë ikur nga gjymtyrët
nuk vriten farmacistët tatëloshë
që s'kishin hapa qetësimi për pacientët e gjorë
as amerikanët llupeshë t'i hidhnim n'litar
pse mbeten pa frymë n'krevatin francez
me prostitutat ruse e motrat shqiptare
ec e bindi malësorët e Briskut të Poshtëm
të ma heqin thikën nga qafa ime e hollë
për ta mbajtur një meshë buzukiane
në kishën e dënuar me vdekje
Edhe Ballshën e Tretë deshën ta nxjerrin nga varri
se kishte pas thënë ditën e Motot të Madh
- Jemi të një gjaku!

Sa stinë e mbrapshtë

NAOPAKO DOBA

Čitavo ljeto smo ćerali komarce
Još groznica nam nije napustila udove
Ne ubijaju se apotekari dase
Što nijesu imali tablete za smirenje za jadne pacijente
Niti nezasite Amerikance objesiti
Jer su bez daha ostali u idili Barbane
Sa ruskim prostitutkama i albanskim sestrama
A ti uvjeri brđane iz Donjeg Briska
Da izvade nož iz mog tankog vrata
Da bi održali Buzukovu misu
U crkvi osuđenoj na smrt
I Balšu trećeg htjedoše izvaditi iz groba
Jer bijaše rekao na dan Velike Epohe
- Iste smo krvi

Naopakog li doba!

METAMORFOZË

Duke ikur nga nata e përrallave të zeza
sheshet e metrove
u emëruan dhimbje e historisë sime

Ekspozitë që djeg në shpirt
edhe gjumin ta vjedh me gojë ujkonje
kjo ishte e tëra
që hyri në bllokun e xhepit tim prej bore

Durimi, i biri i Havushës e Ademit
tiranas i pasherr, njëzetvjeçar
u ripagëzua sot në Athinë, Niko

Edhe Shpresa, vlonjate porositë nga Hamburgu
tash e tutje duhet kërkuar Ursullën
adresë tjetër nuk pranohet

E kush do të jem unë
stinën që vjen pas vitheve të pelës
a e di njeri këtë parashikim shurran

METAMORFOZA

Bježeći od noći crnih bajki
Trgovi meteora
Nazvani su bolom moje istorije.

Izložba koja u duši peče
I san ti krade gubicom vučice
To bijaše sve
Što je ušlo u notes mog sniježnog džepa.

Durim, Sin Evin i Adamov,
bezazleni tirančanin, dvadesetogodišnjak
prekršten je danas u Atini, Niko.

I Valonjanka Špresa poručuje iz Hamburga
odsad treba tražiti Ursulu
Druga adresa se ne priznaje.

A ko ću to biti ja, dakle
U dobima što dolaze iza kobiljih bedara
Zna li neko to pišljivo predskazanje?

MEHMET KRAJA
(1952)

MEHMET KRAJA lindi më 27 qershor 1952 në Kështenjë - Krajë - Tivar, Mali i Zi. Shkollën e mesme e kreu në Ulqin ndërsa studimet për letërsi në Prishtinë. Prozator, dramaturg dhe publicist. Si redaktor dhe gazetar ka punuar në gazetat „Bota e re" dhe „Rilindja". Ka qenë redaktor i suplementit për kulturë në të përditshmen „Koha ditore" në Prishtinë. Është profesor i skenarit në Fakultetin e Arteve Dramatike në Universitetin e Prishtinës. Është anëtar i rregullt i Akademisë së Shkencave dhe Arteve të Kosovës.

Romanet:

„Gjurmë në trotuar", 1978), „Portali i perëndive të fyera", 1980), „Moti i madh", 1981), „Udhëzime për kapërcimin e detit", 1984), „Sëmundja e ëndrrave", 1986), „Net bizantine", 1990), „Muri i mjegullës", 1998), „Edhe të çmendurit fluturojnë", 2004), „Im atë donte Adolfin", 2005) i „Selvitë e Tivarit", 2008);

Përmbledhjet me tregime:

„Dritat e mesnatës", 1974), „Vdekja pa emër", 1995), „Portat e qiellit", 1996), „Njëzet tregime për kohën e shkuar", 2001);

Dramat:

„Tri drama" (*Tri drame*, 1987), „Pesë ide për lojë skenike", 1999), „Krishti qëndroi tri dit në Kosovë", 2001), „Grafitet", 2004).

Veprat me kritikë dhe publicistikë:

„Shoqërime", „Vite të humbura", 1995, 2003), „Mirupafshim në një luftë tjetër", 2003), „E shtuna ime", 2009).

Çmimet:

Çmimi vjetor i Shoqatës së Shkrimtarëve të Kosovës për veprën më të mirë, për romanin „Moti i madh" (1981);

Çmimi „Hivzi Sylejmani" i Shoqatës së Shkrimtarëve të Kosovës për prozën më të mirë, për përmbledhjen me tregime „Vdekja pa emër" (1995);

Çmimi i Shtëpisë Botuese „Toena" nga Tirana, për romanin „Muri i mjegullës" (1998);

Çmimi „Pjetër Bogdani"i Shoqatës së Shkrimtarëve të Kosovës për veprën më të mirë, për romanin „Muri i mjegullës" (1999);

Çmimi „Azem Shkreli" i Ministrisë së Kulturës të Kosovës, për romanin „Edhe të çmendurit fluturojnë" (2004);

Çmimi "Mitrush Kuteli" i Ministrisë së Kulturës të Shqipërisë (për përmbledhjen e tregimeve "Hija e qershisë në dritën e hënës", 2007).

Çmimi "Petro Marko" i Ministrisë së Kulturës të Shqipërisë (për romanin më të mirë të vitit, "Selvitë e Tivarit" 2008)

Sipas romanit të tij *Edhe të çmendurit fluturojnë* është xhiruar filmi i metrazhit të gjatë *Kukumi,* i shpërblyer në Sarajevë dhe Venedik.

MEHMET KRAJA je rođen 27 juna 1952. god. u Koštanjici, - Krajina, Opština Bar. Završio je srednju školu u Ulcinju i studije za književnost u Prištini. Prozaista, dramski pisac i publicista. Kao urednik i novinar radio u listovima „Bota e re" (Novi svijet) i „Rilindja". Bio je urednik kulturnog dodatka u dnevnom listu „Koha ditore" u Prištini. Redovni je profesor scenarija na Fakultetu dramskih umjetnosti na Prištinskom univerzitetu. Redovni je član Kosovske akademije nauka i umjetnosti.

Romani:

„Gjurmë në trotuar", 1978), „Portali i perëndive të fyera", 1980), „Moti i madh", 1981), „Udhëzime për kapërcimin e detit", 1984), „Sëmundja e ëndrrave", 1986), „Net bizantine", 1990), „Muri i mjegullës", 1998), „Edhe të çmendurit fluturojnë", 2004), „Im atë donte Adolfin", 2005) i „Selvitë e Tivarit", 2008);

Zbirke priča:

„Dritat e mesnatës", 1974), „Vdekja pa emër", 1995), „Portat e qiellit", 1996), „Njëzet tregime për kohën e shkuar", 2001);

Dramski tekstovi:

„Tri drama" (*Tri drame*, 1987), „Pesë ide për lojë skenike", 1999), „Krishti qëndroi tri dit në Kosovë", 2001), „Grafitet", 2004).

Kritičke i publicističke radove objavio u knjigama:

„Shoqërime", „Vite të humbura", 1995, 2003), „Mirupafshim në një luftë tjetër", 2003), „E shtuna ime", 2009).

Nagrade:

Godišnja nagrada Udruženja književnika Kosova za najbolje djelo, za roman „Moti i madh" (*Velika godina* 1981);

Nagrada „Hivzi Sulejmani" Udruženja književnika Kosova za najbolju prozu, za zbirku pripovijedaka „Vdekja pa emër" (*Smrt bez imena*, 1995);

Nagrada za najbolji roman od ukupno petsto naslova izdavačke kuće „Toena" iz Tirane, za roman „Muri i mjegullës" (*Zid magle*, 1998);

Nagrada „Pjeter Bogdani" Udruženja književnika Kosova za najbolje djelo, za roman „Muri i mjegullës" (*Zid magle*, 1999);

Nagrada „Azem Shkreli" Ministarstva kulture Kosova, za roman „Edhe të çmendurit fluturojnë" (*I ludaci lete*, 2004);

Nagrada Ministarstva kulture Albanije za izvanredni doprinos u razvoju kratke priče u albanskoj književnosti (2007) – za zbirku kratke priče „Hija e qershisë nën dritën e hënës" (*Sjenka trešnje pod mjesečinom*).

Prva nacionalna nagrada za književnost „Petro Marko" za 2008. god. za roman „Barski čempresi"

Po njegovom romanu „I ludaci lete" snimljen je dugometražni film pod naslovom „Kukumi", nagrađen na filmskim festivalima u Sarajevu i Veneciji.

ASTROLOGU

Më kanë thënë se, që kur kam qenë fëmijë, mbrëmjeve të verës rrija gjatë nën strehën e shtëpisë dhe, nëpër fashën e errët të qiellit, me gishtërinjtë e vegjël mblidhja yjet që piknin që andej, i bëja grumbull në një vend dhe pastaj, po me atë përkujdesje dhe durim, i shpërndaja atje sipër me një rend tjetër, që vetëm unë e dija. Kjo nuk më kujtohet, por më kujtohet hajmalia që pastaj ma kishin vënë krahaqafë, me shpresë se ndoshta ajo letër e lyer me dyllë dhe e palosur në formë trekëndëshi, e cila më rrinte ngjitur pas trupit, do të ma hiqte mendjen që andej, do të ma frenonte sadopak dëshirën e marrë për të shikuar qiellin natën dhe për të luajtur me yjet e ngjitur atje lart. Njerëzit e shtëpisë thoshin se unë i numëroja yjet, kurse nëna, sa herë që përmendej ky fakt, pëshpëriste lutje dhe më shikonte me dhembshuri e mallëngjim përzier.

Ndodhi një herë që unë, ndërsa shikoja qiellin e shpuar në aq shumë vende me atë gjilpërën magjike e të praruar, pashë një yll tek shndriste si rruazë dhe seç më piku një dëshirë që ai yll të shkëputej nga kupa e qiellit. Dhe ylli, pasi përshkoi me shpejtësi marramendëse disa pash natë, duke mbledhur pas vetes shkëndijime të zjarrta yjesh të tjerë, erdhi e ra mbi shtëpinë tonë, ose pak përtej, në kopshtin e vogël të rrethuar me hithra, ku, pikërisht gjatë atyre ditëve të verës, nën hijen e fikut, gjyshja rrinte gjatë e gjatë dhe fliste me vete. Do të vdesë gjyshja, thashë unë dhe me siguri asnjeri nuk do të ma vinte veshin, sikur gjyshja vërtet të mos vdiste po atë natë dhe sikur ajo, në çastet e zgjatura të agonisë, si e tromaksur, me sy të zgurdulluar nga tmerri, të mos shikonte derën dhe me zë të shuar të mos kërkonte nga njerëzit e shtëpisë që mos më linin të hyja në dhomën e saj. Ajo vdiq ndaj të gdhirë dhe unë po atë natë pashë ëndërr edhe yje të

ASTROLOG

Kazivali su mi ljudi da sam, dok bijah dijete, za ljetnjih noći stajao dugo pod nadstrešnicom kuće i po tamnom pokrivaču neba sićušnim prstima skupljao zvijezde koje kapljahu, gomilao ih na jednom mjestu i onda ih, s istom pažnjom i strpljenjem, rasturao tamo gore jednim drukčijim redom, samo meni znanom. Toga se ne sjećam, no sjećam se hamajlije koju su mi potom stavili preko ramena, s nadom da će možda ta hartija, navoštena i u obliku trokuta presavijena, koja mi stajaše priljubljena uz tijelo, odvući moju pažnju otuda, odvratiti mi ludu želju za promatranjem neba noću i poigravanjem zvijezdama zalijepljenim tamo gore. Ukućani su govorili da sam ja brojao zvijezde, dok je majka, kad god bi se pomenula ta činjenica, šaputala molitve, gledajući me istodobno bolno i uzbuđeno.

Desilo se jednom da sam, dok gledah nebo probušeno na toliko mjesta magičnom i pozlaćenom iglom, ugledao jednu zvijezdu kako sija kao biser i oćutio u sebi želju da se ta zvijezda otkine s nebeskog svoda. A zvijezda, prostrujavši vrtoglavom brzinom kroz nekoliko hvati noći i skupljajući sa sobom vatreno varničenje drugih zvijezda, dođe i pade iznad naše kuće ili malo preko, u malenom vrtu okruženom koprivom, gdje upravo tih ljetnjih dana, u smokvinom hladu, sjeđaše baba, govoreći sama sa sobom. Umrijeće baba, rekoh ja, i vjerovatno me niko ne bi čuo da baba stvarno nije izdahnula iste noći i da u trenucima preduge agonije nije, kao zastrašena, očiju iskolačenih od strave, gledala vrata i da ugaslim glasom nije od ukućana tražila da mi ne dopuste da ulazim u njezinu sobu. Ona izdahnu u svanuće a ja iste noći usnih i druge zvijezde kako se kidaju s neba i padaju kroz tanku poluloptu moga

tjerë si shkëputeshin nga qielli dhe si binin në hemisferën e errët të ëndrrës sime.

Kaluan shumë vite dhe historia e vdekjes së gjyshes u harrua. Për një kohë edhe unë harrova ta shikoja qiellin dhe, po më pyetët se çfarë ndodhi gjatë atyre viteve, unë nuk ju them dot asgjë, sepse ishin ato ngjarje që nuk e kishin parashenjën qiellore dhe, si të tilla, nuk e vlenin të mbaheshin mend. Ndoshta historia e yjeve do të mbaronte këtu, sikur të mos më ftonin në ushtrinë e mbretit dhe sikur ajo ushtri një herë të mos bënte një fushim të gjatë nën një hënë vetmitare, e cila natë për natë i jepte qiellit shkëlqim prej biluri. Dhe më kujtohet mirë se si yjet atëbotë ishin shpërndarë nëpër bardhësinë e nëpërdukshme të qiellit dhe, një nga një, në intervale të njëjta kohore, shuheshin ose vdirreshin ose vdisnin, që për mua atje poshtë tyre ishte njësoj e dhembshme. Shokëve të mi u thashë të nesërmen se së shpejti do të bëhej një luftë e madhe dhe se në atë luftë do të vriteshin shumë njerëz. Lufta u bë dhe disa prej atyre që nuk i besonin fjalët e mia, u vranë në atë luftë. Madje më kujtohet se si njëri, tek vdiste nga plaga në ije, kur më pa që i shkova pranë, më tha se këtë luftë e bëra unë, më quajti djall dhe pastaj dha shpirt, duke i perënduar sytë, i kredhur në dëshpërim të pangushëllueshëm.

Mbreti ynë e humbi luftën dhe unë thashë se kisha dijeni që më parë se ai do ta humbte atë luftë dhe se ushtria e tij do të tërhiqej e gjakosur nga fushëbeteja, duke lënë prapa shumë kufoma të pavarrosura, mbi të cilat do të endeshin korba të zinj e të zinj, sikur qielli të ishte bërë skëterrë dhe nga atje lart të binin copat e tij. Fjalët që thashë u përhapën shpejt ndër ushtri e ndër vartësit e mbretit tonë dhe ata një ditë shkuan e i thanë madhërisë së tij: *Seç është një ushtar që shikon yjet dhe thotë se luftërat tona janë të kota, se ato do t'i humbim një për një dhe ca fjalë të tjera, që ne nuk i*

sna.

Prođoše mnoge godine i na istoriju smrti moje babe se zaboravi, jedno vrijeme i ja zaboravih promatrati nebo, i ako biste me pitali šta se sve zbivalo tih ljeta, ništa vam ne bih mogao reći, jer desiše se događaji koji ne imahu nebeski predznak te kao takvi ne zaslužiše da ih se zapamti. Možda bi se istorija ovdje i završila da me ne pozvaše u carsku vojsku i da ta vojska jednom ne logorovaše dugo, pod samotnim mjesecom koji je svake noći darivao nebo sjajem biljura. I dobro se sjećam kako onomad zvijezde bijahu raspršene po bjelini providnog neba, i kako je jedna po jedna, u jednakim vremenskim razmacima trnula, gubila ili umirala, da je boljelo i mene ispod njih. Mojim drugovima rekoh sjutradan da će ubrzo izbiti veliki rat i da će se u tom ratu mnogo ljudi poubijati. I izbi rat i nekoliko onih koji ne povjerovaše mojim riječima, budu ubijeni u tom ratu. Čak se sjećam kako mi je jedan čovjek, dok je ispuštao dušu od rane u slabini, primijetivši da stojim pored njega, rekao da sam ja tvorac tog rata, nazvao me vragom i onda ispustio dušu zalazećim pogledom, duboko u neutješnom razočaranju.

Naš car izgubi rat i ja rekoh da sam odranije znao da će on taj rat izgubiti i da će se njegova vojska povući okrvavljena s ratišta, ostavljajući za sobom mnogo nepokopanih leševa nad kojima će kružiti crni gavranovi, kao da je nebo postalo pakao odakle padaju njihovi komadi. Riječi koje kazah brzo se proširiše među vojskom i sluge našega cara jednoga dana otidoše i rekoše njegovom veličanstvu: Ima jedan vojnik koji gleda zvijezde i koji kaže da su naši ratovi uzaludni, da ćemo ih redom izgubiti i neke druge riječi koje ne razumjesmo. Ubijte ga, reče car, ali se potom zamisli pa nastavi: Sačekajte! Dovedite mi ga ovdje.

marrim vesh. *Vrajeni*, tha mbreti, por pastaj u bë i menduar dhe shtoi: *Pritni! Ma sillni këtu*.

Më çuan te mbreti me një karrocë të madhe, të cilën e tërhiqnin katër kuaj qimendritur, kurse nga të dy anët e karrocës shkonin dy radhë kalorësish me parzmore, me shpata e me heshta mbërthyer. Më futën në pallatin e mbretit dhe unë atje e ndjeva veten çuditërisht të lumtur, sepse pallati ishte i bardhë, sepse pallati kishte shumë llambadarë, sepse pallati ishte i shtruar me sixhade shumëngjyrëshe dhe sepse pallati ishte i mbretit.

Të nesërmen, pasi kisha bërë një gjumë të gjatë e pa ëndrra, më shpunë te mbreti. Ai më pyeti se nga e dija unë se ai do të humbte atë luftë aq të madhe dhe, pasi i tregova punën e yjeve, pa harruar as vdekjen e gjyshes në atë fëmijërinë time të largët, mbreti shtoi: *Po sikur*... Unë e dija çfarë donte dhe i thashë se meqë ishte mbreti ynë, do të bëja çdo gjë që ishte në fuqinë time që t'ia plotësoja dëshirën. *Cilën dëshirë*, tha ai dhe një egërsi ia përshkoi fytyrën. *Atë punën e luftës*, thashë. *Lëre luftën*, tha. *Më bëj të lumtur*.

Tri net të gjata m'u deshën të bëja hartën e yjeve, ashtu siç e shihja nga një verandë e gjerë e me kolonada mermeri, ndërsa dymbëdhjetë shërbëtorë më rrinin gati për çdo gjë: sekush më sillte letër e ngjyra, sekush mbante shandanin me qirinj e sekush i binte tamburasë, ashtu që nata të dukej e këndshme dhe e qetë. Ditën e katërt mbreti gdhiu i hareshëm, i vajti mbretëreshës në dhomën e saj dhe nuk la njeri ta trazonte deri vonë. Më thirri po atë ditë e më" tha: *Bëje edhe mbretëreshën të lumtur*. Dhe unë e bëra. Kukurisjet e saj e çuan pallatin peshë. *E kam një vajzë që lodhet duke menduar se të jesh princeshë nuk është gjë e madhe karshi pafundësisë së pikëllimit njerëzor*. Një ditë më vonë edhe princesha e re ishte e lumtur dhe nën hijen e një bliri tërë ditën qëndiste dhe këndonte, këndonte dhe qëndiste. Pastaj radha u erdhi

Odvezoše me kod cara velikim kočijama što su ih vukla četiri svjetlodlaka ata, dok su s obje strane kočija jahale dvije kolone konjanika pod štitovima, sabljama i kopljima. Uvedoše me u carsku palatu i ja se, gle čuda, osjetih jako srećnim, jer palata bijaše bijela, jer palata imaše mnogo lustera, jer palata bijaše sva u šarenim ćilimima i jer palata bijaše carska.

Sjutradan, nakon što sam dugo spavao ne sanjajući ništa, dovedoše me pred cara. On me upita otkud sam znao da će on izgubiti taj veliki rat i kad mu ispripovjedah ono o zvijezdama, ne zaboravljajući ni babinu smrt iz mog ranog djetinjstva, car nastavi: *Kako bi bilo ako…* Ja sam znao šta je on htio, pa mu rekoh da pošto je on naš car uradiću sve što je u mojoj moći da mu ispunim želju. *Kakvu želju?*, reče on i bijes mu udari u lice. *Onu o ratu,* rekoh mu. Pusti rat, reče on. *Učini me srećnim.*

Tri duge noći bile su mi potrebne da napravim kartu zvijezda, kakvu sam je vidio s jedne široke verande s mramornim kolonadama, dok mi je dvanaestero slugu stajalo na potpunom raspolaganju: neko mi je donosio papir i mastilo, neko držaše svijećnjak, a neko sviraše na tamburi kako bi noć bila prijatna i tiha. Četvrtog dana car se probudi razdragan, ode carici u njezinu sobu i ne dade nikome da ga uznemiri do kasno. Pozva me istog dana pa mi reče: *Učini da i carica bude srećna*. I ja učinih. Njezino kukurijekanje potreslo je palatu. *Imam jednu kćerku koja se umorila misleći da biti princezom nije velika stvar naspram beskonačnosti ljudske žalosti.* Dan kasnije i mlada princeza bijaše srećna, te je u sjeni lipe po cijeli dan vezla i pjevala, pjevala i vezla. Onda dođoše na red dvorjani, čuvari, sluge, svi. I svi postadoše srećni. Onda me car pozva pa mi reče: *Koliko će ovo potrajati*? Ja slegnuh ramenima i on me sumnjičavo pogleda. Pozva stražu i naredi im da me strpaju u neku

oborrtarëve, rojave, shërbëtorëve, të gjithëve. Dhe të gjithë u bënë të lumtur. Pastaj më thirri mbreti e më tha: *Sa do të zgjasë kjo?* Unë rrudha supet. *Nuk e di*, thashë. *Pse, nuk do të zgjasë gjithmonë?* Përsëri rrudha supet dhe ai më shikoi me dyshim. Thirri rojat dhe i urdhëroi të më futnin në një birucë të errët që kurrë më të mos e shihja qiellin, as ditën, as natën.

Derisa rojat më shtynin me majat e heshtave dhe derisa me zor i tërhiqja këmbët e lidhura me pranga, më ra ndër mend se në atë lojën me yje e me fatet e njerëzve, kisha harruar veten time. Por tashmë ishte vonë për çdo gjë dhe fundi i të gjithave ishte aty, në birucën e errët e të qelbur, që u hap para meje si zgori i skëterrës.

Shumë kohë qëndrova atje, me rrëshirën e zezë të territ ngjitur pas bebëzave dhe nuk e di sa kohë u desh të zbuloja se situata në të cilën gjendesha, kishte një zgjidhje. Mbreti ma kishte ndaluar ta shihja qiellin, por ma kishte lënë errësirën, e cila shtrihej gjithandej dhe kishte dimensione të pamatura. Dhe atje mund të përfytyroja yje, të cilët errësira i shumëzonte ndër veti deri në pafundësi. Nuk e pata të lehtë që, nga kaosi që m'i përziente mendimet, të bëja një rend dhe yllësitë t'i vendosja ashtu që të sillnin fatkeqësinë, të cilën tash e gjakoja, sepse ajo ishte e vetmja shpresë, e cila do të më nxirrte nga biruca. Nuk kaluan shumë ditë dhe fatkeqësia ndodhi: një ushtri e madhe e sulmoi mbretërinë nga të gjitha anët, shkretoi çdo gjë dhe arriti deri te kështjella e mbretit, e pushtoi atë dhe arriti deri te pallati i mbretit, e dogji dhe e rrënoi, e rrënoi dhe e dogji derisa nuk la gjurmë mbi dhe. Mbretin e lyen me rrëshirë dhe e dogjën, mbretëreshën e ngulën në hu, kurse princeshën e re e të lumtur, pasi e dhunuan shtatëdhjetë e shtatë ushtarë, ua hodhën bishave që ta shqyenin.

Para se t'i vinin zjarrin pallatit, ushtarët kërkuan nga të

crnu rupu kako nikad više ne bih vidio nebo, ni danju, ni noću.

Dok su me stražari gurali vrhovima bajoneta i dok sam teško vukao okovima sputane noge, sjetih se da sam u onoj igri sa zvijezdama i ljudskim srećama zaboravio samoga sebe. Ali sad je već bilo prekasno za sve i kraj svemu je bio tu, u crnoj i smrdljivoj rupi koja se otvorila ispred mene poput dveri pakla.

Dugo sam tako stajao tamo, s crnim katranom tame prilijepljenim za zjenice i ne znam koliko mi je vremena trebalo da otkrijem da situacija u kojoj sam se našao ima rješenje. Car mi bješe zabranio da gledam nebo, ali mi bijaše ostavio tamu koja se prostirala svud naokolo i koja je bila ogromna. I tamo sam mogao zamišljati zvijezde koje je tama umnožila do beskonačnosti. Nije mi bilo lako da od haosa koji mi je mutio misli, napravim red i zvijezde rasporedim tako da donesu nesreću koju sam sada priželjkivao jer je ona bila jedina nada da će me izvući iz rupe. Ne prođe mnogo dana a nesreća se desi: jedna velika vojska napade carstvo sa svih strana, pohara ga i stiže do carske tvrđave, osvoji i nju te stiže do carske palate, spali i nju, i stade rušiti, rušiti i paliti, dok sve ne sravni sa zemljom. Cara namazaše katranom i spališe, caricu nabiše na kolac, dok mladu i srećnu princezu, nakon što ju je silovao sedamdeset i sedam vojnika, baciše zvijerima da je razderu.

Prije nego spališe palatu, vojnici stadoše tražiti na sve strane ne bi li našli još kakvu preostalu živu ljudsku dušu, te nađoše mene u crnoj rupi. Izvadiše me bodući me koljima i prije nego objasnih ko sam i kako se desila čitava ova istorija, odvedoše me pored zidina tvrđave ispod kojih se otvorila velika jama.

I ovoga puta napravih grešku: raspoređujući zvijezde

gjitha anët se mos gjenin enda frymë njeriu pa e vrarë dhe, në këtë e sipër, më gjetën mua në birucën e errët. Më nxorën jashtë prapë duke më sëmbuar me heshta dhe, para se të shpjegoja kush isha dhe si kishte ndodhur gjithë kjo histori, më çuan te muret e kështjellës, përposhtë të cilëve hapej një greminë e madhe.

Edhe kësaj radhe kisha bërë një gabim: duke vendosur yllësitë e ëndrrave të mia të largëta nëpër terrin e lagësht dhe ngjitës të birucës, ku më kishin futur, dhe duke kërkuar fatkeqësinë nëpër atë renditje marramendëse të qendrave të gravitetit, përsëri dhe përsëri dhe përsëri kisha harruar veten time.

mojih dalekih snova po vlažnoj i ljepljivoj tami rupe gdje su me bili strpali, i tražeći nesreću u onom vrtoglavom raspoređivanju gravitacijskih središta, opet i opet i opet zaboravih na samoga sebe.

MBRETI

"Madhëri, unë kam ardhur këtu nga vende të largëta dhe rrugës kam parë gjëra të llahtarshme, të cilat, në një çast të përshtatshëm, kur ta shihni ju të arsyeshme, mund t'ua rrëfej të gjitha... Kurse tash dua t'ua bëj të ditur se barbarët kanë sulmuar kufirin verior të mbretërisë sonë dhe, deri në çastin kur u nisa këndej, ata kishin shkretuar shumë vendbanime, përfshirë edhe vendlindjen e shkëlqesisë suaj. Unë i kam parë me sytë e mi fshatrat e djegur dhe njerëzit e ngulur në hunj, të cilët, kur i kujtoj edhe tani, më zë një trishtim dhe një frikë e madhe. Kundërmimi i shkrumbit dhe mishit të djegur njerëzor më erdhi prapa deri këtu, njësoj si klithjet e atyre që shpoheshin në hell dhe akoma të gjallë viheshin mbi prushin e ca zjarreve të mëdhenj, që ushtria e tyre i bënte nëpër lugina dhe dukej sikur natën e digjnin nga brenda. Pamjet e ferrit, shkëlqesi, për të cilat gjithmonë kujtoja se rrinin në botën e fantazmave dhe atje bridhnin përjetësisht, i pashë vetë tek kishin zbritur në tokë dhe ishin bërë po aq të dukshme, sa ç'është e dukshme edhe kjo botë, ku na ra shorti i keq ta bëjmë këtë jetë të pështirë... Ju nuk mund ta merrni me mend se sa të vështirë e kisha t'i ngushëlloja të mbeturit gjallë, ata të pakët njerëz që bridhnin pyjeve dhe kënetave të sfilitur nga dhembja, nga urrejtja dhe trishtimi. Kur e përmenda emrin e madhërisë suaj, tek u flisja për shqetësimin tuaj të madh kur ta merrnit vesh fatkeqësinë e tyre, ata u egërsuan së tepërmi dhe u vunë pas meje në një ndjekje të çmendur, saqë, po të mos gjendej aty një varkë e vogël që të hidhesha përtej Tunës, këto fjalë që ua them tani, nuk do t'i dëgjonit prej gojës sime... Bëra rrugë të gjatë, madhëri, për të dalë në anën lindore të mbretërisë sonë, atje ku mëngjeseve të verës fushat e gjera mbulohen me pluhurimë vese dhe, kur dielli shfaqet në horizont, nga gjithë ajo hapësirë

CAR

„Vaše veličanstvo, ja dođoh ovdje iz dalekih krajeva i putem vidjeh strašne stvari, o kojima u jednom pogodnom trenutku, kada vi budete odlučili, mogu vam sve ispričati… dok sada hoću da vam dam k znanju da su varvari napali sjevernu granicu našeg carstva i, do trenutka kada krenuh ovamo, oni opustošiše mnoga naselja, obuhvatajući i rodno mjesto vašeg veličanstva. Ja svojim očima vidjeh zapaljena sela i ljude nabijene na kolčeve, kojih kada se i sada sjetim hvata me jeza i veliki strah. Miris paljevine i ugljenisanog ljudskog mesa praćahu me do ovdje isto kao i jecaji onih koje nabiše na ražanj i još žive staviše ih na žar nekoliko velikih vatri, koje njihova vojska ložaše po dolinama i izgledaše kao da iznutra zapališe noć. Prizori pakla, velečasni, za koje smatrah da zauvijek stoje u svijetu aveti i da se tamo vječno kreću, vidjeh lično kako siđoše na ovaj svijet i kako postaše toliko vidni, koliko je jasan ovaj svijet, gdje nam nesrećnim žrijebanjem odrediše da živimo ovaj težak život… Vi ne možete zamisliti koliko mi je bilo teško utješiti one koji ostadoše živi, ono malo ljudi koji se kretahu šumama i močvarama namučeni od bola, od mržnje i zaprepašćenja. Kada im spomenuh ime vašeg veličanstva, dok im govorah o vašoj velikoj zabrinutosti kada budete čuli o njihovoj nesreći, oni još više podivljaše pa me pojuriše izbezumljeni, i da se tu nije našla jedna mala barka da se prebacim preko Tune, ove riječi koje vam sada govorim, ne bi čuli iz mojih usta… Prevalih dug put, veličanstvo, da bih izašao na istočnoj strani našeg carstva, tamo gdje ljetnja jutra široko polje prekriva rosom i kada se sunce pojavi na horizontu, iz čitavog tog neizmjerljivog prostora, hiljade sićušnih sunaca, sa polja i rijeka prolivenih u pozlaćenom blještanju, razdragano pozdravljaju njegovo rađanje. Ali, o bože, čim dan počinje

e pamatur, mijëra diej të vegjël, nga fusha e nga lumenjtë e derdhur në flakërimin e praruar, hareshëm e përshëndesin lindjen e tij. Por, o perëndi, sapo dita merr rrugën e vet dhe sapo vdirret ajo llamburitje mashtruese për syrin e njeriut, shfaqen përnjëherësh pamje të lemerishme, karshi të cilave fjalët ndihen të pafuqishme dhe kuptimi i tyre shpërbëhet njësoj si shkëlqimi i vesës. Nga të katër anët syri nuk të zë gjë tjetër, pos kufoma të prishura njerëzish, të shqyera nga bishat, disa tek dergjeshin të pavarrosura mbi dhe, e disa të tjera tek notonin mbi ujërat e lumenjve, të fryra, të irnosura, të zeza, me sy të zgurdulluar, të cilët, po i shikove gjatë, të duket sikur përqeshin botën e të gjallëve. E pashë me sytë e mi një çakall teksa hante rropullitë e një fëmije dhe atë çast m'u be sikur u ça qielli dhe sikur që andej filluan të binin kërma të tjera, që e mbuluan botën anë më anë. Midis tyre, madhëri, më besoni, e pashë edhe timen, e, më ndieni për guximin që marrtë them, edhe tuajën... Ata të pakët të gjallë që i takova aty-këtu, kishin mëri të madhe për njëri-tjetrin dhe vazhdonin të vriteshin ndër veti, dhe bënin sikur i lakmonin asaj bote të madhe të vdekjes dhe nguteshin të futeshin atje sa më parë... Madhëri, që të mos lodheni duke dëgjuar përshkrime të këtilla të bezdisshme, më lejoni të them se po këto pamje i gjeta edhe në viset perëndimore të mbretërisë sonë dhe se, për të arritur atje, m'u desh të kaloja vështirësi të tjera që nuk përshkruhen, sepse disa krahina nuk e njihnin pushtetin e madhërisë suaj dhe kishin kaluar në anën e mbretërve barbarë. Andej kalova fshehurazi, i veshur si oshënar, jo që kisha frikë që do të më vrisnin, gjë që do ta bënin me siguri, por nga se doja të vija këtu dhe me gojën time t'i rrëfeja këto që sapo dëgjuat. Më shumë se një herë, tek kaptoja gryka malesh e shkrepa të larta, desha të hidhesha në greminë dhe atje t'i jepja fund jetës përgjithnjë, por se si më bëhej, sikur vdekja nuk do ta merrte me Vete shpirtin tim aq të rëndë dhe

svoje putanje i čim obasja ono svjetlucanje, lažno za ljudsko oko, pojave se odjednom užasni prizori, naspram kojih riječi su nemoćne i njihovo značenje se raspršи kao što se sjaj rose raspada. Sa četiri strane, oko ne vidi ništa drugo osim ljudskih leševa raspadnutih, rastrganih od zvjeri, neki kako stoje nezakopani nad zemljom, i neki drugi kako plivaju na površini rijeka, naduveni, pomodreli, crni, iskolačenih očiju, koje, ako ih dugo posmatraš, izgledaju kao da ismijavaju svijet živih. Svojim očima vidjeh kako jedan šakal jede utrobu djeteta i onog trenutka mi izgledaše kao da nebo puče i kao da otud počeše druge strvine da padaju, koje pokrivahu svijet s kraja na kraj. Između njih, veličanstvo, vjerujte mi, vidjeh i svoju, i, oprostite mi za hrabrost koju ću da iskažem, i vašu… Oni malobrojni živi koje sretoh tamo-amo, imahu veliku mržnju jedan prema drugom i nastaviše da se međusobno ubijaju, glumeći kao da čeznu za onim drugim svijetom mrtvih i žurahu da tamo što prije ulaze… Veličanstvo, da se ne bi umorili slušajući ovakva stravična opisivanja, dozvolite mi da vam kažem da iste prizore nađoh i u zapadnim predjelima našega carstva, i, da bih stigao tamo trebaše mi da prebrodim druge teškoće koje se ne opisuju, jer neke oblasti sada više ne priznaju vlast vašeg veličanstva jer su prešli na stranu varvarskih kraljeva. Tuda prođoh tajno, odjeven kao pustinjak, ne što me bijaše strah da će me ubiti, što bi sigurno i učinili, već zato što htjedoh da stignem ovdje i lično ispričam ono što maloprije čuste. Više nego jedanput, prešavši planinske prevoje i visoke grebene, došlo mi je da se bacim u provaliju i tamo okončam život zauvijek ali mi se činilo, kao da smrt neće sa sobom ponijeti moju dušu toliko tešku i toliko crnu od bola i od zaprepašćenja…“

Pored carskog trona, na desnoj strani, glavom naslonjenom na odore njegovog veličanstva, ležao je jedan crni pas, debeljast, male i kratke njuške, kao neki dječji

aq të nxirë nga dhimbja e trishtimi...”

Pranë fronit të mbretit, në anën e djathtë, me kokën e mbështetur në pëqinjtë e madhërisë së tij, rrinte një qen i zi, me trup të mbushur dhe me turi të vogël e të shkurtër, si të ishte vizatim fëmijësh në lojë e sipër. I tillë ishte disi, i vogël për të qenë i madh dhe i madh për të qenë i vogël. Gjatë gjithë rrëfimit tim ai qëndroi i qetë, me kokë të kthyer nga mbreti, ndërkohë që ai, me dorën e tij të vogël, e te bardhë e të butë, ia përdhelte turirin, pastaj Veshët, e pastaj qafën e shkurtër. Me të rrallë qeni ngrinte kokën dhe me sytë e rrumbullakët e të lëngshëm shikonte mbretin dhe fronin e tij, dhe qemerin prej mermeri, prej nga hynte një dritë e bardhë, e derdhur me tepri. Po aq rrallë qeni nxirrte cijatje të mbytura, të gjata dhe rënkuese.

- Seç ka një dhembje koke, - tha mbreti, duke përkëdhelur turirin e qenit. - Në këto raste nuk i pëlqen të shohë njerëz të huaj, - dhe me dorën e tij të vogël e të bardhë e të butë, vazhdoi të përdhelte kokën e kafshës së përgjumur.

crtež u njihovoj igri. Takav nekako bijaše, mali da bi bio veliki i veliki da bi bio mali. Tokom čitave moje priče on je stajao mirno, glavom okrenutom prema caru, dok mu je on u međuvremenu, svojom malom bijelom i mekom rukom milovao njušku, onda uši a onda kratki vrat. Ponekad bi pas podigao glavu i svojim okruglim i vlažnim očima gledao u cara i njegov prijesto i ćemer od mramora, odakle dopiraše neka bijela svijetlost, pretjerano prosuta. Isto toliko rijetko pas je nastavio promuklim cijukanjem i dugim jecanjem.

- Što ima neku glavobolju, - reče car, milujući psa po njušci. U ovakvim slučajevima ne sviđa mu se da vidi strance, - i svojom malom, bijelom i mekom rukom, nastavi da miluje glavu pospane životinje.

IM ATË DONTE ADOLFIN

(fragment nga romani me të njëjtin emër)

26.

Po atë ditë, ndërkohë, im atë u pa tek ecte poshtë e lart Çarshisë se Shkodrës, i heshtur dhe i menduar, me shikimin herë të tretur larg, andej nga shpatijet e Taraboshit, herë të rrëzuar përtokë, aty ku shkelte kalldrëmin dhe baltën e ngjeshur mbi të. Pak më vonë u pa edhe te godina e Prefekturës, ndërsa ishte ndalur në një anë të rrugës dhe shikonte me kureshtje ata që hynin e dilnin që andej. Njerëzit, pasi kishin thyer derën dykrahëshe të Prefekturës, merrnin çfarë u leverdiste dhe iknin duke bartur gjëra të ndryshme, kolltukë, qilima, skrivani, dollapë të vegjël e të mëdhenj, madje edhe ndonjë legen ose shkopinj flamujsh, dhe gjëra të tjera që nuk dinte kush se për çfarë shërbenin. Të fundit dolën që andej tre veta, të cilët, pasi nuk arritën të hidhnin nga ballkoni një stufë të madhe prej gize, thyen një dritare dhe një tjetër dhe ikën hajnisht, sikur t'i ndiqte dikush nga prapa.

Tani godina e Prefekturës ngjante si lugat, ose si një rrashtë nga varrezat, me sy të zgropuar dhe me gojën si shpellë. Im atë bëri të largohej. Ej, krajan, shih çka gjeta unë! Zefi i marrë doli nga dera e Prefekturës dhe rrugën nëpër oborr deri në sokak e bëri duke rendur. Nën sqetull mbante një fotografi të madhe, një resme, nga ato që im atë i kishte parë t'i mbanin varur nëpër zyra e vende të tjera, ku atij spara i binte puna të hynte shpesh. Një të tillë një herë e kishte parë në doganën e Virpazarit, ku i kishin çuar karabinierët e Malit të Zi, sepse era që frynte si e tërbuar mbi liqen, në vend që t'i çonte në Shkodër, i kishte nxjerrë në kënetat e Vraninës, Vetëm që atëbotë, ai burri nga fotografia e varur në murin kundruall nuk i kishte pëlqyer. I krekosur dhe stolisur me

MOJ JE OTAC VOLIO ADOLFA

(odlomak iz istoimenog romana)

26.

Istoga dana, u međuvremenu, moj je otac viđen kako luta gore dolje skadarskom čaršijom, ćutljiv i zamišljen, izgubljenog pogleda, tamo prema padinama Taraboša, ponekad oborenog ka zemlji, kada je gazio kaldrmom i nabijenim blatom na njoj. Malo kasnije je viđen ispred zgrade Prefekture dok je stajao na jednoj strani ulice i radoznalo gledao one koji su ulazili i izlazili otuda. Ljudi, pošto su polomili dvokrilnu kapiju Prefekture, uzimali su sve što im se svidjelo i bježali, noseći razne stvari, fotelje, ćilime, pokrivače, male i velike škrinje, čak i kojekakve leđene ili drške za zastave i druge stvari za koje niko nije znao čemu služe. Zadnji otuda izađoše trojica, koji, pošto nijesu stigli da sa balkona izbace jednu staru furunu od livenog gvožđa, polomiše jedan od prozora, zatim još jedan i pobjegoše kradomice, kao da ih neko juri.

Sada je zgrada Prefekture izgledala kao sablast, ili kao nekakva lobanja iz groba, iskopanih očiju i velikih ustiju nalik na pećinu. Moj je otac krenuo dalje. Ej, Krajanine, vidi šta sam našao! Ludi Zef izađe kroz vrata Prefekture i stazu kroz dvorište do ulice pređe trčeći. Pod pazuhom je držao neku veliku sliku, neku fotografiju, neku od onih koje je moj otac viđao obješenu po uredima i drugim mjestima, gdje je on morao često ulaziti. Jednu takvu jednom prilikom je vidio u carinarnici Virpazara, gdje su ih bili odveli karabinjeri Crne Gore, jer vjetar koji je bijesno duvao po jezeru, umjesto da ih odvede u Skadar, izbacio ih je u močvare Vranjine. Samo što mu se tada, onaj čovjek sa fotografije obješene na suprotnom zidu, nije svidio. Kočoperen i okićen značkama, izgledao je

nishane, ai dukej si këndes i parritur, me të cilin tallen pulat e mëhallës. Kurse ky që e mbante Zefi i marrë nën sqetull, dukej i sertë dhe i egër, sikur të kishte pirë shafran. Resmja ishte e vendosur në një kornizë të praruar, të gdhendur me kujdes si një kurorë me gjeth lari e me lule të vogla petalesh të verdha, ndërsa mbulohej me xham të hollë e të rrafshët, si ato pasqyrat e nuseve që bliheshin në pazar të grave.

27.

Im atë, as tani dhe as më vonë nuk e pat shumë të qartë se çfarë i pëlqeu më shumë, korniza e fotografisë, e cila nxirrte një shkëlqim të vrugtë dhe asaj ditë vjeshte i rrinte në cep si dhëmb qeni, apo burri çehrengrysur brenda saj, me sytë zhbirues, me mustaqet e prera shkurt dhe flokët krehur mënjanë. Ç'të duhet ty kjo? Zefi i marrë u zmbraps një hap, e futi resmen nën xhaketë dhe pastaj iu afrua tim et dhe i fishkëlloi para fytyrës, duke nxjerrë prej barku e goje atë firomën e tij të uthulluar. Si s'më duhet, tha, e çoj te Keli, Kel Marubi, ai ma blen njëzet napolona, me njëzet napolona blej një shtëpi të vogël në Bahçallëk, marr një nuse të re, nusja e re bën punët e shtëpisë, unë rri shtrirë në minder, minderi është i mbuluar me shilte të qëndisur, ashtu i shtrirë sa kotëm sa jam esull, kur kotëm shoh ëndërr, kur nuk kotëm, herë shoh nusen e re që ban rangtë e shtëpisë, herë shoh këtë resme të varur në mur dhe mendoj për gjëra që dua vetë.

Kështu tha Zefi i marrë dhe atë çast bëri të largohej, por im atë i doli përpara dhe i tha, prit, o Zef, se e kam një fjalë me ty, dhe me durim të madh i shpjegoi se nuk ishte punë që bëhej edhe t'ia shiste fotografinë Kel Marubit për njëzet napolona, edhe ta mbante po atë fotografi në murin e akshihanes, se bota nuk ishte e ndërtuar pak më ndryshe, kishte ca rregulla të tjera, që edhe vetë Zefi i marrë do t'i

kao pjetlić, kome se ismijavaju kokoške iz mahale. Dočim ovaj što ga je ludi Zef držao pod pazuhom, izgledao je strog i divalj, kao da se napio šafrana. Slika je bila u pozlaćenom okviru, pažljivo izrezbarenim vijencem od lovorovog lišća i sitnim cvjetićima žutih latica, i bila je prekrivena tankim i glatkim staklom, kao ogledala mladih snaša koja su se kupovala na ženskim pijacama.

27.

Mome ocu, ni sada ni kasnije nije bilo jasno što mu se više dopada, ram fotografije, koji je širio nekakav blatnjav sjaj i u onom jesenjem danu više je sličio na pasji zub, ili namrgođen čovjek u njemu, prodornih očiju, kratko ošišanih brkova i kose očešljane na stranu. Šta će tebi ovo? Ludi Zef odstupi za korak, stavi sliku pod kaput i onda se približi mome ocu i puhnu u lice, šireći iz stomaka i iz usta nekakav kiselkasti zadah. Ona mi ne treba, odnijet ću je Kelju, Kelj Marubiju, on će mi je otkupiti za dvadeset napoleona, a za dvadeset napoleona kupiću malu kuću u Bahčaleku, uze ću jednu mladu snašku, mlada nevjesta će raditi kućne poslove, a ja ću se ispružiti po minderu prekrivenom vezenim šiljtetima, tako ispružen čas ću drijemati, čas ću biti budan, kad zadrijemam sanjaću, kad ne drijemam, gledatću mladu nevjestu kako radi kućne poslove, čas ću gledati ovu sliku zakačenu na zidu i razmišljaću o stvarima po svojoj volji.

Tako govoraše ludi Zef i u tom trenutku htjede otići, ali moj otac mu prepriječi put i reče: Stani, o Zefe, stani nešto da ti kažem, i strpljivo mu objasni da nije moguće i da proda fotografiju Kelju Marubiju za dvadeset napoleona i da zadrži tu istu fotografiju na zidu kuhinje, jer je svijet sastavljen nekeko drugačije, tu su nekakva drugačija pravila, koje ćeš i ti Zefe shvatiti jednoga dana. Ludi Zef izvadi sliku ispod

kuptonte një ditë. Zefi i marrë e nxor resmen nga nën xhaketa dhe e shikoi me një ndjenjë përhumbjeje, pastaj me refuzim dhe dikur me inat të shpaluar. Ky a di tosknisht, tha, duke treguar burrin në fotografi, nëse nuk di tosknisht, edhe ashtu kanë mja shkërdhye nanën, dhe përrallisi edhe gjëra të tjera, të cilat im atë as pat durim as kohë që t'i mbante mend.

28.

Im atë i dha Zefit të marrë aq para sa të blinte dy simite dhe një kupë dhallë, fotografinë me kornizë të praruar e futi në hejbe, hejbet i qiti në krah dhe u nis me hap të rendë asaj rrugës që çonte anës së poshtme të Çarshisë. Para se të merrte kthesën e parë, nga ana tjetër e rrugës, Zefi i marrë i thirri edhe një herë dhe i tha, t'kam rrejtë, o krajan nuk kam me shkue me ble simit me këto pare, kam me shkue me i çue nji telegram mbretit t'Ingliterrës, me m'i çue vaporet e me ardhë me m'marrë, dhe nisi të këndonte me zë të hollë e të ngjirur, ashtu siç këndonte sa herë që e kapte e vetja, vijnë vaporet nëpër det, pastaj u ndal dhe dikujt tjetër që kalonte andej, i tha, du me ta kënue nji kangë tosknisht, dhe këndoi ngjirshëm, duke zgjatur zërin, oo-o, ee-e, dhe duke rrethuar Qalët me një rënkim trishtues.

Por im atë tashmë kishte arritur te Hasan berberi, që e kishte dyqanin në anën e poshtme të Çarshisë, atje ku ndaheshin dy rragë, njëra që çonte në breg të liqenit dhe tjetra që merrte drejtimin e Kalasë. Dyqani i berberit ishte i vogël dhe i ngushtë, me një dritësore që fillonte dy pëllëmbë mbi kalldrëm dhe ngjitej deri nën strehën e ulët, me derën që në çdo të hapur nxirrte një kërkëllimë rezesh të ndryshkura. Kurse berberi kishte trup të bëshëm, fytyrë të mbushur dhe një lafshë që i mbështillej rreth qafe si kular zgjedhe. Dhe dukej sikur merrte frymë me zor, sikur ajo ngushtësi e dyqanit

kaputa, pogleda je s nekakvim osjećanjem pokornosti, zatim s protivljenjem pa na kraju i izraženim prkosom. Zna li ovaj toskijski*, reče pokazujući na čovjeka sa fotografije, ako ne zna toskniški, jebat ću mu majku, pa promrmlja i neke druge riječi, za koje moj otac nije imao niti strpljenja niti vremena da ih sluša.

28.

Moj otac dade ludom Zefu toliko para da bi mogao kupiti dva simita i čanak jogurta, fotografiju sa pozlaćenim okvirom stavi u bisage, a bisage okači o rame i teškim korakom nastavi sokakom koji je vodio donjom stranom Čašije. Prije nego je skrenuo za prvi ugao, s druge strane ulice, ludi Zef ga još jednom pozva i reče mu, lagao sam te, o ludi Krajanine, neću kupiti simite ovim parama, ići ću da pošaljem telegram kralju Engleske, da mi pošalje brodove i da dođu da me uzmu, te poče pjevati tankim i promuklim glasom, onako kako je uvijek pjevao kada bi ga uhvatila ona njegova, dolaze brodovi morem, onda zastade i nekom drugom koji je tuda prolazio reče, hoću da ti otpjevam jednu pjesmu na tosknijskim, i poče pjevati promuklim glasom, razvlačeći glas, oo-o, ee-e, izgovarajući riječi nekakvim tužnim jecajućim tonom.

Moj je otac već stigao kod Hasana berberina, koji je imao dućan u donjoj strani Čaršije, tamo gdje su se račvale dvije ulice, jedna koja je vodila ka obali jezera i druga koja je išla u pravcu tvrđave. Berbernica je bila mala i uska, s jednim prozorom dva pedlja iznad kaldrme pa do ispod same niske strehe, vratima koja su prilikom svakog otvaranja ispuštala cijuk zahrđalih šarki. Berberin je imao krupno tijelo, punačko lice i jednu perjanicu omotanu oko vrata kao ogrlicu jarma. Izgledalo je da teško diše, kao da su tjeskoba dućana i sitan

dhe bota e vogël gjithkah përreth, ia zinte frymën dhe e bënte të pikëlluar. Pasqyra e madhe në murin ballor të dyqanit, në anën e përtejme, mbyllur në një kafaz ujor, mbante ngujuar një botë tjetër po aq të ngushtë, me dihatje të rëndë dhe me pikëllimën që shumëzohej ndërvetshëm. Due me m'rrue dhe me m'i pre mustaqet shkurt Hasan berberi u duk sikur e kishte mendjen diku tjetër.

29.

Kur Hasan berberi ia vuri briskun te tëmthi i djathtë, im atë ia mbajti dorën. Prit pak. U ngrit dhe nga hejbet nxori resmen me xham, të cilën pak më parë ia kishte blerë Zefit të marrë, atje te godina e Prefekturës, ia vuri përpara berberit dhe me gisht i tregoi mustaqet e burrit çehrengrysur nga fotografia. M'i ban kështu, as ma gjanë, as ma ngushtë, drejtë nën hundë. Hasan berberit i mbeti brisku në dorë, e shikoi fotografinë një grimë herë, fshiu briskun me përparëse dhe pastaj iu kthye tim et, atje përtej, në pasqyrë, dhe foli me të pëshpëritur, sikur fliste nga bota e ujit, një zhurmërimë që ushton në veshë dhe nuk thotë asgjë. Nuk bën, nuk mundem, një copë berber jam unë, nuk jam përzier kurrë në politikë, njerëzit vijnë këtu, flasin për politikë dhe ikin, para se të mbyll dyqanin unë hapi derë e dritare, fryn era e liqenit dhe të gjitha i merr me vete, këtu nuk mbetet asgjë, e kupton, asgjë! Pastaj shkoj te shtëpia dhe i them Hasimes, gruas sime, ma qit një kafe, ajo ma qet kafenë pa sheqer në filxhanin me dy rrathë të praruar, që ma pat sjellë një mik prej Venedikut, unë ulem këmbëkryq në minder, kafenë e mbaj përpara dhe pi ngadalë, pak nga pak mendimet për ditën e shkuar bjerren dhe largohen, marrin arratinë, nuk janë më askund, Hasimja ulet kundruall dhe më shikon, edhe unë e shikoj Hasimen dhe mendoj për kohën kur ka qenë e re, për

svijet svuda oko njega ugušili i učinili ga tužnim. Veliko ogledalo na čeonom zidu dućana, na suprotnoj strani, ličilo je na nekakav zatvoreni vodeni kavez, koji je držao neki drugi svijet u zatočeništvu isto toliko uzan, koji je takođe teško i tužno dahtao, dugo kao da se prenemaže sa samim sobom. Hoću da me obriješ i skratiš brkove. Hasan berberin bješe odlutao u mislima ko zna gdje.

29.

Kada Hasan berberin prisloni brijač pored desne sljepoočnice, otac ga uhvati za ruku. Čekaj malo. Ustade i iz bisaga izvadi sliku sa staklom, koju je malo prije kupio od ludog Zefa, tamo kod zgrade Prefekture, postavi je pred berberina i prstom pokaza na brkove namrgođenog čovjeka sa fotografije. „Ošišaj mi ih ovako, ni šire ni uže, pravo ispod nosa“. Hasanu berberinu stade brijač u ruci, neko vrijeme je gledao u fotografiju, zatim obrisa brijač o pregaču, pa se obrati mome ocu, tamo preko, u ogledalu, i poče šaputati, kao da govori iz vodenog svijeta nekom bukom koja odzvanja u ušima i ne govori ništa, ne može, ne mogu, ja sam samo berberin, nijesam se nikada miješao u politiku, ljudi ovdje dolaze, razgovaraju o politici i odlaze, prije zatvaranja dućana otvaram širom vrata i prozore, da povjetarac sa jezera ponese sve sa sobom, ovdje ne ostaje ništa, razumiješ, ništa! Zatim pođem kući i kažem Hasimi, mojoj ženi, da mi skuva kafu, pa mi skuva kafu bez šećera u fildžanu sa dva pozlaćena kruga, što mi je donio jedan prijatelj iz Venecije. Sjednem na minder prekrštenih nogu, držim kafu pred sobom i pijuckam je polako, malo po malo se misli gube i udaljavaju u danu što nestaje, bježe, i nema ih nigdje više. Hasima sjedi naspram i gleda me, gledam i ja u Hasimu i razmišljam o vremenu

trupin e saj që e kishte si prej allçie dhe qafën si të latuar në mermer, dhe flokët i kishte të zeza, si pendë korbi, e shikoj Hasimen, pi kafenë ngadalë dhe mendoj, ajo koha që ikë dhe nuk kthehet ku është tani, përse nuk kthehet më, pastaj qeshi me vete, ik o budalla, ku merr vesh ti se ç'ndodhë në botën e madhe, Hasimja më sheh tek qeshi dhe qeshë edhe ajo, bëhet e hareshme, unë e shoh Hasimen si qeshë dhe bëhem i lumtur, Hasimja më sheh të lumtur, bëhet edhe ajo e lumtur, dita ikë, nëpër dritare tashmë është futur mugëtira e natës, kohën që kalon e ndiej të më fërkohet nëpër gishtërinj dhe bota kridhet ngadalë në një kotje të jermtë...

Ndal. Mustaqet. M'i prej shkurt, dy gisht nën hundë, as ma gjanë, as ma ngushtë. Hasan berberi ndihet si peshk i kapur në rrjetë, sillet nëpër pasqyrën e vënë në mur dhe nuk del dot prej saj. Shkodra është përplot hafije, nesër kanë me thanë se Hasan berberi ban mustaqe si të Hitlerit, e pashë vetë një krajan kur doli prej dyqanit të tij, e kupton ti, ata të malit janë gjithkund, një Xhemajlit të mëhallës sonë gruaja e tij i tha, o më lër të shkoj te Aqif Aga, o ju them atyre të malit se ti je ballist, ai u mendua gjatë për këtë punë, tri ditë nuk doli nga shtëpia, piu një kile duhan dhe ditën e katërt e preu gruan e vet me sakicë, e bëri copë-copë, sa që mezi e mblodhën në një çarshaf dhe e shpurën në varreza, dhe atij Xhemajlit i luajti fiqiri, del natën nëpër rrugë dhe e thërret gruan e vet, o Xhemile, aman ngjallu edhe një herë, se due me t'vra prapë, e kupton ti?

Im atë nxjerr qeskën e parave lidhur pas ushkuri, e zgjidh me vështirësi dhe Hasan berberit ia fut në dorë një kartëmonedhë që vlen sa një dele, m'i prej mustaqet shkurt, ashtu siç të thashë, dy gisht nën hundë, as ma gjanë, as më ngushtë, Hasan berberi skuqet në fytyrë, herë shikon kartëmonedhën dhe herë vjedhurazi i hedh sytë nga pasqyra, nuk dihet se çfarë shikon atje, veten e tij, tim atë, ose atë kornizën

kada je bila još mlada, o njenom tijelu kao izvajanom u gipsu i vratu kao isklesanom u mramoru. A kosa joj je crna, kao gavranovo pero, gledam tako Hasimu, pijuckam kafu polako i razmišljam, kud li odoše ona lijepa vremena, gdje li su sada, zašto se nikad ne vrate? Pa se u sebi nasmijem, bježi budalo jedna, otkud ti znaš šta se sve dešava na ovom velikom svijetu. Hasima me gleda pa se i ona smiješi, raduje se, i ja se radujem gledajući je. Tako ona gleda mene radosnog pa se i ona raduje, dan za danom odlazi, pogledam kroz prozor, već se uveliko navukao sumrak, osjećam vrijeme koje protiče. Svijet uranja u nekakvo bunilo...

Stani, prekinu ga otac. Brkove. Ošišaj mi ih kratko, dva prsta ispod nosa, ni šire ni uže. Berberin Hasan se osjeti kao upecana riba u mreži. Lik mu se vrzma po ogledalu okačenom na zid i nikako da izađe iz njega. Skadar je prepun špijuna, reče, sjutra će svi govoriti kako berberin Hasan šiša brkove kao u Hitlera. Sam sam vidio jednog Krajanina koji je izašao iz njegovoga dućana..., razumiješ ti to, oni s planine se nalaze svuda. Nekom Džemajlu iz naše mahale njegova žena reče, pusti me da odem do Aćif age, da kažem onima s planine da si ti balista. On se dugo zamislio nad ovim, tri dana nije izlazio iz kuće, popušio je kilo duvana i četvrtog dana zakla sjekirom svoju ženu. Iskomada je, tako da su je jedva sakupili u jedan čaršaf kako bi je sahranili. Tako Džemajl poludi, poče šetati noću po gradu pozivajući svoju ženu, O Džemilja, aman oživi bar samo jednom, hoću da te ponovo ubijem, razumiješ li me?

Moj otac izvadi kesu s novcem vezanu učkurom, odriješi je s mukom te berberinu Hasanu ubaci u ruku novčanicu vrijednosti jedne ovce, ošišaj mi brkove kratko, onako kako ti rekoh, dva prsta ispod nosa, ni šire ni uže. Berberin Hasan zajapuri se u licu, čas zaglеduje novčanicu čas kradomice baca pogled na ogledalo, ne zna se šta tamo

ujore të varur në mur, që e mban botën mbyllur si në fund të liqenit, dikur Hasan berberi e merr veten, ia vë llozin derës, merr furçën dhe një kupë prej bakri, ia lyen fytyrën me sapun tim et, i bie briskut në rrip dhe zë ta rruajë nga tëmthat, në pasqyrë Hasan berberi duket si i përhumbur, sikur atje matanë është zhvendosur vetëm për një çast, vetëm sa ta kalojë atë jerm hutie dhe përsëri të kthehet në këtë botë, që prapë të bëhet ai i gjithmmonshmi.

Kur ia afron briskun te mustaqet, im atë ia mba dorën, kthehet dhe e shikon Hasan berberin në sy. Po nuk m'i preve mirë, të piu e zeza. Hasan berberi nuk flet, vetëm tund kokën, pale nga i bredhin mendimet atë çast, bota është e madhe dhe nuk do të ishte keq që ai, pra Hisan berberi, të kishte lindur në një vend tjetër, nuk e di as vetë se ku, ndoshta në një vend ku nuk do të vinte ndonjë krajan e t'i thoshte, m'i prej mustaqet si të Hitlerit, dhe ta shikonte egërsisht, sikur ky ishte fajtor që Shkodra ishte bërë rrëmujë, të mos e njohë qeni të zonë. Edhe flokët m'i shkurto te tëmthat dhe m'i kreh me një anë, kështu i thotë im atë Hasan berberit, kurse atij mendja i rri diku tjetër, te Hasimja, gruaja e tij, e cila një herë, kur kishte qenë e re, i kishte thënë, ma rruaj, Hasan, se sarikana që kam ble, m'ban me u krue, dhe Hasani kishte shkuar natën në dyqan, kishte marrë brisqe e gërshërë ishte kthyer në shtëpi gati me vrap, ia kishte rruar Hasimes për shtatë palë qejfe, ia kishte larë dhe ia kishte fërkuar mirë e mirë dhe, ashtu siç do të bënte gjithkush që i thotë vetes burrë, i paskësh kërcyer sipëri Hasimes, aty në minder, por atëherë paskësh ndodhur diçka që Hasan berberi nuk do ta harronte kurrë, i qe dukur sikur ishte futur në një baltë kënete, sikur hynte dhe dilte në atë baltë dhe me vete merrte atë qullosjen e pështirë, bie m'u prishë e hiç, bie m'u prishë e asgjë, Hasimja rrinte si e mpirë dhe dikur, atëherë kur nepsi e kishte lënë krejt Hasan berberin, gruaja i paskësh thënë, ta marrsha t'keqen, Hasan,

vidi, sebe, moga oca ili onaj vodnjikavi ram okačen na zid, koji drži svijet zatvoren kao u dnu jezera. Berberin Hasan u neko doba dođe k sebi. Zatvori vrata zasunom. Uze četkicu i jedan bakreni sud. Poče sapunati lice moga oca. Naoštri brijač na kajišu i poče ga brijati od slijepoočnice. Na ogledalu berberin Hasan izgledaše kao izgubljen, kao da se na tu stranu preselio samo za jedan tren, samo kako bi prevazišao ono bunilo pa će se ponovo vratiti na ovaj svijet, da ponovo bude onaj svakidašnji.

Kad berberin Hasan primače brijač brkovima, moj otac mu pridrža ruku, okrenu se i pogleda ga u oči. Ako mi ih ne obriješ kako valja, crno ti se piše. Berberin Hasan onijemi, samo klima glavom. Kud li mu misli odletješe sada? Svijet je veliki, pomisli, kako bi bilo da se on, dakle berberin Hasan, rodio na nekom drugom mjestu, ni sam ne zna gdje, možda u mjestu gdje nema ni jednog Krajanina koji će mu moći reći da mu skrati brkove kao u Hitlera, pa da ga surovo tako pogleda kao da je on kriv što je u Skadru haotično, gdje se ne zna ni ko pije a ni ko plaća. I kosu mi skrati kod sljepoočnice i očešljaj mi je na jednu stranu, ovako, pokaza berberinu Hasanu. A njemu su misli bile negdje drugdje, kod Hasime, njegove žene. Sjećao se kako je jednom kada je bila još mlada rekla, obrij mi je Hasane, ova žuta kna koju sam kupila svrbi me. Tako je Hasan noću otišao do dućana, uzeo britvu i makaze, i u trku se vratio kući pa je obrijao sa zadovoljstvom. Oprao joj je i istrljao dobro, baš onako kako bi svaki pravi muškarac to uradio. Bacio se na Hasimu, tu na minderu. Ali se tada desilo nešto što berberin Hasan neće nikad zaboraviti. Izgledalo mu je da je ušao u neku blatnjavu baru, te je uranjao i izranjao iz tog blata noseći sa sobom ono odvratno umakanje. Dolazilo mu je da se opogani – ništa, pa ponovo da svrši – nikako. I ništa, nikako da doživi slast. Hasima je ležala onako opijena, kada je Hasana berberina

mos u mërzit, kalojnë këndej ata krajanët që shesin dru, i kanë koqet sa strajcat e hejbeve që i mbajnë në krah dhe këtë punë e bajnë pa shumë naze. Hasani paskësh mbetur si i dhier ndër vete, aty në minder dikur i paskësh mbledhur brisqe e gëfshërë dhe qenkësh kthyer në dyqan, atje qenkësh mbyllur brenda dhe kishte menduar t'ia hiqte vetes. Si? Një të prerë veten në damarin e qafës dhe çdo gjë mente fund. Edhe tani, kur i shihte nëpër pazar burrat e ngarkuar me hejbe, diçka i përzihej në vuxhud, i mpiheshin damarët e qafës dhe ndiente një dhembje nën dërrasë të kraharorit.

Im atë e shikoi veten në pasqyrë dhe me dy gishta, një grimë herë, i fërkoi mustaqet nën hundë. I krehu edhe flokët me një anë, i lagu me ujë derisa i shtroi dhe i bëri të rrinin si të ngjitur pas ballit. Hasan berberi ia hoqi llozin derës, vetëm një çast nxori kokën jashtë dhe ia bëri me shenjë tim et se mund të dilte. Mos i thuaj gja kujt, se ku je rrue.

Im atë nuk ua vuri veshin fjalëve të Hasan berberit, por doli me hejbe në krah dhe me hap të gjatë i ra dy herë Çarshisë poshtë e lart. Gjatë asaj ecjeje, vetëm një herë arriti ta shihte veten ne xhamin e një dyqani. Ej, krajan, a do me ble çakshir, janë prej zhgunit të rrahun në shkalc. M'ush m'i veshë pa tlina. Im atë u kthye ta shihte atë që foli, por ai u zhduk në brendi të dyqanit, pastaj mbylli derën dhe nuk u pa të dilte më. Një burrë që i kaloi pranë, mbajti hapin dhe e shikoi një çast. Nuk i tha gjë. Vetëm tundi kokën dhe u largua duke ngritur supet. Te një rrugicë që dilte nga Çarshia, një djalë me kasketë iu duk se e përgjoi dhe me vrik u fsheh pas qoshes. Im atë eci, pa e prishur terezinë. Po ai djalë me kasketë, ose një tjetër si ai, iu shfaq edhe një herë, në një tjetër rrugicë dhe në një qoshe tjetër. Im atë zbriti teposhtë kalldrëmit dhe nuk u ndal të shikonte ato qoshet e rrugicave, prej nga, gjithmonë, ose të shikonte dikush, ose ta bënte me dorë, ose të thoshte, ej, krajan, afrohu pak, a do pidh me

potpuno napustila ljubavna strast žena mu je kazala, blago meni, moj Hasane, nek svo zlo ode sa njim, moj Hasane, ne sjekiraj mi se ti, prolaze ovuda oni Krajani koji prodaju drva, imaju oni muda ko torbe od bisaga okačenih o rame, i ovaj posao rade bez ikakvog problema. Hasan je ostao kao posran, tu na minderu, potom je pokupio brijač i makaze, vratio se u dućan, zaključao se unutra, puno je tada razmišljao čak i da se ubije. Kako? Samo presječeš vratne žile i sve je gotovo. I danas kad vidi čovjeka natovarenog bisagama, nešto mu se prevrće u stomaku, koče mu se vratne žile i osjeća oštar bol u grudima.

Moj se otac pogleda u ogledalu i sa dva prsta za trenutak, pogladi brkove pod nosem. Očešlja kosu na stranu, nakvasi je vodom i potapša je, tako, da stoji pripita za čelo. Berberin Hasan izvadi zasun iz vrata, za tren proturi glavu van i dade znak mome ocu da može ići. Ne pričaj nikome gdje si se brijao, reče.

Moj otac ne obrati pažnju na berberina Hasana, nego izađe sa bisagama na ramenu i dugim koracima dva puta pređe kroz Čaršiju uzduž i poprijeko. Hodajući, samo je jedanput uspio da vidi sebe na jednom staklu neke radnje. Ej Krajaninu, hoćeš li kupiti čakšire, od sukna su, oprane su drvenom perilicom. Možeš ih oblačiti i bez gaća. Otac se okrenu ne bi li vidio onoga što govori, ali se on prikri u jedan od dućana, zatim zatvori vrata i više se nije pojavljivao. Čovjek koji je tuda prolazio zastade za tren. Ne reče mu ništa. Samo je vrtio glavom i brzo se udalji sležući ramenima. U sokačetu koji je izbijao od Čaršije, neki dječak pod kačketom, pogleda kao da ga vreba ali se odmah sakri iza ćoška. Moj je otac i dalje hodao bez žurbe. Isti taj dječak sa kačketom, ili možda njemu sličan, pojavi mu se ponovo u jednoj drugoj uličici, na drugom uglu. Otac se spusti niz strmu kaldrmu ne osvrćući se na sokake, na uglove, odakle

pare, a do sahat me qostek, a do hajmali me t'shkrue, mos me t'zanë ethet e verës, mos m'u mbytë me lundër në liqen dhe me t'punue aleti, deri t'i plasin damarët.

30.

Dy sahat më vonë, te dyqani i Hasan berberit, im atë pa të ishin mbledhur njerëz, një dyzinë, ndoshta më shumë. Kishin bërë një rreth, disa hapa larg dyqanit dhe rrinin të heshtur. Dera e dyqanit ishte e hapur dhe atje brenda nuk shihej diçka e saktë, një mugëtirë e mbështjellë në vete, që rrinte strukur, si qen me lëngatë. Çka ka ba vaki këtu? Burri që i rrinte në krah tim et, shtyu fesin më lartë dhe fërkoi ballin me shuplakën e dorës. E kanë vra Hasan berberin. Burri me fes djersintedhe, pas pak, e fshiu ballin përsëri.

Im atë u shty një hap përpara dhe, nga dera e hapur, u përpoq të shihte brenda dyqanit. E pikasi Hasan berberin të rënë përmbys, mbi dysheme, me fytyrë të kthyer anash dhe sikur me bisht të syrit shikonte veten në një pasqyrë të padukshme, ndërkaq, në atë pasqyrën e vërtetë të varur në mur ishte shkruar diçka me gjak dhe me shkronja të mëdha, dhe ajo tani nuk bënte të shihje atë botën e matanshme, të mbyllur në kafazin prej uji.

Im atë u tërhoq një hap prapa dhe u kthye në vendin e parë. Çka kanë shkrue atje? Burri me fes të zi bëri sikur nuk e dëgjoi, pastaj u kthye, shikoi anash dhe pëshpëriti, sikur fliste me vete, vdekje fashizmit, dhe përsëri fshiu ballin me shpinën e dorës. Pse, fashist paska qenë Hasan berberi? Burri u kthye dhe për herë të parë e shikoi tim atë në sy. Fashist i mutit. Kësaj here foli me zë dhe, kur e pa se të gjithë u kthyen nga ai, ua ktheu shpinën dhe u largua me hap të shpërqendruar.

te inače neko uvijek može posmatrati, ili ti mahnuti rukom, ili ti dovikivati, ej Krajaninu, priđi, hoćeš li pičke za pare, ili možda hoćeš sat sa lančićem, hoćeš li da ti napišem hamajliju, da te ne hvata ljetnja groznica, da se ne utopiš u jezeru, i da ti alatka dobro radi dok joj ne puknu damari.

30.

Dva sata kasnije, kod dućana berberina Hasana, ugleda kako su se skupili neki ljudi, čitava družina, možda i više. Bijahu napravili nekakav krug, nekoliko koraka ispred dućana i ćutahu. Dućanska vrata bejahu otvorena, unutra se nije moglo nazrijeti ništa određeno, nekakva siva spodoba kao umotana stajaše stisnuto kao neko bolesno pseto. Šta se tu dešava? Čovjek koji je stajao pored mog oca, podiže crni fes nagore i protrlja čelo dlanom. Ubili su berberina Hasana, reče. Čovjek sa fesom se znojio, te ponovo obrisa čelo.

Otac iskorači jedan korak i kroz otvorena vrata pokuša da vidi unutrašnjost dućana. Ugleda berberina Hasana ispruženog potrbuške, na podu, licem okrenutim na stranu, kao da je krajičkom oka pogledavao sebe u nevidljivom ogledalu. Na onom pravom ogledalu, okačenom na zidu, bilo je nešto krvlju napisano velikim slovima, te se nije moglo ništa vidjeti. Onostrani svijet je bio zatvoren u tom vodenom kavezu.

Moj otac koraknu nazad i vrati se na pređašnje mjesto. Šta li tamo piše? Čovjek sa crnim fesom se napravi da nije ništa čuo, zatim se okrenu, ode na stranu i nešto prošapta, kao da je govorio sam sa sobom, smrt fašizmu, i ponovo obrisa čelo nadlanicom ruke. Šta, zar je berberin Hasan bio fašista. Sada progovori glasno, i kada primijeti da se svi okrenuše k njemu, okrenu im leđa i udalji se nesigurnim koracima.

BASRI ÇAPRIQI
(1960)

BASRI ÇAPRIQI lindi në Krythë - Ulqin në vitin 1960. Gjimnazin e kreu në Ulqin. Ka studiuar Letërsinë Shqipe në Universitetin e Prishtinës, ku magjistri në vitin 1988, ndërsa në vitin 2004 doktoroi. Punon në Universitetin e Prishtinës si ligjërues i stilistikës dhe semiologjisë, në Degën për letërsinë shqipe, të përgjithshme dhe krahasuese. Shkruan poezi, kritikë dhe ese. Poezitë e tija janë përkthyer në shumë gjuhë si në gjuhën angleze, franceze, gjermane, rumune, polake, serbe, kroate, maqedonase dhe malazeze. Që nga viti 2004 është kryetar PEN qendrës së Kosovës. Në vitin 2006 është zgjedhur Kryetar i Këshillit Drejtues të Universitetit të Prishtinës. Veprat letrare të tija janë: ***Ulli me dy mijë unaza, Në fund të verës, Ma qet gjuhën, Frutat bizare, Zbutja e gjarprit, The Grass on the Window, Mikrostruktura e tekstit, Aksidenti i orës shqiptare, Përmasat e kontekstit. Simboli dhe rivalet e tij.***

BASRI ČAPRIĆI (Krute - Ulcinj, 1960). Završio je gimnaziju u Ulcinju. Studirao je albansku književnost na Univerzitetu u Prištini, đe je 1988. magistrirao, a 2004. doktorirao. Radi na Prištinskom univerzitetu kao predavač stilistike i semiologije na Odsjeku za albansku, opštu i uporednu književnost. Piše poeziju, kritiku i eseje. Njegove pjesme su prevedene na engleski, francuski, njemački, rumunski, poljski, srpski, hrvatski, makedonski i crnogorski jezik. Od 2004. godine je predsjednik PEN centra Kosova. 2006. godine izabran je za predsjednika Upravnog odbora Univerziteta u Prištini. Njegova djela su: ***Ulli me dy mijë unaza, Në fund të verës, Ma qet gjuhën, Frutat bizarre, Zbutja e gjarprit, The Grass on the Window, Mikrostruktura e tekstit, Aksidenti i orës shqiptare, Përmasat e kontekstit. Simboli dhe rivalet e tij.***

GUACA

Hapu se
Dua të dal
Të pi ujë drejt nga qielli

Hiqu yjeve
Pi ujë nga goja ime
Mbyllim farën tonë
Në fund të detit

Sa kohë u bë që jemi mbyllur
Humbur brenda o zot
E s'dëgjojmë zërat e ujit

FUNERALI

Kaq shumë janë këta e
Ai i vetëm mbi supet e tyre

Hap TV-në e shtrihem
Ai gjithnjë i vetëm e Këta

Në këmbë Hanë me nxitim hot
Dog a diçka të ngjashme

Ndërroj kanal Qe
Funerali nga fillimi

Mbyll TV-në them
Është koha të jesh vetëm

ŠKOLJKA

Otvori se jer
Hoću da izađem
Da vodu pijem direktno sa neba

Ostavi se zvijezda
Pij vodu iz mojih usta
Porinimo naše sjeme
U najveće dubine morske

Koliko je vremena što smo zatvoreni
Izgubljeni unutra o bože
I ne čujemo glasove morskih struja

POVORKA

Toliko su brojni ovi a
On usamljen nad njihovim plećima

Uključim TV i legnem
On još uvijek sam a Ovi

Na nogama Jedu žureći hot
Dog brzu hranu i sl.

Promijenim kanal Evo
Povorke iz početka

Isključim TV kažem
Vrijeme je za samovanje

DERA

Dera s'është frikë

Mbyllet vetvetiu
Nga guximi ynë
Për të shuar dritën

Kur këmbët shkëpusim
Nga terren i fortë
Për me ba harqe n'ajër
Nis lëkundet besimi
Varur
Në shpinë të derës

Dera s'është mashtrim

Po na u desh shumë
Kohë të kuptonim se
Nuk është në dorën tonë
Të heqim nga mendja
Gjithë atë barrë të
Përjetshme

Kur do thyhet dera

VRATA

Vrata nijesu strah

Zatvaraju se neusiljeno
Od naše hrabrosti
Da svjetlo gasimo

Kada noge odvojimo
Od tvrdog tla
Da bi pravili lukove u vazduhu
Naše vjerovanje bude poljuljano
Obješeno
Na poleđini vrata

Vrata nijesu laž

Ali nam trebaše mnogo
Vremena shvatiti da
Nije u našim rukama
Da izbacimo iz uma
Čitav taj teret
Vječiti

Kada će se vrata razvaliti

ZBUTJA E GJARPRIT

Gjarpri i nginjur
Me qumësht si në të verdhë
Tund vezët
Drejt një lugu të ngrohtë
Në fund të një shtrati

Ma lidh fort belin
Se ma këpute shpirtin
Klith vasha që shtrinte shtatin

Nga buzët e fryra
Shpërthen
Zëri që pushton qiellin
Me i dhanë jehonë kafshimit

Kafshën e zbutur
Që e ndiqnin vrasësit e bukur
E fshehin me e ruajt
vashat
që donin të kënaqen
tuj fjetë nën yje

KROĆENJE ZMIJE

Zmija zasićena
Mlijekom žućkastim
Istrese jajašca
U jednoj toploj brazdi
Na dnu jednog gnijezda

Stegni mi jako struk
Jer mi otkide dušu
Viknu đevojka što ispruži tijelo

Iz nabreklih usana
Izvi se
Glas što dotače nebesa
Koja odjek odgrizuju

Ukroćenu životinju
Što proganjaše lijepe ubice
Sakriše da ga čuvaju
Đevojke
Koje htjedoše uživati
Pod zvijezdama spavajuć

JASTËKU

Mora një jastëk me pupla. E vura nën kokë
Të bëj gjumë thashë, ashtu butë dhe n'paqe.
Ashtu të bardhë e shtrëngoja në gji, lëmoja për të fytyrën
Dhe përhapa frymën e ngrohtë. Gjithë ata zogj të butë,
Thosha, nën gushën time bëjnë paqen e përhershme.
Posa nisa të mësohem, të mos mundem pa të.
Ashtu ngroh te butë se kah dolën ato pupla që
Mbushën dhomën, pastaj tërë shtëpinë dhe tërë lagjen.
Unë që isha mësuar ashtu butë e ngrohtë
Me do ëndrra të largëta mora sinjalin se më zunë
Do ethe të ftohta.
E s'u durova, eksplodova, zogj të egjër u thash
Me këto pupla të bardha na e morët frymën.
Dhe u ftoh aty, vërtetë u bë ftohtë.
Ai jastëk i lënë zbrazët nga puplat që kishin ndërruar stinë
Më futi pas aq kohësh në do shtëllunga leshi!

JASTUK

Uzeh perjani jastuk. Podmetnuh ga pod glavu,
Da zaspim kazah, meko i spokojno.
Onda ga bijelog stisnuh na grudi, pomilovah njime lice
I ugrijah ga dahom svojim.Toliko pitomih ptica,
Kazah, ispod moje jabučice počivaju vječno.
Čim se svikoh na njega, shvatih da bez njega ne mogu.
Toplo i meko iz njega poče izlaziti perje koje
Ispuni sobu, potom čitavu kuću i mahalu.
Ja koji sam se navikao na mekoću i toplinu
Iz dubine snova dobih signal da me je ščepala
Ledena groznica.
I ne uzdržah se, eksplodirah, divlje ptice rekoh im,
Ovim bijelim perjem nas pogušiste.
I zahladi tu, stvarno zahladni.
Onaj jastuk ispražnjen od perja što promijeni doba
Podvuče me poslije mnogo vremena u kudrave vune!

DRITAREN LËRE HAPUR

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
të hyjë ajri nga rruga
flaka t'i dalë

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
ta përpish frymën
të dalë erë e keqe e trupit

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
të thyhet vizioni në sy ta spastrosh shpirtin
nga hapësirë e mbyllur

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
ushton zë epik i poetëve nxitojnë fëmijët të ikin
nga terri nga tingujt e mprehur

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
zbresin bishat nga malet
shkelin mollët në gratë e vdekura

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
shi bie pak ujë sidomos pak ujë
në buzë të plasur vëre

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
çlirohu nga epshet nga faji
përfalu me të vdekurit tuaj sidomos

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
me qentë ta bësh gjumin me insektet
me shpirtrat e territ me zërat e largët

PROZOR OSTAVI OTVOREN

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
neka vazduh uđe sa ulice
nek izgori

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
da vazduh progutaš
neka smrad sa tijela izlazi

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
da viziju u očima slomiš i dušu očistiš
od zatvorenog prostora

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
odjekuje epski glas pjesnika žure đeca da pobjegnu
od tame od oštrih zvukova

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
spuštaju se zvijeri sa planina
gaze jabuke u mrtvim ženama

Prozor ostavi otvoren prozor oktavi
kiša pada malo vode svakako malo vode
u popucala usna ulij

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
oslobodi se strasti grjehova
posebno se oprosti s vašim mrtvima

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
sa psima da spavaš insektima
duhovima tame dalekim glasovima

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
kufomat janë bashkudhëtarët tuaj të sinqertë shih
ata s'të vrasin s'të zënë kalimin frymën

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
para se të niseni në atë udhëtim të fundit
me nga një ombrellë të çeliktë shi i kuq pikë

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
theje pasqyrën katrore me fytyrën tënde
në kënd të dhomës nisu

Dritaren lëre hapur dritaren lëre
se ti je i vdekur në ushtrinë që marshon nga qielli
mbylle derën mbylle

mos të dalin bishat dhe njerëzit

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
mrtvaci su vaši iskreni saputnici vidi
oni te ne ubijaju ne zakrče ti put ne guše te

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
prije no što krenete na posljednje putovanje
sa po jednim čeličnim kišobranom crvena kiša kaplje

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
slomi kvadratno ogledalo svojim obrazom
na uglu sobe i kreni

Prozor ostavi otvoren prozor ostavi
jer mrtav si ti u vojsci koja sa neba maršira
zatvori vrata zatvori

da ne bi zvijeri i ljudi izlazili

BARI NË DRITARE

Më kalben pemët në tryezë
nis t'i këpus mollët të tharta
ta zhduk afatin e vdekjes së frutit

dikush që më do fshehurazi
ma gjuan faqen e saj të papjekur
që të heq dorë nga mollët e panjohura

shqelmoji pemët në mbrëmje
më thotë një zë i largët
të dalë filizi nga balta në mëngjes

përtej kopshtit hidhe farën
kur ndërron stinët dhe kur gjethet bien
ta ruash shtëpinë pa të mbuluar gjethet fytyrën

po të hyri bari në dritare
mos thuaj të është rritur kopshti në tryezë
triumf i vdekjes mbi hark të gjelbër

TRAVA NA PROZORU

Voće mi truli na stolu
počinjem brati kisele jabuke
da rok smrti ploda odložim

neko ko me potajno voli
pruža mi njeno nezrelo lice
da ruke dignem od nepoznatih jabuka

šutni voće noću
kaže mi daleki glas
niknuće izdanak iz blata ujutro

preko bašte bacaj sjeme
kada se doba smjenjuju i kada lišće opada
čuvaj kuću dok ti lišće ne pokriva lice

uđe li ti trava na prozor
ne reci da ti je bašta zarasla na stolu
trijumf smrti nad zelenim lukom

PASQYRA

unë tash jam këtu lart
kaq lart
dhe ju jeni lart
dhe ata të asaj ane
dhe ata të anës tjetër
sa lart që jemi

papritmas sa
papritmas
përpara na del ai det i hapur
dhe pasqyra e thellë vënë në mes

se si zhvendosemi të gjithë në fund
në fund të fundit
çuditërisht në fund

o ti me the të ndryshkur
mos thyej pasqyrën ku shohim fytyrën
se
mund të mbetemi përgjithnjë
atje në fund
në fund të fundit

të ftohtë e të errtë

OGLEDALO

ja sam ovdje sada visoko
toliko visoko
i vi ste visoko
i oni sa one strane
i oni sa druge strane
koliko smo visoko

neočekivano toliko
neočekivano
stvori nam se ispred ono otvoreno more
i duboko ogledalo u sredini postavljeno

kako se razmjestismo svi na dnu
na samom dnu
začuđujuće na dnu

ej ti sa zahrđalim sječivom
ne lomi ogledalo lice đe gledamo
jer
možemo zauvijek ostati
tamo na dnu
na samom dnu

hladni i tamni

DHOMA IME NË PRISHTINË

Të gjitha gjërat që i lë në mbrëmje përmbys
Të kullojnë gjakun e kuq të mishit që sjell
Nga pyjet përreth
Në mëngjes varen në çengelat mbi furrë

Krejt hallin e kam
Të zënë vend njëherë e mirë enët

Në skajin ku zakonisht strukej macja Në skajin
ku zakonisht gruaja drejtonte vazot e luleve kah
drita Në skajin ku fëmijët grumbullonin lodrat Në
skajin ku linim vend bosh që të hapet dera tani

tani var kapelën ftonjtë e zverdhur në një gozhdë
të përflakur dhe mund të mbyll derën nga brenda
me dorën e zgjatur

Në murin ku më parë rrihte ora Në gozhdën
Ku varja një sy të bardhë rrethuar me të zezë
Mbi perden ku përvidhej një merimangë tani

Tani fryj pluhurin e stuhisë që derdhej mbi pullaze
ftohtë në mes të ditës së ligë

Tani jam unë ai që hap me rrëmbim xhamat
Të mos pëlcasin nga ulërimë e Bindit

MOJA SOBA U PRIŠTINI

Sve stvari koje naveče ostavljam prevrnutim
Da iscijede crvenu krv mesa kojeg donosim
Iz okolnih šuma
Ujutro vise razapete na kandžama iznad pečenjare

Sva mi je briga
Da se suđe jednom zauvijek smiri

Na ćošku đe se obično šćućuri mačka Na mjestu
đe žena obično stavlja saksije sa cvijećem prema
svijetlu Na ćošku đe đeca sakupljaju igračke Na
ćošku đe prazno mjesto ostavismo da bi se vrata sada otvorila

Sada šešir okačim na ekser požutjele dunje
razbacane i sada mogu vrata iznutra zatvoriti
produženom rukom

Na zidu đe maločas sat zakuca Na ekseru
đe okačih jedno bijelo oko zaokruženim crnilom
iznad zavjese đe se jedan pauk sada potkrada

Sada dunem prašinu oluje što se na krovu slivaše
hladno usred hrđavog dana

Sada sam ja onaj koji žestoko stakla otvara
Da ne bi popucala od urlikanja moga Bindija

DRITARET

e thyera, vetëm dritaret e thyera
grithin zërin tënd që më vjen nga
kuti e ftohtë sot që retë ulen zymtë
deri në fytyrat tona aq poshtë mund të
bien retë nganjëherë kur
ti shkujdesur shkelë shkallëve të ftohta
e unë
rri kot rri nën ato dritare të thyera nën
atë shi me thërmija qelqi që grimcojnë fytyrën
tënde të shndritshme
e ti
ti hedh kot shikimin përtej pa një xham në
mes të përpin ajo zgavër që ti e prek me
dorë që ti e ngroh me buzë atë zgavër
të errët të ftohtë që ti e zë me gjunjë
se
kot fare kot se si më vjen të mbështjell
trupin me atë mallotë lëkure të grithur
ato dritare të thyera që të kallin frikë
kah i mbulojnë flokët një
vashe me thërmija qelqi të plasur
sikur më hedhin një humnerë përpara
andej kah ti shkel shkujdesur

PROZORI

slomljeni, samo slomljeni prozori
grebu tvoj glas koji mi dolazi iz
hladne kutije danas kada se oblaci sumorno spuštaju
do naših lica toliko nisko mogu se
ponekad oblaci spustiti kada
ti nemarno gaziš hladnim stepenicama
a ja
stojim uzalud stojim ispod onih slomljenih prozora ispod
one kiše staklenih čestica što usitnjavaju lik
tvoj obasjan
a ti
ti uzalud bacaš pogled preko bez jednog stakla
između guta te ona šupljina koju ti zadirkuješ
rukom koju ti usnama zagriješ ona šupljina
tamna i hladna koju ti koljenima stisneš
jer
uzalud sasvim uzalud nekako dođe mi da tijelo
ogrnem onim ogrebanim kožnim ogrtačem
one slomljene prozore koji ti strah unesu
dok prekrivaju kosu jednoj
đevojci česticama popucalog stakla
kao da mi ispred provaliju bacaju
tuda đe ti nemarno gaziš

E PAMBËRRIJTSHMJA

Ajo më shpinte diku larg
Ëndrrën mbi krahët e një vale

Heshtja përgjon tingujt që
Zhyten e dalin thërmijash

Mbi kurriz të ujit
Një kalimere s'më lë të ngrohem

Më zë ëndërr në grykë të Bunës

Përpëlitet një pulëbardhë
Pastaj ikën

E paarritshme si gjithnjë

Një gjëmë ngul në gjoks
E vdes i lumtur

Se s'di ç'ndodh atje përtej
E as që do të di

Mbi atë mjegull që
Mbulon gjithë brigjet gjithë fushat

E ujin sidomos

Ujin ku zoti di ç'zihet Brenda
Atyre rrjetave me gogla të

Rrumbullakëta si sy të tmerrshëm
Mbetur hapur kah qielli

NEDOSTIŽNA

Ona mi negđe daleko odvede
San na krilima jednog talasa

Tišina prisluškije glasove koji
Zarone i u česticama izrone

Na leđima vode
Jedna kalimera mi se ne da grijati

Zarobi mi san na ušću Bojane

Koprca se jedan galeb
Zatim pobjegne

Nedostižan kao uvijek

Jedan jecaj zabi mi se u prsa
I srećan umirem

Jer ne znam šta se preko dešava
Niti ću ikad znati

Iznad one magle koja
Prekriva sve brjegove sva polja

I vodu naročito

Vodu za koju bog zna šta se u njoj skuva
Onim mrežama sa lopticama

Okruglim kao stravične oči
Otvorene prema nebu

ANUBIS

Ti ke përpara një det të gjerë që shterë me diellin
Një luginë të kuqe mbytur këmbë faraonësh
Të gjithë ata që të donë mbeten të përjetshëm
Në kokrriza kripe po nisin amshimin

Një ushtri e madhe s'rreh më hap po pikë
Të shtrirë e të kripur mbështjellë në të bardha
I amshon në qiell apo i petëzon në tokë
O shenjt i mpirë para mishi e gjaku

Ata s'hanë krimbat as nuk it retë dheu
Një pikë ujë s'do bjerë se do vërshojë gjaku
Kur nxjerr bark nga Brenda shkretëtirë e zjarrtë
Si mbi kurriz engjëjsh fanitet liria

Ata janë kot unë jam lart në qiell
Mbi atë thep guri ku më freskojnë yjet
Brenda ç'më do mua të imët r të qelbur
Unë kam hijen time m'atë anë të diellit

Në atë luginë gjaku a jam unë a ti
Apo gjithë ata që shtrijnë hijen time
Ti bën roje kot as krimbat s'i hanë
Iu ndjej fuqitë u thërmohen majave

Ashtu të regjur në kripë e në rërë
Ata s'janë gjë fare veç thërmija të vdekura
Nën këmbët e mia ata gjejnë amshimin
Kah bartin përmasat e larta drejt qiellit

Kajro, 1999

ANUBIS

Ispred tebe je široko more koje si ispraznio suncem
Jednu crvenu dolinu preplavljenu nogama faraona
Svi oni koji te vole ostaju vječni
U zrncima soli započinju beskrajnost

Jedna velika vojska ne korača više samo su
Ispruženi i posoljeni zavijeni u bijelo
Ovjekovječiš ih na nebu ili ih u zemlju valjaš
O opijeni sveče ispred mesa i krvi

Njih ne ujedaju crvi niti ih zemlja rastvori
Jedna kap vode neće kanuti jer krv će preplaviti
Kad trbuh iznutra izbaci vatrena pustinja
Kao na leđima anđela priviđa se sloboda

Zalud im sve ja sam gore na nebu
Na onom kamenom vrhu gđe me zvijezde osvježavaju
Unutra šta ću ti ja sićušan i smrdljiv
Ja imam svoju sjenku s one strane sunaca

U onoj dolini krvi da l' sam ja ili ti
Ili svi oni koji moju sjenku prostiru
Ti zalud stražariš ni crvi ih ne jedu
Osjećam im snagu, smrvljenu u vrhuncu

Tako štavljeni u soli i pijesku
Oni nijesu ništa sem mrtve čestice
Ispod mojih nogu oni pronalaze vječnost
Noseći visoke razmjere prema nebu

Kairo, 1999.

ÇAST I DEHUR

Na ka zënë rob uji
na lidh për buzë ma
Thotë një gonxhe që gërvishtë një gotë

As nuk vjen me valë
As që bie nga qielli seç
Gufon me zjarr me djegë kupën time

Te këmbët e urës ata akull
Rrinë se ç,hedh Ti një hark mbi
Shtrat të një varke

Kur unë çaj ujin mespërmes
brigjesh tej këmbëve tua nga
shkretëtirë e djegur më shtrëngon litar

i çastit të dehur

PIJANI TRENUTAK

Zarobila nas je voda
veže nas za usne kaže
mi jedan pupoljak koji ogrebe mi čašu

Niti dolazi talasima
Niti sa neba pada kako
izbija vatrom ožari mi kupu

Kod stubova mosta oni ledeni
stoje dok se Ti savijaš iznad
postelje jedne barke

Kada probijem vodu po sredini
obale preko tvojih nogu od
izgorjele pustinje steže me kanap

pijanog trenutka

E ZESHKËT

Ajo zgjat dorën
zhveshur mbi banak
deri thellë te sup ii nxirë

Në një ëmbëltore tetovarësh
Merr akulloren
Ata janë zgjuar me natë

Fshijnë djersët që u rrjedhin
Rrëke hapin sytë
Derisa ajo hedh floknajën

Mënjanë shkujdesur qet gjuhën
Me nxitim lëpin një çurk
I rrjedh mbi gishtërinj

Përkul belin e hollë gjarpëron
Lakoret e buta të rrumbullakëta
Thith pastaj ngadalë akulloren që shkrin

Nxiton kamerieri i ri pa gjumë
Ngul sytë në vijat e saj gjarpnojnë
E zhduken diku larg e shtanget

Një ushtimë e qelqtë dhe zgjohen të gjithë
Me thërmia shtrohet rruga
Ajo rrugë e ngushtë kah ik ajo veç ik

E thotë plaku që rri mënjanë allah
Si e bon haram robi

CRNOMANJASTA

Ispružila je ruku
Golu na šanku
Duboko do pocrnjelog ramena

U jednoj slastičarnici Tetovaca
Uzima sladoled
Oni su se probudili još sinoć

Brišu znoj koji im lije
Kao potočić Oči razrogače
Dok ona razbacuje kosurinu

Sa strane nemarno plaze jezik
Brzo ližući jedan mlaz koji
Teče im kroz prste

Savija tanki struk pravi
Okrugle meke vijuge
Liže zatim polako sladoled koji se topi

Žuri mladi konobar neispravan
Ubodi očiju u njenim linijama vijugaju
I gube se negdje daleko. Ukočio se

Jedan stakleni odjek i bude se svi
Česticama se pokriva ulica
Ona uska ulica kuda ona bježi i samo bježi

I reče starac koji sa strane stajaše Al-lah
Kako čovjek sve poharami

RE E ZEZË

Hodha kokën mbi renë e zezë
Thashë të
Iki nga kafsha e egërsuar
Nga kopshti ku stërpiken pemët
Me idhnim

Sa të ndjej sa afër je
Me atë re të zezë do bjerë koka ime
Mbi kurmin tënd
Mbi valët aty afër
E ndjej

Ti ndez ngjyrat mbi valë
Se
Unë do ngroh frymën e ujit
Me atë derdhje të llahtarshme
Mbi gjellën e ngrirë

CRNI OBLAK

Izbacih glavu iznad crnog oblaka
Rekoh da
Bježim od divlje zvijeri
Iz bašte đe se voće prska
Ljutito

Kako te osjećam kako si blizu
Onim crnim oblakom pašće moja glava
Na tvoje tijelo
Na talasima tu blizu
Osjećam

Ti pališ boje na valove
Jer
Ja ću zagrijati duh vode
Onim jezivim prelivom
na zaleđenom jelu

FRIKA

(Për V. L.)

Unë i them të blejmë gjarprin në Piccadilly
ta ndjellim mitin e rojës së shtëpisë
derisa të kthehemi në Prishtinë

ajo s'e duron dot atë kafshim mitik

një revolver të rrejshëm deshi t'i blejë asaj
t'u kallte frikën atyre që i shfaqeshin në ëndërr
silueta të zeza lëvizëse
gjersa ajo kthehet natën vonë në shtëpi

ajo s'e bën dot as atë hap të rrejshëm
ta mbrojë vetën nga e panjohura
një mizë të vrasë në ndërdijen time

po ta zëmë se unë edhe mund t'u kall frikën
po kush ta vrasë pastaj frikën time
nga ajo lojë e njëmendët
me metafora të rënda rrënqethëse

po unë jam aty gjithkund me këmbëzen e ftohtë
ti bluajë në mendje një zjarr
që s'shuhet
e të therë në kraharor

STRAH

(Za V. L.)

Ja joj kažem kupimo zmiju u Piccadilly
namamimo mit o čuvanju kuće
dok se ne vratimo u Prištinu

ona bogme ne može trpjeti taj mitski ujed

jedan lažni revolver htjedoh da joj kupim
da zastraši one što joj se u snu javljaju
crne pokretne siluete
dok se ona vraća kasno svojoj kući

ona nikako da učini ni onaj lažni korak
da sebe sačuva od nepoznatog
ubiti muvu unutar moje savjesti

pretpostavljam da ja mogu da vam usadim strah
ali ko će poslije ubiti moj strah
od one istinite igre
teškim jezivim metaforama

ali ja sam tu svugđe hladnim okidačem
spaliti u glavu vatru
koja se ne gasi
i bode te u grudima

VASHA NGA LINDJA PROSTITUTË NË ROMË

Këtu paguajnë mirë
dhe pikë
në Tiranë më kapte ministri i industrisë ushqimore
në emër të popullit
dhe pikë

isha anëtare e partisë
këtu paguajnë mirë dhe pikë
edhe ministri i industrisë së rëndë
edhe populli
dhe pikë

dhe s'duhet të jem patjetër anëtare e partisë
së tyre

këtu qëndron dallimi esencial
dhe pikë
buona note

Romë, 1990

CURA SA ISTOKA PROSTITUTKA U RIMU

Ovdje plaćaju dobro
i tačka
u Tirani me tucao ministar prehrambene industrije
u ime naroda
i tačka

bila sam član partije
ovdje plaćaju dobro i tačka
i ministar teške industrije
i narod
i tačka

i ne moram obavezno biti član njihove
partije

ovdje jeste suštinska razlika
i tačka
buona note

Rim, 1990.

LIRIA

asgjë e re s'ndodh dhe do të shkojmë në fund
në fund të fundit
liria është një mut i madh dhe s'e vlen as jetën
ta japësh për të as atë cikërrimë lirie si s'i lodh
ata hanë hekur me dhëmbë liria është një faj i
rëndë që bartim lidhur në qafë e shpiem diku larg
ku s'dinë as ata që hedhin hapa mamutësh liria
është një mut i madh të lodhin heronjtë dhe kurvat
të mbesin në qafë ata hanë hekur me dhëmbë ata hanë
hekur me dhëmbë dhe të shtrydhin me fjalime të gjata
për paqen dhe pastërtinë e racës ata i lodh paqja
ma sjellin lirinë në pjatë dhe thikën në tryezë
ma marrin frymën kur u pëlcet lëvozhga nga qetësia

SLOBODA

ništa se novo ne dešava i otići ćemo na dno
na samom dnu
sloboda je jedno veliko govno i ne vrijedi ni život
dati za nju ni ono malčice slobode kako ih ne umara
oni jedu gvožđe zubima sloboda je jedan grijeh
teški koji nosimo vezan za vrat i odvodimo ga negđe daleko
đe ne znaju ni oni koji mamutske bacaju korake sloboda
je jedno veliko govno umaraju te heroji i kurve
ti staju za vrat oni jedu gvožđe zubima oni jedu
gvožđe zubima i gnječe te dugim besjedama
o miru i čistoti rase njih umara mir
dovode mi slobodu na tacni i noć na stolu
dušu mi vade kada im ljuštura ispuca od tišine

HADŽI ŠABANI
(1963)

HAXHI SHABANI lindi në Kosiq, komuna e Ulqinit, më 09.06.1963. Shkollën fillore dhe të mesme i kreu në Ulqin, ndërsa Fakultetin Filologjik, dega Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, e kreu në Prishtinë. Në vitin 2006 magjistron në Fakultetin Filologjik të Prishtinës me temën *Rrezikimi i gjuhës shqipe*. Është doktorant në Universitetin e Prishtinës.

Ka punuar si korrespondent për shumë media të Kosovës si: *Koha ditore, Zëri, Lajm, Albanica* e tj. Është gazetar në TVMZ, Redaksia në gjuhën shqipe dhe asistent në Fakultetin e Mësuesisë në gjuhën shqipe pranë Universitetit të Malit të Zi, për lëndët *fonetika* dhe *morfologjia*. Është kryetar i Art Klubit nga Ulqini.

Ka botuar përmbledhjet me poezi: ***Të kërkoj, Natë e portokalltë***, ***Jam ai që nuk jam*** dhe librin me studime nga sociolinguistika ***Rrezikimi i gjuhës shqipe.***

HADŽI ŠABANI je rođen 09.06.1963. god. u Kosiću, opština Ulcinj. Osnovnu i srednju školu završio je u Ulcinju, a Filološki fakultet, Odsjek Albanski jezik i knjizevnost, završio u Prištini, 1987 god.

Godine 2006 magistrirao je na Filološkom fakultetu u Prištini iz oblasti sociolingvistike sa temom ***Dvojezičnost kod ulcinjskih Albanaca***. Od 2009 je doktorant na Prištinskom univerzitetu.

Od 1990 radio je kao dopisnik iz Crne Gore za medije na Kosovu: *Koha ditore, Zëri, Lajm, Albanica* i dr. Novinar je TVCG , Redakcija na albanskom jeziku i asistent na Nastavničkom fakultetu na albanskom jeziku pri Univerzitetu Crne Gore za predmete: *fonetika i morfologija*. Predsjednik je udruženja stavaralaca Art Klub iz Ulcinja.

Objavio je zbirke poezije ***Të kërkoj, Natë e portokalltë***, ***Jam ai që nuk jam*** i knjigu studija iz sociolingvistike ***Rr-ezikimi i gjuhës shqipe.***

Njegove pjesme su uvrštene u više antologija na albanskom i stranim jezicima.

AMERIKA IME

Amerika më jep vizë rreptë të paguar amerika
më jep mundësi të punojë dy punë njëkohësisht
ta bëj gjumin një cope pa ëndrra amerika m'i
ndan fjalët me gruan sepse me gruan flej rrallë
e përmallë amerika s'më lë t'iu prish rehatinë
fëmijëve fëmijët e mi të cilët i shoh vetëm
kur ata flejnë amerika më merr me të mirë
amerika nuk më ndalon ta përdor flamurin tim ajo
vetë thotë se flamujt lecka janë amerika nuk
më pengon që të flas gjuhën time të cilën
me vetëdëshirë në pazar nuk e qes e ruaj për
në banesë për ta ngrënë ngapak përditë amerika më
në fund më lejon të vdes amerika
më merr me të mirë me ligjet e saj parasheh
kryerjen e formaliteteve ndaj kufomës nga përfaqe
sus i shtetit që s'e kam i cili më vulos arkiv
volin duke më bërë legal që pa pengesë të flutur
oj oj oj mbi oqean amerika më merr me të mirë ajo
vetëm dheun për t'u mbuluar përgjithmonë nuk
ma jep ai duhet paguar me kokë.

MOJA AMERIKA

amerika mi daje vizu skupo plaćenu amerika
mi pruža mogućnost istovremeno raditi dva posla
spavati u jednom komadu bez snova amerika mi
skraćuje prepirke sa ženom jer sa ženom vrlo rijetko
spavam amerika ne da mi dosađivati
đeci mojoj đeci koju viđam samo
kada spavaju amerika me mazi
amerika mi ne brani isticati moju zastavu ona
sama kaže zastave prnje jesu amerika mi
ne brani govoriti moj jezik koji
svojevoljno ne iznosim na pazar čuvam ga
samo za stan da ga pomalo svakodnevno žvaćem amerika
mi napokon umrijeti dozvoljava amerika
me mazi svojim zakonima predviđa
izvršenje formalnosti oko pokojnika od predstavnika
države koje nemam koji mi pečatira kovčeg
da legalno bez prepreka le-le-le-le
tim preko okeana amerika me mazi ona
samo mi zemlju da se vječno pokrivam ne
da ona se mora glavom platiti.

STUDIM

Blerimi,
Lindur në Bronx të New York-ut
nga babai M. E nëna XH.
lindur në brigjet jugore të Adriatikut
ka ardhur pas pesëmbëdhjetë vjetëve jetë
në vendlindjen e prindërve.

Kur flas e bisedoj me të
dëgjoj fonetikën e gjuhës sime
të shartuar me pipëza importi.
Shoh morfologjinë që dridhet e përpëlitët
barkas
me gjunjë e bërryla të përgjakur
e si të ngrihet në këmbë
me këtë pagjakësi.
Sintaksës i ka mbetur diçka në fyt
shpesh po e merr lemza
e ku ta marrin ujin
që të dëliret.

STUDIJA

Blerim,
Rođen u Bronx-u u New York-u
od oca M. i majke Dž.
rođeni na obali južnog Jadrana
došao u petnaestoj godini života
u zavičaj svojih roditelja.

Kada razgovaram sa njim
čujem fonetiku moga jezika
okalemljenu uveznim kalemima.
Uočim morfologiju što drhti i bacaka se
natrbuške
koljenima i dlanovima krvavim
a kako stajati na noge
ovakvom beskrvnošću.
Sintaksi je nešto zapelo u grlu
često je štucavica hvata
a đe naći vodu
da se očisti.

APPLE FOR YOU

Apple for you.
Në këmishën tënde shkruan.
Ti ndjell.
Se i ke të ëmbla,
se i ke të lëngëta,
se i ke të erëmollta
i ke ftua të forta.
You are apple cake.
Mund të bëhesh
mollë sherri.

HARROJMË SE JEMI GJALLË

Në ditët e përditshme
të mërzitshme
në ditët e errëta
të terrëta
në ditët e zakonshme
të kobshme
harrojmë se jemi gjallë.
Në ditë mortesh pyesim
a thua më mirë të jemi
të gjallë të vdekur
apo të vdekur të gjallë.

APPLE FOR YOU

Apple for you
Na tvojoj košulji piše
Ti izazivaš.
Jer su ti slatke,
jer su ti sočne,
jer ti na jabuku mirišu
kao dunja tvrde
You are apple cake.
Možeš postati
jabuka razdora.

ZABORAVLJAMO DA SMO ŽIVI

U danima svakodnevice
dosadnim
u danima mračnim
tamnim
u danima običnim
tragičnim
zaboravljamo da smo živi.
U danima sahrana pitamo
Da li je bolje da smo
živi ali mrtvi
ili pak mrtvi ali živi.

NË SHTRATIN E QIELLIT

Tashmë ka kohë që të kemi përcjellë.
Duke ju bindur rregullit numër një
antinjerëzor
të kemi mbyllur brenda dërrasave.
Shtrati yt
i zbrazët.
Duke u mbështetur në rregullin numër dy
antinjerëzor
të kemi caktuar dy metra vend
t'i kemi mbuluar sytë me errësirën e dheut.
Shtrati yt
pa ty.
Ai më ndjell
të shtrihem në të.
Atëherë i bërë vogëlush
ti më lan,
më vesh,
më vë në shtrat,
më mbulon,
më jep të pi,
më tregon përrallën,
dhe fle,
si engjëll fle.
Shtrati yt
fluturon.
Symbyllur shoh
si ngjitemi
së bashku
lart në qiell
të pushojmë
në shtratin e qiellit.

NA POSTELJI NEBESKOJ

Sada već ima vremena što te ispratismo.
Povinujući se pravilu broj jedan
protivčovječnom
zatvorili smo te unutar dasaka.
Tvoja postelja
prazna.
Nasloneći se na drugom pravilu
protivčovječnom
odredismo ti dva metra prostora
pokrismo ti oči zemljinom tamom.
Tvoja postelja
bez tebe.
Ona me mami
da na njoj legmen.
Zatim pretvorenog u dječaka
ti me okupaš,
oblačiš me,
stavljaš me na postelju,
pokrivaš me,
odojiš me,
ispričaš mi bajku,
i zaspim,
kao anđeo zaspim.
Tvoja postelja
leti.
Zatvorenih očiju vidim
kako se penjemo
zajedno
visoko na nebu
da se odmorimo
na postelji nebeskoj.

DRURËT E STOGJEVE PËR DJEGIE

Keni formuar njëtrajtshmëri
në patrajtshmërinë e gjinisë, familjes, fisit
aksidentalisht jeni vendosur në këtë stacion.
Mund të mos ishit prerë
edhe pse jeni të drejta, të shtrembëta
mund të kishit bërë djepa
mund të kishit shfryrë lasë mbi rroba
tash keni rënë në shtratin e vdekjes.
I humbet shumë funksione që kishit
në ndonjë prej jush
mund të bënte çerdhe një zog
mund të hidhej litari për varje
tash jeni me një këmbë në varr
tash a vlen paqja e pashpallur në stok
dora e njeriut shpejt mund të vijë
për t'ju shpënë në të përjetshmen shtëpi

DRVA U GOMILAMA ZA LOŽENJE

Stvorile ste jednoobraznost
u bezobličnosti roda, porodice, plemena
akcidentalno ste se nastanile u ovu stanicu.
Mogle ste biti nesječene
iako ste prave, krive
mogle ste biti kolijevke
mogle ste izduvati prakljaču nad vešom
sada ste legle u postelju smrti.
Izgubiste mnoge funkcije koje imaste
u po koju od vas
mogla je ptica da se ugnijezdi
mogao se vezati kanap za vješanje
sada ste jednom nogom u grobu
važi li sada proglašeni mir u gomili
čovječja ruka može brzo doći
da bi vas odveo u vječnu kuću.

MAGJI

O sa kam nevojë të braktis
Burgun e njëtrajtshmërisë
Burgun e përditshmërisë
Të pushtohem nga liria e magjisë
Që ma dhuron ti.

Atje, në atë magji
Vetëm shi i ngrohtë bie
Mbi dy qenient tona
Të bëra avull.

Ne avullojmë
Vallzojmë vallen e valë
Të vibrimeve të venave.

Kjo valle
Veç me sy të mbyllur
Vallëzohet
Duke u çliruar
Nga çdo gjë e tepërt.
Kjo valle
Vallëzohet
Trup për trup
Shpirt për shpirt
Eshtër për eshtër.
Nuk shoqërohet
Me asnjë fjalë
Me asnjë melodi.
Ajo ka emrin magji

MAGIJA

Oh koliko osjećam potrebu napustiti
Zatvor jednolikosti
Zatvor svakodnevice
Opsjednuti se slobodom magije
Koju mi ti daruješ.

Tamo u onoj magiji
Samo topla kiša pada
Na dva naša bića
U paru pretvorena.

Mi isparavamo
Igramo vrelo kolo
Vibriranja vena.

Ovo kolo
Samo se zatvorenih očiju
Igra
Oslobađajući se
Od svega suvišnog.
Ovo kolo
Se igra
Tijelo uz tijelo
Duša uz dušu
Kosti uz kosti.
Ne prati se
Nijednom riječju
Nijednom melodijom.
Ime joj je magija.

PUTHJE AJRORE

Po të ishim takuar,
aty ku zë njeriu
s'pipëtin,
dikund midis pyllit
gjethor,
midis barit të rritur
do të të kisha lehtësuar
nga guri i rëndë:
virgjëria,
me të cilin po të
ngarkojnë
të gjithë ata që
të zhvirgjëruar
janë.
Ti tash m'i ngul
sytë,
me shikim më
shigjeton,
sa më ther. Kur të
afrohem të pyes
si je? Më thua:
-Ashtu.
Unë, duke
kaluar pranë teje,
disa puthje ajrore
arrij të t'i bëj.

VAZDUŠNI POLJUBAC

Da smo se sreli,
Tamo đe ljudski glas
ne vriska,
neđe nasred lisnate
šume,
nasred odrasle trave
olakšao bih te
od teškog kamena:
djevičanstva,
kojom te
opterećuju
svi oni koji
nevini
nijesu.
Ti sada ubadaš me
očima,
pogledom me
strijeljaš,
koliko me boli. Kada
ti pridem pitam te
kako si? Kažeš mi:
- Onako.
Ja, prolazeći
pored tebe,
nekoliko vazdušnih poljubaca
uspijevam da ti dam.

JAM AI QË NUK JAM
(Te krojet e Ali Pashë Gucisë)

Te krojet.
Vetëm ujë buron e turfullon
Nga qielli e toka
Shi i valë përvëlon nga qielli
I avulltë krejt jam
Në tokë ujë krejt borë buron nga toka
Buzët e dhëmbët më ngrijnë
Nga koka filloj të shpërbëhem
Në grimca të grimcuara
Uji i turbullt i merr grimcat e grimcuara
Ato futen dikund e tresin dikund
Jam ai që nuk jam
E s'do të bëhem kurrë ai që isha.
S'duket asgjëkundi as hija e Ali Pashës
S'ndjehet aspak as aroma e grave të tij.
Te krojet...
Vetëm ujë buron
Nga qielli e toka
As në grimca më nuk jam
Jam ai që nuk jam

JESAM ONAJ ŠTO NIJESAM
(Kod Alipašinih izvora, Gusinje)

Kod izvora.
Samo voda izvire, žubori
Sa neba i zemlje
Vrela kiša opara sa neba
Parovit sam cio
Na zemlji ledena voda izvire
Usne i zubi mi se zalede
Od glave počinjem se raspadati
Na razdrobljene čestice
Mutna voda iznosi razdrobljene čestice
One ulaze neđe i iščeznu nekud
Jesam onaj što nijesam
I neću biti nikada onaj što sam bio.
Ne vide se niđe sijeni Ali paše
Nit' se osjeća miris njegovih žena.
Kod izvora...
Samo voda izvire
Iz zemlje i sa neba
Ni u česticama više ne postojim
Jesam onaj što nijesam.

FIKU

Qumsht të idhët pikon
Kur gemat
Degët
T'i thyejnë

Kur gjethet t'i shkoqin.
Druri yt s'bën për asgjë.
As për djegie s'bënë.
Gjethi yt i hithtë djeg.

Kur kokrrën ta plasin,
Ta çajnë
S'bëjnë për asgjë
As për t'u hedhur.

Të mirën e ke brenda
Në zemrëkuqësinë
Në zemrën plot mish
Dhe të embël.

Vetëm i këtillë je mbrojtur
Ke jetuar
Në bregun e shkëmbtë.

SMOKVA

Gorko mlijeko kaplje
Kada ti grančice
Grane
Lome
Kada ti lišće iščupaju.
Tvoje drvo ničemu ne valja.
Ni za potpalu ne valja.
Tvoje koprivasto lišće peče.

Kada ti plod pukne
Raspolovi
Ne valjaju ni za šta
Ni za bacanje.

Dobro je unutar tebe
Crvenkasto i sočno
U tvoje mesnato srce
Tvoja slast.

Samo si tako zaštićena
Živjela si
Na vrhu grebena.

DUHET TË VIJË EDHE NJË PRANVERË

Me sytë
të zi, rrush të zi, të zi
të thellë, sa s'thuhet, të thellë
me fytyrë
të lulepjeshkave, të lulebajamave
me trup balerine
padashur, krejt padashur
po zë vend në mua
ti që as emrin s'ta di.
Po, a hapen zemrat
si molla që ndahet përgjysmë
po, a zbërthehen mendjet
si arra e posathyer?
Duhet të vijë edhe një pranverë
që ta derdh vellon nga lulekumbullat.

MORA DOĆI JOŠ JEDNO PROLJEĆE

Očima crnim, crnim kao grožđe, crnim
dubokim, neizmjereno, dubokim
licem
breskvinog cvijeta, bademovog
tijelom balerine
nehotice, potpuno nehotice
u me se uvlačiš
ti što ime ti ne znam.
Al' da li se srca otvaraju
kao jabuka prepolovljena
da li se misli razbijaju
kao tek razbijeni orah?
Mora doći još jedno proljeće
da ti veo pletem od šljivinog cvijeta.

ANTON BERIŠAJ
(1965)

ANTON BERISHAJ (i lindur më 1965 në Tuz, Mali i Zi) është ligjërues i Letërsisë së Vjetër shqipe në Fakultetin e Filologjisë në Prishtinë. Në vitin 1986 ka botuar përmbledhjen poetike ***"Lule mëngjesi"*** në Podgoricë. Studimi ***"Retorika dhe letrarësia – teksti i Bogdanit", "Letërsia per-formative"*** që u botua nga SHB "Gjon Buzuku" në Prishtinë, dhe ***"Letërsia per-formative"***. Doktor i letërsisë dhe ligjërues i Letërsisë së vjetër shqipe në Fakultetin Filologjik në Prishtinë.

ANTON BERIŠAJ (1965, Tuzi, Crna Gora) Doktor je književnosti i predavač Stare albanske književnosti na Filološkom fakultetu u Prištini. 1986. godine objavio je zbirku pjesama ***Lule mëngjesi*** u Podgorici. Studija ***Retorika dhe letrarësia – teksti i Bogdanit*** objavljena u Prištini, i ***"Letërsia per-formative"***.

KËNGËT

"Ille ego qui, tenerorum lusor amorum
Quemlegis, ut noris, accipe posteritas"
P. OVIDII NOSANIS, "Triesta".

KËNGË
I

e sheh e dashur poezia për ditë vdes
asnjëherë s'po mbledh lule pranë lumit të rënë
e lulet janë të bukura e lulet janë të bukura
zhduket ditë e parë zhduket ditë e dytë
ky skaj i zakonshëm vetëm për ne është krijuar
dhe për rënien tonë që nuk do të ngjajë kurrë
lajmi arrin i pari para se të ndodhë djegia
e ti shndërrohesh në tym e hi të përhimtë
poezia përditë po vdes po vdes poezia
zotidjallinjeriu bien coftë nga pikëllimi
ne e dashur me ta nuk kem fare të bëjmë
derisa dita hyn në ditë nata hyn në natë
zogjtë fluturojnë botën botën e shkretëruar
a thua do qajnë yjtë dhe nata bashkë me ta
dhe kështu nga pak përditë po vdesim ne
guri nuk ka lidhje me gjithë këto fshehtësira
nga dega jonë e hidhur dega jonë e njomë
bien fruta të verdha që ne kurrë s'i krijuam
dhe kështu nga pak përditë vdes poezia
e zotidjallinjeriu bie coftë nga pikëllimi

PJESME

„Ille ego qui, tenerorum lusor amorum
Quem legis, ut noris, accipe posteritas”
P. OVIDII NOSANIS, „Triesta”

PJESMA
I

vidiš draga poezija svakim danom umire
nikako da uberem cvijeće pored presahnule rijeke
a cvijeće je lijepo a cvijeće je lijepo
nestaje prvi dan nestaje drugi dan
ovaj običan kraj samo je za nas stvoren
i za naše padanje što se nikada neće desiti
vijest stiže prva prije čina spaljivanja
a ti se pretvaraš u dim i pepeo sivi
poezija svakim danom umire umire poezija
a bogđavočovjek pada mrtav od tuge
mi voljena nemamo ništa sa njim
dok dan ulazi u dan noć ulazi u noć
ptice nadlijeću svijet svijet opustošeni
hoće li plakati zvijezde i noć zajedno sa njima
jer ovako pomalo svakim danom umiremo mi
kamen nema veze sa svim ovim tajnama
sa naše gorke grane naše zelene grane
pada žuto voće što nikada ne stvorismo
i ovako po malo svakim danom umire poezija
a bogđavočovjek pade mrtav od tuge

KËNGË
II

fjalët kanë të ftohtë fjalët veshin gunën
ëndrra e parë the qafën dhe bie në shajni
ikin xixëllonjat natës së përdalme
dheu mban eshtrat mban zjarrin që shkreton
ngulen fjalët si heshtat ngulen në mish të gjallë
koka mbushet kashtë o zot koka mbushet kashtë
dhe ulërin pas shtatë detesh pas shtatë malesh
krimbat notojnë gjakut gjaku hyn në krimba
gjërat kalben pas lindjes ende pa i çelur sytë
dhe cofin me hingëllima që turbullojnë detin
e deti hingëllin dhe shqelmon barkun e vet
dhembja del në skaj dhe shtrembëron eshtrat
misi i gjallë bëhet ushqim për djajtë për perënditë
e fjalët kanë të ftohtë fjalët veshin gunën
e rrena hyn në ëndrra nga ëndrrat del rrena
të gjithë verbërisht besojnë dhe bien në shajni
kështu troku ndalet koha ndalet të gjitha ndalen
e dashur ulurin vetmia dhe vdes në vetvete
mos o zot të vdesim të vdesim në këtë ditë
kur s'ka xixëllonja s'ka natë s'ka frikë

PJESMA
II

riječima je hladno riječi navlače gunj
prvi san nastrada i utvarom postaje
bježe svici u bludničavoj noći
zemlja drži kosti drži vatru koja pustoši
zabiju se riječi kao koplje zabiju se u živo meso
glava se napuni slamom o bože glava se slamom napuni
i urliče iza sedam mora iza sedam planina
crvi po krvi plivaju krv u crve ulazi
stvari trunu po rođenju još neotvorenih očiju
i lipsaju rzanjima što uzburkaju more
a more rže i nogama u svoj trbuh udara
bol izlazi na kraj i iskrivljuje kosti
živo meso postaje hranom za đavole za bogove
a riječima je hladno riječi navlače gunj
i laž ulazi u snove iz snova izlazi laž
svi slijepo vjeruju i utvarom postaju
ovako kasanje zastaje vrijeme stane svi staju
voljena samoća urliče i umire u sebe
ne dao bog umrijeti umrijeti ovoga dana
kada nema svitaca nema noći nema straha

KËNGË
III

nga besimi ynë i hershëm në vdekje në jetë
gjethet vyshken thahen dhe pikëllojnë pika-pika
njeriu ndalet në udhëkryqe dhe dëshiron diçka
ndoshta të ketë zogj për darkë të mbushë barkun zogj
sonte mos thuaj se s'ka rrenë se s'ka të vërtetë
derisa zogjtë vdesin treten dhe shqelmojnë urrejtjen e vet
prej nga del vetëm heshtja heshtja dhe pikëllimi
në valkal korbat ushqehen në shekuj në përjetësi
dhe rrjedhin rrjedhin rrjedhin gjërat e vdekura lumë
në valkal dëgjohen hingëllima që zgjojnë ditët e shkreta
deti fryhet i paanë deti varr i gjallë deti i shkretë
nga besimi ynë i hershëm në vdekje në jetë
ti vjen përsëri e njësuar e lindur në largësi
e ik nga dashuria e përdhunuar dashuria e vrarë
kjo është këngë për ty që kurrë nuk është shkruar
derisa zemra ik në largësi shpirti ik në largësi
perënditë mbesin të lumtura perënditë e çmendura
dikush ndalet në udhëkryqe dhe kundron perëndimin
e dielli u lind atje ku s'u lind asnjëherë tjetër
dhe vret e vret besimin e hershëm në jetë

PJESMA
III

od našeg davnog vjerovanja u smrt u život
lišće uvenu osuši i kaplje kap po kap
čovjek staje na raskršću i poželi nešto
možda imati ptice za večeru stomak napuni pticama
noćas nemoj reći da nema laži da nema istina
dok ptice umiru nestaju i šutnu svoju mržnju
odakle izlazi samo šutnja šutnja i žalost
u Valkal gavranovi vjekovima se hrane vječito
teku teku teku mrtve stvari kao rijeka
u Valkal čuju se rzanja koja probuđuju puste dane
beskrajno more nabujalo more živi grob pusto more
od našeg davnog vjerovanja u smrt u život
ti ponovo dolaziš istovjetna rođena u daljini
i bježiš od silovane ljubavi ubijene ljubavi
ova je za tebe pjesma nikad napisana
dokle god srce bježi daleko duša bježi daleko
bogovi ostaju srećni poluđeli bogovi
neko zastaje na raskršću i promatra zapad
a sunce izlazi tamo đe nikada izlazilo nije
pa ubija i ubija davnašnje vjerovanje u život

KËNGË
IV

e dashur duhet ta shkruajmë listën
e atyre që duhen vrarë që duhen shuar
të kesh ëndrra të mjafta të jetosh me ëndrra
mos zgjohesh e turbulluar me lot për faqe nga gjumi
një çast yti është më i shtrenjtë se bota
shkrumbohet nga zemërimi ajo pëlcet nga zemërimi
këtu ulu ti të bëhemi edhe një herë qenie
dhe s'do të munden të na vrasin të na rrejnë
s'do të munden s'do të munden s'do të munden
e dashur duhet duhet ta shkruajmë listën sa më të madhe
të kenë vend të gjitha gënjeshtrat të gjitha theqafjet
përsëri digjen qytetet qytetet bien në djegie
hapesh si guaskë e përpin zemrën shpirtin
për të gjitha gjërat e bukura të kapë dyshimi frika
e vrarë valët bardha mëson shkollën e dashurisë
gjithsesi ta dimë prejardhjen e dyshimit mashtrimit
ata që duhen vrarë ata që duhen shuar zot o
dheu s'dëshiron dheu s'dëgjon dheu s'bindet
zgjohesh e turbulluar me lot për faqe nga gjumi
e vdesin ëndrrat vdesin dhe ti bashkë me to

PJESMA
IV

voljena moramo napraviti spisak
onih koje treba ubiti treba istrijebiti
da bi imala dovoljno snova da u snovima živiš
da se iz sna ne budiš zbunjena suzama u lice
jedan je tren tvoj skuplji od svijeta
izgorijeva od gnjeva ona pukne od gnjeva
ovđe šedi ti da još jednom postanemo bića
i neće moći da nas ubiju da nas lažu
neće moći neće moći neće moći
tako treba treba napraviti što veći spisak
da mjesta nađu sve laži i sva vratolomstva
opet gore gradovi gradovi su u plamu čitavi
otvoriš se kao školjka i progutaš srce dušu
za sve lijepe stvari sumnja te hvata strah
ubijajući bijele valove učiš školu ljubavi
moramo saznati porijeklo sumnji prevara
onih koje treba ubiti onih koje treba istrijebiti o bože
zemlja ne želi zemlja ne čuje zemlja ne popušta
probudiš se tužna iz sna suzama po licu
i umiru snovi umiru i ti zajedno sa njima

KËNGË
V

në skaj të botës vijnë duart duart dhe sytë
kjo është kënga për vrasjet për vrasjet shekullore
kjo puhizë e lehtë e dashur athua asgjë nuk lëviz
kohët vdesin e dashur kohët bien në gjumë
vrasja ndodh në natë në natë vetëm në natë
t'i varrosim dëshirat me nderime me kujtime
dhe sytë që tradhtojnë shpirtin dhe vdesin në mjerim
larg dritës larg territ larg gjërave të pakuptueshme
ato që mbesin mbas teje të ngurtësuara o zot
turfullojnë zëshëm fjalët fjalët mbesin në fushëbetejë
yjtë i zi trishtimi pikëllimi dhe mashtrimi
nga vemi e dashur nga vemi kështu të gjithë
kronika thotë: sonte u vranë edhe kaq dashuri
e çka është dashuria dashuria çka është
njerëzit lëshojnë qytetin kope të reja njerëzish
dhe marrin malet fushat dhe drunjtë e vetmuar
larg dritës larg territ larg gjërave të pakuptueshme
kështu në mesditë bëhesh cezar për gjërat që digjen
se kjo është kënga për vrasjet shekullore
kur sytë tradhtojnë shpirtin dhe vdesin në mjerim

PJESMA
V

na kraju svijeta stižu ruke ruke i oči
ovo je pjesma o ubistvima stoljetnim ubistvima
ovaj tihi lahor voljena zar ništa ne pomiče
vremena umiru voljena vremena padaju u dubok san
ubistvo se desi noću noću samo noću
sahranimo želje s poštovanjem uspomenama
i oči koje varaju dušu i u jadima umiru
daleko od svjetlosti od tame od nerazumnog
one što za tobom ostaju okamenjene o bože
frkaju glasno riječi riječi u bojno polje ostaju
zvijezde hvata jeza tuga i prevara
kuda idemo voljena kuda ovako idemo svi
hronike kažu: noćas se ubiše još ovoliko ljubavi
a šta je ljubav ljubav šta li je
ljudi napuštaju grad nova gomila ljudi
domognu se planina polja i usamljenih drveća
daleko od svjetlosti od tame od nerazumljivog
i ovako u podne postaneš cezar za zapaljive stvari
jer ova je pjesma o stoljetnim ubistvima
kada oči varaju dušu i u jadima umiru

KËNGË
VI

në mëngjes kur bie ti prek dritën me duar
e vërteta të bëhet e dashur duke shfrytëzuar rrenën
duhet të ndalesh pranë lumit të verdhë duke përgjuar
gurëzit e fildishtë pa pasardhës e pa dashuri të vogël
ti s'di se sytë janë të rrejshëm shikimi është i rrejshëm
zotrat bien nga qielli e qielli mbetet i shkretë
në zbrazëtirë ushtrojmë fjalët të derdhin gjak nga goja
zotynë kush po flet kështu kur njerëzit bien në gjumë
dhe ëndërrojnë diçka të paqenë diçka që kurrë s'ka ekzistuar
as në misteret e përjetshme as në gurëzit e fildishtë
kur nata bie ngadalë si shkëlqimi i syve tu
ali pasha i vdekur kërkon dy bombarderë të rinj
të shuajë etjen e madhe dhe dëshirat e mëdha
e një frymë të lehtë që njerëzit prej dheu të ngjallen
vetëm ti e di se rrena assesi nuk është e lehtë
vdes shpirti i ngrohtë në bardhësinë tënde të çuditshme
se vdekja i ngjan borës dhe shkrirjes së ftohtë të ditëve
kur në kishën shënlize ti i vetëm mbetesh i shkretë
vdekja vjen e ngadalshme me engjëj me perëndi
për shpirtin e guralecat e fildishtë në kishën shënlize ekzis-
tuam misteret

PJESMA
VI

u zoru kada svane ti pipkaš svjetlost rukama
istina ti postaje ljubav koristeći se lažima
treba da staneš kod žute rijeke vrebajući
bjelokosno kamenje bez nasljednika i bez male ljubavi
ti ne znaš da su oči lažne pogled je lažan
bogovi padaju sa neba a nebo ostaje pusto
u praznini vježbamo riječi da krv liju iz usta
boženaš ko govori ovako kada ljudi zaspu
i sanjaju nešto nestvarno što nikada nije postojalo
niti u vječnim tajnama niti u bjelokosnom kamenju
kada noć polako pada kao sjaj tvojih očiju
mrtvi ali-paša traži dva nova bombardera
da ugasi veliku žeđ i velike želje
i lagani povjetarac da ljudi iz zemlje ožive
samo ti znaš da laž nikako nije laka
umire topla duša u tvom čudnom bjelilu
jer smrt sliči snijegu i hladnom rastopljenju dana
kada u crkvi chanzelize ostaješ usamljen i pust
smrt dolazi usporena sa anđelima sa bogovima
za dušu i bjelokosno kamenje u crkvi chanzelize bijasmo
tajna

KËNGË
VII

a thua duhet të them se ti je e bukur
dhe kështu të të vras vetëm me një fjalë
murgjit janë të vetëm e nuk dinë ç'është jeta
apo vdekja e vetmia të shtrira përmbi dhe
se për të dalë nga dashuria lypset një kohë e gjatë
edhe nga zoti i vdekjes që jetën bart mbi shpinë
a të ka rënë hija apo edhe të tjerët i zuri
ajo s'është gjëmë s'është gjëmë por vetëm një vdektar.
dhe qiparis i vetmuar pranë valëve të detit
ti assesi nuk beson po ti assesi nuk beson
kur nga madhështia e jeta mbetet vetëm një qiparis
për të dalë nga dashuria e për të dalë nga jeta
ti assesi nuk beson se deti se deti se deti
dhe sytë shkëlqimtarë nuk kanë asgjë të përbashkët
ai kalorës i vogël që vjen nga lumi i harresës
dhe pëllumbi që kthehet nëpër rrugët e vdekura
nga koha nga drita nga fytyra shkëlqimtare
ajo s'është gjëmë gjëmë s'është gjëmë por vetëm një vdekatar
që ngre kokën grindet dhe mban diellin ndër dhëmbë
larg nga vdekja e zakonshme vdekja e bukur në fushë

PJESMA
VII

da li moram reći da si ti lijepa
i da l' da te ovako jednom riječju ubijem
monasi su usamljeni život šta je ne znaju
ili smrt i samoća ispružene na zemlji
jer izaći iz ljubavi treba mnogo vremena
i od boga smrti koji život na leđima nosi
da li te sjenka uhvati ili i ostale zarobi
to nije jecaj jecaj nije jecaj već je samo smrtnik
i usamljeni kiparis pored morskih valova
ti nikako ne vjeruješ da ti nikako ne vjeruješ
i kada od ponosa i života ostaje samo kiparis
da bi izašlo iz ljubavi i da bi izašlo iz života
ti nikako ne vjeruješ da more da more da more
i sjajne oči nemaju ništa zajedničkog
onaj mali jahač koji dolazi iz rijeke zaborava
i golub koji se po mrtvim putevima vraća
iz vremena iz svjetlosti iz obasjalog lica
to nije jecaj jecaj nije jecaj već samo jedan smrtnik
koji glavu diže svađa se i drži sunce među zubima
daleko od obične smrti lijepe smrti u polje

ANTON GOJČAJ
(1966)

ANTON GOJÇAJ i lindur më 4 qershor 1966 në Podgoricë. Ka studiuar Letërsi dhe Gjuhë Shqipe në Prishtinë, ku dhe ka magjistruar me temën *Proza letrare e Anton Harapit*

Në periudhën 2002-2008 ka punuar si lektor/korrektor në redaksinë e gazetës „Koha javore", ndërsa nga viti 2008 punon pranë Entin për shkolla.

Shkruan poezi, prozë,dhe kritikë letrare. Punimet e veta i ka botuar në rreth 30 gazeta dhe revista në Mal të Zi, Kosovë, Shqipëri, Zvicër, Rumuni, Kroaci, Greqi etj. Përveç në gjuhën shqipe, ka botuar artikuj edhe në gjuhën malazeze

Deri më tani ka botuar këto vepra letrare: ***Poezi***, ***Qengj i harruar natën në mal*** (tregime), ***Tema e heroit nacional ne letërsi*** (studim), ***Passio*** (roman), ***Fakticiteti në letërsi – Proza letrare e Anton Harapit*** (studim), ***"Shija e librit"*** (reçensione), ***"Ndërmjet kapakëve"*** (tregime)

ANTON GOJČAJ je rođen 4 juna 1966 godine u Podgorici. Studirao je Albansku književnost i jezik u Prištini,

gdje je i magistrirao ne temu „Književna proza Antona Harapija."

U periodu od 2002-2008. godine radio je kao lektor/korektor u redakciji nedjeljnika „Koha javore", a od oktobra 2008. zapošljen je u Zavodu za školstvo kao nadzornik za nastavni predmet Albanski jezik i književnost.

Piše poeziju, prozu i književnu kritiku. Radove je objavio u oko 30 novina i časopisa u Crnoj Gori, Kosovu, Albaniji, Švajcarskoj, Rumuniji, Hrvatskoj, Grčkoj itd.

Osim na albanskom povremeno objavljuje i članke na crnogorskom jeziku.

Objavio je knjige:- ***Poezi***, ***Qengj i harruar naten ne mal***, priče, ***Tema e heroit nacional ne letërsi***, studija, ***Passio***, roman, ***Fakticiteti në letërsi – Proza letrare e Anton Harapit***, studija, ***"Shija e librit"*** (recenzije), ***"Ndërmjet kapakëve"*** (priče)

SHKRIMTARI I RI DHE QIELLI

Shkëlzen Omeri, në mëngjesin e asaj të enjteje, u la, u rrua, vuri parfum, veshi teshat që kishte, një palë pantallona xhins të shlyera nga bartja e gjatë, çizmet ushtarake që i kishte blerë me një çmim fare të lirë në treg dhe pallton e madhe që ia kishte falur, katër-pesë vjet më parë, një kushëri. Nga shtëpia doli me hap të vendosur. Sot bëheshin gjashtë javë nga dita që kishte dorëzuar një dorëshkrim me tregime në shtëpinë botuese më të njohur jo vetëm të qytetit, por edhe të krejt vendit. Dorëshkrimin ia kishte dorëzuar vetë redaktor Drinit, i cili edhe vetë ishte shkrimtar, madje fitues i disa çmimeve të rëndësishme në nivelin kombëtar. Lokalet e shtëpisë botuese ndodheshin nja 5-6 kilometra larg banesës së tij, por ai kishte mundësinë që të udhëtonte edhe me autobusin urban që qarkullonte çdo gjysmë ore, sepse makinë të vetën s'kishte. Ende nuk ishte as ora tetë e mëngjesit dhe atij i shkrepi që të shkonte në këmbë. Rrugës kishte kohë për të menduar, për të hamendësuar se çfarë do të jetë përgjigja e redaktorit lidhur me dorëshkrimin. Mbase as nuk ishte gjë e mençur që të shkonte aq herët, sepse ndoshta redaktori dëshironte të pinte ndonjë kafe në vetmi, apo kishte ndonjë punë tjetër, më të rëndësishme, për të kryer. Era e ftohtë ia rrihte fytyrën dhe ai për një çast mendoi se më mirë do të kishte bërë sikur ta kishte pritur autobusin. Mirëpo, kur një i njohur e ndali veturën për ta marrë, Shkëlzeni e refuzoi dhe duke e falënderuar, dashamirit të vet ia sqaroi se pak ecje ishte pikërisht gjëja që i duhej për momentin. Moti ishte i tillë që gjysma e qiellit ishte e zënë nga re të dendura e gjysma ende jo, por era që frynte sikur e vishte ngadalë qiellin me një këmishë me ngjyrë të mbyllur. Shkrimtarit të ri iu desh që të ndalojë për një çast sepse dy fleta gazete, të bartura nga era, iu ngjitën për fytyre. Sikur të donin t'ia zinin shikimin

MLADI PISAC I NEBO

Škeljzen Omeri, tog četvrtka ujutro, umivao se, obrijao, naparfemisao, obukao to što je imao od odjeće, par starih farmerki izbljeđelih od dugog nošenja, vojničke čizme koje je kupio po vrlo jeftinoj cijeni na gradskoj pijaci i veliki kaput što mu ga je, prije četiri-pet godina, poklonio jedan rođak. Iz kuće je izišao odlučnog koraka. Danas su se navršile šest neđelja od dana kada je predao svoj rukopis pripovjedaka najuglednijoj izdavačkoj kući grada, ali i cijele zemlje. Rukopis je uručio lično uredniku Driniju, koji je i sam bio pisac, dobitnik nekoliko prestižnih nagrada na nacionalnom nivou.

Prostorije izdavačke kuće nalazile su se nekih pet-šest kilometara daleko od njegovog stana, ali je on imao mogućnost da ide gradskim autobusom koji je saobraćao svakih pola sata, pošto svoja kola nije imao. Još nije bilo ni osam sati ujutro, njemu je sinulo da ide pješke. Usput je imao dovoljno vremena za razmišljanje, da bi mogao nagađati koji će biti urednikov odgovor u vezi njegovog rukopisa. A možda nije ni pametno bilo da ide tako rano, jer moguće je da je urednik želio da jutarnju kafu popije sam, ili možda ima još nekog drugog, važnijeg posla, da obavi. Hladni vjetar udarao ga je u lice i on je za trenutak pomislio da bi bolje bilo da je sačekao autobus. Međutim, kad jedan poznanik zaustavi auto da ga uzme, Škeljzen ga odbi i zahvaljujući mu se, objasni tom dobronamjerniku da je malo hodanja bilo upravo ono što mu je najviše trebalo u ovom trenutku. Vremenske prilike su bile takve da je pola neba bilo pokriveno gustim oblacima, ali vjetar što je duvao kao da je polako prekrio nebo nekakvom košuljom tamnije boje. Mladi je pisac morao zastati za trenutak, jer su mu se dva novinska lista, nošena vjetrom, prilijepila po licu. Kao da su htjeli da mu smanje

dhe frymën njëkohësisht. Ai e kapi me inat dyfletëshin e gazetës dhe nga data në fund të faqeve pa se ishin të një dite më parë, 10 mars 1989. Në një artikull që kapte një faqe të plotë flitej për një politikan shumë aktual ato ditë dhe, natyrisht, në mes të faqes ishte edhe fotografia e madhe e tij, me një shikim që premtonte vendosmëri. Shkrimtari e hodhi me indinjatë dhe pa sens ekologjik copën e gazetës në ajër, mori pozicionin e një luftëtari me shpatë në një amforë antike, me këmbën e majtë të përkulur përpara dhe të djathtën të shtrirë pas, çoi shikimin kah qielli dhe, pasi i mbushi mushkëritë mirë me oksigjen, fryu me gjithë fuqinë që kishte në drejtim të kundërt me erën. Pastaj qeshi me vetveten dhe vazhdoi rrugën. Kur mbërrini afër zyrave të shtëpisë botuese, përsëri e ndryshoi planin. Shikoi orën, tetë e dyzet e pesë. Kishte ecur vërtet shpejt. Ende ishte herët. Iu tek që më parë ta pinte një kafe, në lokalin përballë derës së pallatit, një kat të të cilit e kishte marrë shtëpia botuese, duke vendosur disa zyra në të. Kamerieri bashkë me kafenë ia solli edhe gazetën ditore, të cilën ia kërkoi Shkëlzeni. Si shumica e lexuesve të zakonshëm të gazetave, edhe ky leximin e filloi nga faqja e mbrame. Shikoi se cilat ishin të rejat nga sporti. Pastaj faqet e kulturës ku, për koincidencë, ndër të tjera, gazeta kishte sjellë edhe një intervistë të vogël me redaktorin, tek i cili ishte nisur Shkëlzeni. Nuk donte t'u besonte syve shkrimtari i ri kur lexoi paralajmërimin enigmatik të të intervistuarit për një dorëshkrim të pazakonshëm që shtëpia e tij do të nxirrte së shpejti nga shtypi. Kushedi sa herë e lexoi dhe e rilexoi atë fjali dhe assesi të qetësohej. Bëri pagesën dhe doli nga kafeneja. S'kishte më durim të priste. Karremi ishte i tillë që më nuk mund të injorohej, e as të shtyhej për më vonë. Enigma duhej zgjidhur. Me hapa të shpejtë, sikur fluturonte, doli nga kafeneja vështroi shpejt majtas-djathtas dhe pasi u sigurua se nuk kishte veturë në afërsi, kapërceu rrugën dhe

vidik, ali i da ga uguše u isto vrijeme. On bijesno zgrabi dva novinska lista i iz datuma na dnu stranica shvati da su one od prethodnog dana, 10. marta 1989. U jednom članku koji je obuhvaćao jednu cijelu stranicu pisalo se o jednom, tih dana vrlo aktuelnom političaru i, naravno, u sredini stranice bila je i njegova povelika fotografija, sa pogledom koji je obećavao odlučnost. Pisac baci novine u vazduh s gnušanjem i bez ekološkog takta, zauze stav ratnika s mačem kao sa jedne antičke amfore, lijevom nogom malo savijenom naprijed i desnom koja je bila ispružena pozadi, podiže pogled prema nebu i, pošto napuni pluća kiseonikom, dunu iz sve snage u suprotnom pravcu od vjetra. Zatim se nasmiješi samom sebi i nastavi put. Kad stiže blizu kancelarija izdavačke kuće, opet promijeni plan. Pogleda na sat, bio je osam i četrdeset pet. Hodao je zaista brzo. Bilo je još rano. Prohtje mu se da prvo popije kafu u lokalu preko puta ulaza u zgradu, u kojoj je jedan cijeli sprat uzela na korišćenje izdavačka kuća. Konobar mu zajedno s kafom donese i dnevne novine, pošto mu ih je on zatražio. Kao i većina običnih čitalaca novina i on čitanje započe od zadnje stranice. Pogleda koje su bile najnovije vijesti iz sporta. Zatim i stranice kulture đe, gle slučajnosti, između ostalog, novina objavila i kratki intervju s urednikom, kod koga je Škeljzen i krenuo. Mladi pisac nešće vjerovati svojim očima kada pročita zagonetnu najavu od strane intervjuisanog o jednom neobičnom rukopisu što će ga njegova izdavačka kuća uskoro objaviti. Ko zna koliko puta pročita i iznova pročita tu rečenicu i nikako nije mogao da se smiri. Izdade ga strpljenje, više nije mogao da čeka. Mamac je bio takav da nije bilo moguće ignorisati ga, a ni da se odlaže za docnije. Zagonetku je trebalo riješiti. Brzim koracima, kao da je letio, izjuri iz kafane, pogleda lijevo-desno i pošto se ubijedi da nije bilo opasnsti od auta u blizini, pređe ulicu i uđe u zgradu đe se nalazio izdavač. Kada uđe u

hyri në pallatin ku gjendej botuesi. Kur arriti në ashensor, shkeli me gisht sustën me numrin 7. Po, në atë kat ishin zyrat e botuesit, pra edhe të redaktorit. Derën e redaksisë e gjeti të hapur fare dhe krijesa e parë që e takoi aty ishte një vajzë e re, me flokët kaçurrele dhe me sy bojë qielli.

- ***Urdhëroni, zotëri!***

Bashkë me valët zanore që ia regjistruan shqisat e dëgjimit, një aromë e mrekullueshme, sigurisht parfum i shtrenjtë, ia ngacmoi hundën.

- Mirëmëngjesi. Unë jam Shkëlzen Omeri.

Vajza, duke ngritur vetullat dhe duke rrahur lehtë me gishtërinj delikat mbi tavolinë ia bëri me dije se ai emër nuk i thoshte shumë.

- ***Kështu është puna..., para disa javësh e kam dorëzuar një dorëshkrim. Te redaktor Drini, që të jem i saktë...***

Kaçurrelja me sy bojë qielli vazhdoi ta vështronte gjysmë serioze, gjysmë kokete.

- ***Dhe?***

- ***Meqenëse rruga më qiti këndej pari, thashë të kthehem ta takoj zotin Drini, të shoh si qëndrojnë punët.***

Nëpunësja buzëqeshi, rrotulloi sytë edhe një herë si një djall i vogël simpatik dhe i dha shenjë me dorë që të priste pak. I formoi numrat e telefonit dhe pas disa çastesh, duke i shkrepur të dy syçkat përnjëherë, i sinjalizoi djaloshit se u lidh me dikë.

- ***Drini? Jam Gresa, kam një palë këpucë..., dëshiron t' ju takojë.***

Pa e hequr telefonin nga veshi, u kthye kah Shkëlzeni.

- ***Si thatë se është emri juaj?***

Shkëlzeni e përsëriti emrin e vet. Pasi e mbajti edhe disa çaste aparatin në vesh, vajza u skuq pak. Të skuqurit e saj

lift, prstom pritisnu dugme s brojem 7. Da, u tom su spratu bile izdavačeve kancelarije, dakle i urednikova. Nađe širom otvorena vrata redakcije i prvo stvorenje koje je tu sreo bila je mlada đevojka, kovrdžave kose s očima boje neba.

- Izvolite, gospodine!

Zajedno sa zvučnim talasima koje je registrovalo njegovo čulo sluha, jedan divan miris, sigurno neki skupi parfem, nadražio mu je nos.

- Dobro jutro! Ja sam Škeljzen Omeri.

Đevojka, podižući obrve i tipkajući lagano svojim nježnim prstima po stolu, dade mu na znanje da joj to ime nije mnogo govorilo.

- Stvari stoje ovako..., prije nekoliko sedmica predao sam moj rukopis. Uredniku Driniju, da budem precizniji...

Đevojka kovrdžave kose sa očima boje neba nastavi da ga gleda polu- ozbiljna, polu koketirajući.

- I?

- Pošto me put nanese ovuda, rekoh, ajde da svratim da se sretnem s gospodinom Drinijem, da vidim na čemu smo.

Službenica se nasmiješi, zavrti očima još jedanput kao neki mali simpatični đavolčić, dajući mu rukom znak da malo pričeka. Okrenu brojeve telefona i ubrzo, zatvarajući obje okice u istom trenutku, signalizirala je mladiću da je nekog dobila na vezi...

- Drini? Ja sam, Gresa, tu je jedna stranka..., želi da Vas vidi.

Ne sklonivši slušalicu s uva, obratila se Škeljzenu:

- Kako rekoste da se zovete?

Škeljzen ponovi svoje ime. Pošto je držala još nekoliko momenata aparat na uvo, đevojka je malo zacrvenjela. Njeno crvenilo kao da je imalo veze sa glasom na drugoj

sikur kishte lidhje me zërin në anën tjetër të telefonit. Kur e uli telefonin, fytyra i ishte bërë spec.

- ***Ju pret në zyrë. E fundit djathtas.***

Me të arritur pas dere Shkëlzeni ngurroi pak të trokiste. Pas asaj dere ndodhej përgjigjja. E vërteta. Trokiti lehtë. Asgjë. Trokiti edhe një herë, më fort. Prapë asgjë. E kapi dorezën e derës dhe ngrehi kah vetja, por e kuptoi se dera hapej duke e shtyrë brenda. Tymi i dendur i duhanit iu përplas në fytyrë, sa për pak ia zuri frymën. Disa hapa më tej, në anën tjetër të dhomës, dalloi tre burra në kolltukë, rreth një tryeze të vogël rrumbullake mbi të cilën binte në sy taketukja me një mal duqe cigaresh. Të tre pinin duhan.

- ***Mirëdita.***

Përshëndetjen nuk ia ktheu askush. E shikonin të tre dhe asnjëri s'thoshte gjë. Ai iu drejtua drejtpërdrejt redaktorit.

- ***Më falni, zoti Drini, e di se po ju marr kohën tuaj të shtrenjtë, por desha të bisedoj pak me ju.***

Zoti Drini u vrenjt pak, sikur të mos ishte fare në dijeni për ardhjen e tij, megjithëse vajza i tha se e pret në zyrë.

- ***Të bisedosh? Me mua? Po hë, çuni, ç'hall ke?***

Shkëlzeni ndjeu t'i dobësohej egoja.

- ***Para disa javësh, saktësisht duhet të jenë gjashtë, unë ju kam dorëzuar një përmbledhje timen me tregime. Një dorëshkrim. Ju më patët thënë atëherë se përgjigjen..., mendimin tuaj, do t' ma jepni pas disa javësh, por pasi që nuk mora kurrfarë lajmi, e edhe pata njëfarë pune këtu afër, thashë pse mos t'ju takoj e t'ju pyes se cili është vlerësimi juaj..., a ia vlen...?***

Derisa fliste mysafiri, redaktori herë pas here shikonte bashkëbiseduesit e vet të tavolinës. Gjestikulacioni dhe mimika e tradhtonin, ai po mërzitej.

- ***Ashtu... Si quhesh, kush je ti?***
- ***Shkëlzen Omeri. Ju më patët thënë se do të më***

strani telefona. Kad je spustila telefon, lice joj je izgledalo kao crvena papričica.

- Čeka vas u kancelariji. Zadnja desno.

Kada je stigao kod vrata, Škeljzen je malo oklijevao da kuca. Iza tih vrata bio je odgovor. Istina. Pokuca oprezno. Ništa. Pokuca još jednom, jače. Opet ništa. Uhvati kvaku od vrata i povuče prema sebi, ali shvati da se ona otvaraju gurajući ih unutra. Gusti dim duvana mu zapljusnuo lice, zamalo ostade bez vazduha. Par koraka dalje, na drugoj strani prostorije, šeđeli su tri lika u foteljama, okolo jednog malog okruglog stola, na kome se isticala pepeljara sa brdom pikavaca od cigareta. Sva trojica su pušila.

- Dobar dan!

Pozdrav mu niko vrati. Sva trojica su ga posmatrala i nijedan nije govorio ništa. Obrati se direktno uredniku.

- Izvinjavam se, gospodine Drini, znam da vam oduzimam vaše dragocjeno vrijeme, ali sam želio malo razgovarati sa vama.

Gospodin Drini napravi začuđujuću facu, kao da nije bio obaviješten o Škeljzenovom dolasku, iako mu je đevojka rekla da ga on čeka u kancelariji.

– Da razgovaraš? Sa mnom? Pa, junoša, što te muči?

Škeljzen osjeti kako mu slabi ego.

- Prije nekoliko sedmica, treba da ih je tačno šest, ja sam vam predao moju zbirku pripovjedaka. Jedan rukopis. Vi ste mi tada rekli da ćete mi vaš odgovor... vaše mišljenje, reći poslije nekoliko neđelja, a pošto nijesam dobio nikakvu vijest, uz to sam imao da završim neki posao tu blizu, rekoh zašto da vas ne sretnem i da vas pitam za vaše mišljenje..., vrijedi li što...?

Dok je gost govorio, urednik je povremeno gledao svoje sagovornike za okruglim stolom. Gestikulacija i mimika su

përgjigjeni pas disa javësh, por sot u bënë gjashtë e kurrgjë nga ju s' më ka ardhur.

Redaktori i mbylli sytë dhe mori një pamje mjaft të zymtë.

- ***Disa javë, të paskam thënë, çuni, ë?***
- ***Po, por sot janë mbushur gjashtë..., siç thashë.***
- ***E ç'janë gjashtë javë, mik i dashur? Dorëshkrimi yt nuk është i vetmi këtu dhe unë kam edhe shumë gjëra të tjera për të bërë.***

Toni i redaktorit tani ishte vërtet jo i këndshëm dhe fjalët nuk ishin aspak të ëmbla. Sigurisht jo çfarë i priste Shkëlzeni.

- ***Më falni, nuk doja t'ju trazoja. Veç të di mendimin tuaj për dorëshkrimin tim..., asgjë tjetër.***
- ***Drini, mos ia fut kot, djali është i ri. Të rinjve koha u rrjedh më ngadalë se neve.***

Ndërhyri në bisedë një mjekrosh shtatlartë, me një palë syze me xhama shumë të trashë. Fjalët e tij të thëna me dashamirësi bënë që redaktori të ulte kokën, pastaj të ngrihej nga vendi dhe të drejtohej kah njëri kënd i zyrës ku Shkëlzeni vetëm tani vuri re një grumbull të madh dosarësh. Pa dyshim dorëshkrime. Redaktori u ul, jo pa përtesë, gjunjazi dhe gërmoi një copë kohë.

- ***Si the se e pate emrin? Ymer?***
- ***Jo, Shkëlzen Omeri.***

Megjithëse nuk ishte më se pesëdhjetë vjeç, redaktori merrte frymë me vështirësi. E kishte barkun shumë të madh. Dikur e kapi një dosar dhe me mundimin që nuk përpiqej ta fshehte, e nxori nga grumbulli dhe u drejtua në këmbë.

- **Eureka! Ja ku është. Të shohim...**

U ul sërish në kolltuk dhe e hapi dosarin. Shkëlzeni, i cili tërë kohën rrinte afër dere, në këmbë, ishte bërë sy e veshë. Askush nuk bëzante. Veç ai burri mjekrosh, herë

ga odavali, on se dosađivao.

- Tako... Kako se zoveš, ko si ti?

- Škeljzen Omeri. Vi ste mi kazali da ćete mi odgovoriti nakon par sedmica, ali se danas napunilo šest, a vi se nijeste javljali.

Urednik je zatvorio oči i izgledao je kao da se naljutio.

- Nekoliko sedmica, tako sam ti rekao, junoša, dakle?

- Da, međutim, eto, danas se napunilo šest..., kao što rekoh.

- A što je šest sedmica, prijatelju dragi? Tvoj rukopis nije jedini ovđe a ja imam još pregršt poslova da obavim.

Urednikov ton je sada bio zaista neprijatan i riječi nijesu bile nimalo ugodne. Sigurno ne takve kakve je Škeljzen očekivao.

- Ja se izvinjavam, nije mi bila namjera da vas uznemiravam. Sam sam želio da znam vaše mišljenje o rukopisu..., ništa drugo.

- Drini, ne pretjeruj, mlad si čovjek. Mladima vrijeme teče sporije nego nama.

U razgovor se umiješao visoki bradonja, koji je nosio naočare sa veoma debelim staklom. Njegove dobronamjerno izrečene riječi djelovale su na urednika na taj način da ga natjeraše da spusti glavu, zatim da ustane sa mjesta i da se uputi prema jednom ćošku kancelarije u kome je Škeljzen tek sada primijetio ogromnu gomilu dosijea. Bez sumnje, to su bili rukopisi. Urednik čučnu, ne bez napora, neko vrijeme pretraživajući po gomili.

- Kako se ono zvaše? Imer?

- Ne, Škeljzen Omeri.

Mada nije imao više od pedesetak godina, urednik je nekako naporno disao. Stomak mu je bio dosta velik. Na-

pas here kollitej lehtë. Redaktor Drini e shfletonte ngadalë dorëshkrimin dhe herë pas here psherëtinte "po, ëhë...po, po...eh..." Dikur, pas tre-katër minutash, që Shkëlzenit iu dukën si tre-katër orë, redaktori e drejtoi kokën kah ai dhe e biroi me sy.

- ***Po, e paskam lexuar. Dhe kam bërë ca shënime, posi... Nuk është se nuk ke talent, por problemi yt qëndron te tematika. Ti shkruan veç për dashurinë, e sot kërkohen gjëra të tjera. Pastaj fabula e thatë, përshkrimi i ngjarjeve, optika sentimentaliste, tani në letërsi nuk mjaftojnë, nuk janë interesante. Për dallim nga unë kur isha në moshën tënde, ti ke nga kush të mësosh si shkruhet një tregim modern. A e ke lexuar librin tim të fundit?***

Shkëlzeni bëri një hap përpara.

- ***Librin tuaj e kam lexuar dhe... më ka pëlqyer.***

- ***Ashtu pra, shumë mirë. Tani e ke të qartë se si shkruhen tregimet. Fabula klasike nuk parapëlqehet më. Merre dorëshkrimin, ulu, nxeje karrigen dhe ma sill sërish. Por mos u ngut, jepi vetes kohë! E përsëris, studioje me shumë vëmendje stilin tim… Më kupton a jo, çuni?***

Flegmatik siç ishte, Shkëlzeni e kapërceu ngurrimin e parë dhe ia ktheu batare:

- ***Unë e kam lexuar librin tuaj, por nuk më duket e drejtë që nga unë kërkoni të bëhem epigoni juaj.***

Kolegët a miqtë që ishin bashkë në zyrën e z. Drini tundnin kokën dhe thithnin cigaret, sikur në atë mënyrë miratonin fjalët e djaloshit.

- ***Ti duhet të kesh parasysh se sot nuk ka botues që e botojnë atë lloj letërsie. Mendoj për botues seriozë, ë.***

Me të përfunduar këtë mendim, redaktori luajti vendit dhe i shkoi fare pranë Shkëlzenit duke ia futur dorëshkrimin në dorë.

- ***Por, ku ta dish.... Provo diku tjetër. Ne nuk jemi***

pokon uhvati jedan dosije, u stvari fasciklu, i s mukom koju se nije ni trudio da sakrije, iščupa ga iz gomile i ustade.

- Eureka! Evo ga. Da vidimo...

Ponovo šede u fotelju i otvori fasciklu, to jest rukopis. Škeljzen, koji je sve vrijeme stajao pored vrata, sav se pretvorio u uvo. Niko nije ništa govorio. Jedino je onaj bradonja, s vremena na vrijeme, kašljao.

Urednik Drini je polakao prelistavao rukopis i tu i tamo šaptao "da, aha...da, da...eh..." Zatim, poslije nekih tri-četiri minuta, koji su se Škeljzenu učinili kao tri-četiri sata, urednik podiže glavu prema njemu i prosto ga izbocka očima.

- Da, vidim da sam ga pročitao. I pravio sam i neke bilješke, kako da ne... Nije da nemaš talenta, ali tvoj problem je u tematici. Ti pišeš samo o ljubavi, a danas se traže druge stvari. Osim toga, suva priča, opisivanje događaja, sentimentalistička optika, sada u književnosti nijesu dovoljne, nijesu interesantne. Za razliku od mene kad sam bio u tvojim godina, ti imaš od koga da učiš kako se piše moderna priča. Da li si pročitao moju posljednju knjigu?

Škelzjen iskorači korak naprijed.

- Vašu sam knjigu pročitao i... dopala mi se.

- Tako, dakle, vrlo dobro. Onda ti je jasno kako se pišu priče. Klasična fabula više se ne prima. Uzmi svoj rukopis, šedni, zagrij malo stolicu, pa mi ga opet donesi. Ali nemoj da žuriš, daj sebi vremena! Ponavljam, pažljivo prouči moj stil... Da li me razumiješ, mladiću?

Ravnodušan kakav je bio, Škeljzen preskoči prvo ustezanje i odgovori mu vatreno:

- Ja sam pročitao vašu knjigu, ali mi se ne sviđa da vi od mene tražite da postanem vaš epigon.

Kolege ili prijatelji koji su se nalazili u uredu gospodina Drinija klimali su glavama i pušili su, kao da su na taj način davali za pravo mladom piscu.

shtëpia e vetme botuese. Bota po bëhet gjithnjë më e madhe dhe më e larmishme.

Ia futi dorën nën sqetull dhe e përcolli deri te dera.

- Mirupafshim!

Shkëlzeni nuk ia ktheu fare përshëndetjen. As të tjerët nuk i shikoi fare, pra as atë mjekroshin shtatlartë. As vajzën e cila e përcolli me sy kureshtarë deri sa hyri prapë në ashensor, nuk e përshëndeti.

Jashtë e priti po ajo erë, veç edhe pak më e fortë. Qielli ishte mbuluar pothuaj i tëri me re të zeza. Njësoj si fytyra e shkrimtarit të ri i cili në duar mbante dorëshkrimin e vet me tregime dashurie. Deshi të kalojë në anën tjetër të rrugës, kur papritmas e ngriti njërën dorë dhe fshiu sytë. I kishte rënë diçka në sy... Gjë që ndodh... Ndoshta ato ishin pikat e para të shiut, përzier me erën... Një tingull i tmerrshëm frenimi e drodhi shkrimtarin deri në asht. Nga makina që u skajua duke hipur pak mbi trotuar, doli si shtatë herë zana një mashkull i bëshëm rreth dyzet vjeçar dhe pasi e kapi për gjoksi filloi ta shkundë djaloshin.

- ***Ku leshin i ke sytë, ta shkërdhefsha nënën...***

Shkëlzeni, fare i turbulluar, përpiqej të kuptonte çfarë po ndodhte...

- ***Më fal, burrë, më fal...***

Nga makina pastaj doli edhe një grua e re, e cila pasi e pa Shkëlzenin, e zuri për dore ndoshta burrin e vet dhe e luti të qetësohej.

- Mjaft, të lutem... Lëre, tash. Nuk u bë gjë e keqe, pra... E sheh se i shkreti fare nuk e di se në ç'botë është... Të lutem...

Fjalët e gruas, por edhe ndërhyrja e disa kalimtarëve të rastit, ndikuan që burri i nxehur ta lëshonte Shkëlzenin. Duke u larguar shau edhe disa herë me një fjalor shumë të pistë, ndezi makinën dhe u nis.

- Ti treba da imaš u vidu da danas nema izdavača koji bi izdao takvu vrstu književnosti. Mislim na ozbiljne izdavače, je l'.

Zaključivši tu misao, urednik se pomjerio, primakao se Škeljzenu sasvim blizu i ugurao mu rukopis u ruke.

- No, ko zna... Pokušaj neđe drugo. Mi nijesmo jedini izdavač. Svijet postaje sve veći i šarolikiji.

Uhvatio ga je ispod pazuha i ispratio do vrata.

- Doviđenja!

Škeljzen mu ne uzvrati pozdrav. Ni druge nije uopšte pogledao, pa ni onog dugajliju s bradom. Ne pozdravi ni đevojku koja ga je znatiželjnim očima pratila sve dok nije ušao u lift.

Napolje ga je čekao isti vjetar, samo malo jači. Nebo je bilo već skoro potpuno prekriveno crnim oblacima. Isto kao i lice mladog pisca koji je u rukama držao svoj rukopis sa ljubavnim pričama. Kada je htio da pređe na drugu stranu ulice, iznenada je podigao jednu ruku i s njom trljao oči. Nešto mu je bilo upalo u oko... To se dešava... Možda su to bile prve kapi kiše, pomiješane s vjetrom... Jedan zastrašujući zvuk kočenja ulio je piscu strah u kosti. Iz automobila koji se parkirao na ivici troroara, izleti korpulentan mušakarac, nekih četrdeset godina, uhvati ga za grudi i počeo da trese mladića.

- Đe su ti oči koji k..., majku ti tvoju...

Škeljzen, potpuno izgubljen, pokušavao je razumjeti što se to događa.

- Oprosti, čovječe, oprosti...

Iz auta zatim iskoči i jedna mlada žena koja, nakon što pogledala u Škeljzena, uhvati za ruku valjda svog muža, i zamoli ga da se smiri.

- Dosta je, kad te molim. Pusti ga, sad. Pa, nije se ništa strašno desilo... Zar ga ne vidiš, jadnik ne zna u kom se

Disa javë pas kësaj ngjarjeje, qytetin në fjalë, vendin, krejt rajonin, e përfshiu një luftë e përgjakshme, nga më mizoret që mbahen mend. Redaktor Drini me të vërtetë kishte pasur të drejtë, sepse ajo s'ishte kohë për tregime dashurie. Apo ndoshta pikërisht në mungesë të tregimeve të dashurisë, gjërat vajtën ashtu si vajtën!?

svijetu nalazi... Kad te molim...

Riječi te žene, kao i miješanje nekoliko prolaznika, uticali su da bijesni muškarac pusti Škeljzena. Odlazeći, opsova još nekoliko puta vulgarnim rječnikom, upali kola i krenu.

Nekoliko sedmica nakon ovog događaja, taj grad, tu zemlju, čitav taj region, zahvati krvavi rat, jedan od najstrašnijih što se pamte. Urednik Drini je zaista bio u pravu, jer nije ovo bilo vrijeme za ljubavne priče. Ili možda upravo usled pomanjkanja ljubavnih priča, stvari su se i odvijale tako kako su se odvijale!?

PËRMBAJTJA

FJALA E BOTUESIT (4)

NË VEND TË PARATHËNIES (8)

ESAD MEKULI (13)
KUJTIME T'IDHTA E KRENARE (14)
ÇËSHTJE (18)
PARA KËRSHËNDELLAVE (18)
BRIGJE (20)
ERA E PYLLI (22)
POPULLIT TIM (24)
GJYKIMI (26)

NOL BERISHA (31)
EPITAFI ENDACAK (32)
FYELLI I PUHISË (34)
FIJE QË LIDHIN KOHË (36)

REXHEP QOSJA (38)
TRASHJA (40)

IDRIZ ULAJ (71)
SHKURPAMËSIA (72)
PËRRALLA (74)
KISHA DASHË (74)
GJËRAVE NË VENDLINDJE (76)

ZUVDI HOXHIQI (79)
RRASA (80)

ASLLAN BISHA (97)

SADRŽAJ

RIJEČ IZDAVAČA (4)

UMJESTO PREDGOVORA (9)

ESAD MEKULI (14)
GORKA I PONOSNA SJEĆANJA (11)
PITANJE (15)
PRED BOŽIĆ (15)
OBALE (17)
VJETAR I ŠUMA (19)
MOME NARODU (21)
SUĐENJE (23)

NOLJ BERIŠA (27)
LUTAJUĆI EPITAF (29)
FRULA LAHORA (31)
STRUNE KOJE POVEZUJU VREMENA (33)

REDŽEP ĆOSJA (35)
TRAŠJA (37)

IDRIZ ULJAJ (67)
KRATKOVIDOST (69)
BAJKA (71)
VOLIO BIH (71)
STVARIMA U ZAVIČAJU (73)

ZUVDIJA HODŽIĆ (75)
PLOČA (76)

ASLAN BIŠA (92)

NUSJA (98)

IBRAHIM BERJASHI (112)
LETËR POETËVE (114)
PARODIA E NATËS SË PARË (116)
DYER QË S'HAPEN (118)
RETORIKË (118)
ORA E BRAKTISJES (120)
PËRSOSMËRIA E FORMËS (122)
STINË E MBRAPSHTË (124)
METAMORFOZË (126)

MEHMET KRAJA (128)
ASTROLOGU (132)
MBRETI (142)
IM ATË DONTE ADOLFIN (148)

BASRI ÇAPRIQI (164)
GUACA (166)
FUNERALI (166)
DERA (168)
ZBUTJA E GJARPRIT (170)
JASTËKU (172)
DRITAREN LËRE HAPUR (174)
BARI NË DRITARE (178)
PASQYRA (180)
DHOMA IME NË PRISHTINË (182)
DRITARET (184)
E PAMBËRRIJTSHMJA (186)
ANUBIS (188)
ÇAST I DEHUR(190)
E ZESHKËT (192)
RE E ZEZË (194)

NEVJESTA (95)

IBRAHIM BERJAŠI (112)
PISMO PJESNICIMA (115)
PARODIJA PRVE NOĆI (117)
VRATA KOJA SE NE OTVARAJU (119)
RETORIKA (119)
ČAS NAPUŠTANJA (121)
SAVRŠENSTVO OBLIKA (123)
NAOPAKO DOBA (125)
METAMORFOZA (127)

MEHMET KRAJA (128)
ASTROLOG (133)
CAR (143)
MOJ JE OTAC VOLIO ADOLFA (149)

BASRI ČAPRIĆI (164)
ŠKOLJKA (167)
POVORKA (167)
VRATA (169)
KROĆENJE ZMIJE (171)
JASTUK (173)
PROZOR OSTAVI OTVOREN (175)
TRAVA NA PROZORU (179)
OGLEDALO (181)
MOJA SOBA U PRIŠTINI (183)
PROZORI (185)
NEDOSTIŽNA (187)
ANUBIS (188)
PIJANI TRENUTAK(191)
CRNOMANJASTA (193)
CRNI OBLAK (195)

FRIKA (196)
VASHA NGA LINDJA PROSTITUTË NË ROMË (198)
LIRIA (200)

HAXHI SHABANI (202)
AMERIKA IME (204)
STUDIM (206)
APPLE FOR YOU (208)
HARROJMË SE JEMI GJALLË (208)
NË SHTRATIN E QIELLIT (210)
DRURËT E STOGJEVE PËR DJEGIE (212)
MAGJI (214)
PUTHJE AJRORE (216)
JAM AI QË NUK JAM (218)
FIKU (220)
DUHET TË VIJË EDHE NJË PRANVERË (222)

ANTON BERISHAJ (225)
KËNGËT (226)

ANTON GOJÇAJ (240)
SHKRIMTARI I RI DHE QIELLI (242)

STRAH (197)
CURA SA ISTOKA PROSTITUTKA U RIMU (199)
SLOBODA (201)

HADŽI ŠABANI (202)
MOJA AMERIKA (205)
STUDIJA (207)
APPLE FOR YOU (209)
ZABORAVLJAMO DA SMO ŽIVI (209)
NA POSTELJI NEBESKOJ (211)
DRVA U GOMILAMA ZA LOŽENJE (213)
MAGIJA (215)
VAZDUŠNI POLJUBAC (217)
JESAM ONAJ ŠTO NIJESAM (215)
SMOKVA (221)
MORA DOĆI JOŠ JEDNO PROLJEĆE (223)

ANTON BERIŠAJ (225)
PJESME (227)

ANTON GOJČAJ (240)
MLADI PISAC I NEBO (243)